T. C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖÇÜN MEKÂNSAL VE EKONOMİK ETKİLERİ: İŞTİP TÜRKLERİ ÖRNEĞİ

İZET OSMAN

Dr. Öğr. Üyesi BEKİR YÜKSEL HOŞ

EDİRNE - 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ANABİLİM DALI

.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İzel OSMAN tarafından hazırlanan

Göçün Mekansal ve Ekonomik Etkileri: İstiP Türkleri Örneği

Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 14.01.2019 (Pazartesi) günü saat 14:00 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul Edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.Dr. Sibel TURAN	Kabul Edilmesine	
Dr.Öğr.Üyesi Yüksel Koç	Kabul	
Dr.Öğr.Üyesi Halil Kılıç	Kabulüne	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

14 / 11 / 2019

İzet OSMAN

Tezin Adı: Göçün Mekânsal ve Ekonomik Etkileri: İştip Türkleri Örneği

Hazırlayan: İzet OSMAN

ÖZET

Bu çalışmada II. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında, Makedonya'da yaşayan Türklere karşı Bulgar, Partizan ve komünist rejimin uygulamış olduğu baskılar ele alınmış, yaşanan baskılar ve katliamların sonucunda günümüz İştip şehri ve köylerinde yaşayan Türklerin göçü ve göçün mekânsal ve ekonomik etkileri ortaya konulmuştur. Özellikle 1953 yılından sonra başlayan kitlesel olarak devam eden bu göçler ile Makedonya'nın özellikle doğu kesimindeki Türk yerleşmeleri birbiri ardınca boşalmıştır. Bölgedeki Türk toplumu, şehirli kısmın bölgeyi tamamen terk edişi ile bütünüyle kırsal bir toplum haline gelmiştir. Bu bağlamda çalışmamızda geride kalan az sayıdaki Türk toplumunun bu son durumda ekonomik, sosyal ve toplumsal olarak yaşadıkları sorunlar değerlendirilmiştir. Türklere yönelik yapılan siyasi, sosyal ve kültürel baskılar sonucunda Türkler, Türkiye Cumhuriyetine göç etmek zorunda kalmıştır. Yaşanan bu göç sonucunda Türk nüfusun sayısı azalmış ve göç esnasında nice dramlar yaşanmıştır. Bu göç olayı göç eden kişileri ekonomik olarak etkilediği gibi Makedonya Cumhuriyetini de etkilemiştir. Göç eden Türk toplumunun, yerini dolduracak nüfusun olmayışı, ekilir biçilir arazilerin boş kalmasına, vergi veren nüfusun azalmasına da neden olmuştur. Bölge, siyasal ve sosyal açıdan dönüşüm geçirmiştir.

Anahtar Kelimeler: İştip Türkleri, Türk Köyleri, Göç, Mekânsal, Ekonomik, Etkileri.

Name of the Thesis: The Spatial and Economic Impacts of Immigration: The Case of Turks in Stip

Prepared by: İzet OSMAN

ABSTRACT

In this work, During and after World War II, the pressures of Bulgarian, partisan and communist regime against the Turks living in Macedonia were discussed and the migration of the Turks living in today's city of Shtip (İştip) and villages as a result of the pressures and massacres experienced and the spatial and economic effects of the migration were revealed. These mass migrations, which began especially after 1953, left the Turkish settlements in the eastern part of Macedonia one after the other. The Turkish community in the region has become a completely rural community with the abandonment of the urban part. In this context, the economic, social and social problems of the few remaining Turkish communities were evaluated. As a result of the political, social and cultural pressures against the Turks, the Turks had to emigrate to the Republic of Turkey. As a result of this migration, the number of Turkish emigrants decreased and there were many dramas during the migration. This migration event affected the emigrants economically as well as the Republic of Macedonia. The lack of population to fill the place of the emigrating Turkish society has caused the lands to become empty and the tax-paying population to decrease. Region, has been transformed in terms of political and social aspects.

Key Words: Shtip (Štip) Turks, Turkish Villages, Migration, Spatial, Economic, Effects.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Kuzey Makedonya sınırları içerisinde bulunan İştip şehri ve köylerinde yaşayan Türklerin 1952 yılından sonra Türkiye'ye göç etmesi sonucunda geride kalan Türklerin karşılaştığı sorunlar ele alınacaktır. İştip şehri ve köylerinde yaşayan Türklerin mekânsal ve ekonomik sorunları incelenerek çözüm önerileri sunulacaktır. Bu çalışmanın meydana getirilmesinde büyük emeği olan danışmanım Dr. Öğr. Üys. Yüksel Hoş hocama sonsuz teşekkür ederim. Çalışmamın en başından sonuna kadar bana sürekli destek olan eşime minnet duymaktayım.

İzet OSMAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT II
ÖNSÖZ III
İÇİNDEKİLER IV
KISALTMALAR VII
GİRİŞ…… 1
I. BÖLÜM 4
GÖÇÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ 4
Ulus Devletin Bir Enstrümanı Olarak Göç 4
Göç Türleri 6
İç Göçler 6
Dış Göçler 7
Ulus Devletleri'nin Oluşumunda Göçün Etkisi 7
II. BÖLÜM 9
Osmanlı Döneminde Balkanlara Yapılan Göçler 10
Anadolu'dan Balkanlara Yapılan İskânlar 11
Osmanlı'da İç Göç 12
Viyana Bozgunu 13
1877-78 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Savaşı 13
Balkan Savaşları ve Göç 15
III. BÖLÜM 17
COĞRAFİ BÖLGE OLARAK MAKEDONYA'NIN SINIRLARI 17
İştip'in Türkler Tarafından Fethedilmesi 17
Tarihi Süreç İçerisinde İştip Nüfusu 19
1948-2002 Yılları Arasında Makedonya Nüfusu 21
Kuzey Makedonya'da Başlıca Etnik ve Dinsel Topluluklar 25
Kuzey Makedonya'da Türklerin Yeri ve Dağılışı 26
IV. BÖLÜM 28
GÖÇÜ MEYDANA GETİREN SEBEPLER 28
Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Döneminde Türklere Yönelik Uygulanan Politikalar ... 29

Almanların II. Dünya Savaşında Yugoslavya'yı İşgali ve Türklere Yönelik Tutumları 30
Bulgarların Savaş Süresince Türklere Uyguladığı Baskılar 32
II. Dünya Savaşı Süresince Partizanların Müslümanlara Karşı Tutumu 35
Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti Döneminde Yapılan Siyasi Baskılar 37
Göçün İktisadi Nedenleri 38
Toprak Reformu 39
Ticari Baskılar 40
Türklere Uygulanan Vergi Sistemi 41
Göçün Sosyal Nedenleri 41
Giyim Kuşama Yönelik Yapılan Dayatmalar 41
Okullarda Uygulanan Komünist Propaganda 42
Mesken Değiştirme 44
Dinî ve Millî Sorunlar 44
Güvensizlik (İdari ve Siyasi Güvensizlik) 45
Göçün Engellenmesi 46
Siyasî Baskılar 46
Azınlık Hakları 47
V. BÖLÜM 49
İŞTİP ŞEHRİ VE TÜRK KÖYLERİNDE SAHANIN GÜNCEL DURUMU 49
Puhçe (Пухче) Köyü 50
Penuş (Пенуш) Köyü 51
Selse (Селце) Köyü 53
Şaşavarlı (Шашаварлија) Köyü 55
Poçuval (Почивало) Köyü 56
Stepansi (Степанци) Köyü 57
Lakavitsa (Лакавица) Köyü 58
Drava (Драгоево) Köyü 59
Drava Köyü: Birikinti konisi üzerinde yer aldığı konumu 61
VI. BÖLÜM 62
GÖÇÜN MEKÂNA ETKİLERİ 62
Göçün Ekonomik Sonuçları 62

Göçün Demografik Sonuçları 63
Göçün Mekânsal Sonuçları 65
Göçün Sosyo-Kültürel Sonuçları 66
Göçün Göçmenler Açısından Tetikleyici Sebepleri 67
Nüfus - Nüfuz Etkisi 68
Mevcut Nüfusun Kamudaki Temsili 69
Harita 3: İştip'e Bağlı Türk Köyleri 72
Sahadaki Gözlemler 72
SONUÇ 74
KAYNAKÇA 79

KISALTMALAR

a. g. e. : adı geçen eser

a. g. m. : adı geçen makale

C. : cilt

s. : sayfa

GİRİŞ

Osmanlı'nın Avrupa topraklarına yerleşmesi Süleyman Paşa'nın Çimpe Kalesini fethetmesi ile başlamıştır. Osmanlı'nın Avrupa'da bir yurt edinmesi sonucunda dönemin konjonktüründen yararlanılarak Balkan Yarımadası'nda yeni fetihler gerçekleştirmiştir. Yeni fethedilen topraklarda kalıcı olarak yerleşmek ve hâkimiyeti sağlamak için Osmanlı İdaresi, Anadolu'da bulunan Yörük gruplarını Balkanlardaki verimli topraklara iskân etmiştir. Rumeli Beylerbeyliğine getirilen Kara Timur Paşa, Makedonya topraklarında yeni fetihler gerçekleştirmiştir. Manastır, Pirlepe ve İştip gibi şehirlerin fethedilmesi, bölgeye Yörüklerin yerleştirilmesine ve nüfus yapısının zaman içerisinde Türklerin lehine dönmesine sebep olmuştur. Birinci Kosova Savaşını kazanan Osmanlı Devleti, Bütün Makedonya Toprakları üzerinde hâkimiyet sağlamıştır. Osmanlı, Balkanlarda Türkleri daha çok Selanik'ten başlayarak Vardar Nehri üzerinde bulunan Ofçabolu (Ovçepole) ovasından Kosova'ya kadar uzanan bölgelere, ilaveten Dobruca'ya, Kuzeydoğu Bulgaristan'a, Filibe – Eski Zağra ve Edirne arasındaki Trakya ovasına olmak üzere yarımadanın farklı bölgelerine iskân etmiştir. Bu yerleşme süreçleri, değişik tarihlerde birçok Türk boyunun yerleştirilmesi ile peyderpey yaşanmıştır. Bu bir kolonizasyon değil, fetih sonucu oluşan beraber yaşam serüveninin başlangıcıdır. Hiçbir yerli topluluk yerinden sürülmemiş, yanı başındaki bölgeye yerleşen Türklerle iç içe yaşayan toplumlar zaman içerisinde kaynaşmış ve hatta İslamlaşma süreçleri de yaşanmıştır. Ancak Makedonya'daki İştip Türklerinin büyük çoğunluğunun İslamlaşma sürecinin sonucunda ortaya çıkan bir toplum değil bilakis sebebi olan toplumlardan olduğunu da ilave etmek gerekmektedir.

1382 İştip'in fethi ile Ofçabolu bölgesine yerleşmeye başlayan Türkler 550 yıl boyunca söz konusu sahada yaşamıştır ve halen yaşamaktadır.[1] Osmanlı devlet mekanizmasındaki bozulmalar, devletin gücünü ve otoritesini yitirmesine neden olmuş ve Avrupalı rakipleri karşısında sürekli yenilgiler almıştır. Osmanlı'nın zayıflaması ile Rusların ve Batılı devletlerin toprak kazanma iştahı kabarmıştır. 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı ya da halk arasında 93 Harbi olarak da bilinen savaşta milyonlarca insan yerinden yurdundan edilmiş, bir kısmı da katledilmiş ya da yolda can vermiştir.

[1] Raman Usin, Selse Köyü, 16.04.2019

Balkan Savaşlarının başlaması, Osmanlı'nın Balkan yarımadasındaki topraklarını birer birer kaybetmesine neden olmuştur. Balkan Savaşları ile başlayan göç akımları günümüze kadar devam etmiştir. Çalışmanın ana konusu, bu göçü oluşturan sebepler ve onun mekânsal etkileri üzerine oturtulacaktır, Makedonya'da İştip ve çevresindeki Türklerin halen devam etmekte olan göçü özelinden mesele incelenecek ve sahada devam edegelen dinamik bir göç olgusu, güncel veriler ve saha gerçekleri ile ortaya konacaktır.

Yöntem

Bu çalışmada Osmanlı sonrası Makedonya topraklarında kalan Türklerin son nüvelerinden olan İştip Türklerinin II. Dünya Savaşı ve savaş sonrası yaşanan baskılar karşısında kitlesel olarak, Anavatan Türkiye'ye göç etmesine sebep olan sorunları ele alınacaktır. Göçler sonucunda İştip ve bölgesinde geride kalan sınırlı sayıdaki Türkün yaşamış olduğu ekonomik ve sosyal sorunlar neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Kitlesel göç sonucu oluşan mekânsal değişimler, alan araştırmaları ile gün yüzüne çıkartılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bir alan araştırması olması nedeni ile İştip bölgesinde yer alan Türk köyleri araştırmacı tarafından tek tek yerinde incelemeler yapılarak bulgular, konular ve konu başlıkları kapsamında bilimsel bir süzgeçten geçirilmiştir. Çalışmada birincil kaynaklara önem verilmiştir. İkincil kaynak olarak ise Sebahattin Zaim'in *Son "Yugoslavya Muhaciri Hakkında yayınlamış olduğu Rapor",* Burhanettin Zaim'in "*İştip ve Köprülü Hatıraları"* adlı eseri, Altan Deliorman'ın "*Yugoslavya'da Müslüman Türk'e Büyük Darbe"* adlı eserlerinden istifade edilmiş, Makedonya Türkleri üzerine yayınlanmış farklı eser ve makaleler titizlikle incelenerek konuyla ilgili bölümleri çalışmada kullanılmıştır. Çalışma konusunun günümüze kadar bilimsel olarak ele alınmayışı oldukça üzücü ve İştip Türkleri açısından büyük bir kayıp olarak görülmektedir.

Konuyla ilgili yayınlanmış eserin olmayışı, İştip bölgesinde yaşayan Türklerin kendi hatıraları ve alanda yapılan gözlemler sonucunda bu çalışma bilime kazandırılmıştır.

Konunun Sınırlandırılması

Konunun 1953 yılından sonra Yugoslavya ve Türkiye arasında yapılan "Serbest Göç Mutabakatı" sonucunda İştip ve köylerinde yaşanan Türklerin kitlesel olarak anavatan Türkiye'ye göçü ve göç sonrası geride kalan Türklerinin karşılaştığı mekânsal ve ekonomik sorunlar ele alınmıştır. Her ne kadar göçü tetikleyen sebeplerin başlangıcı Osmanlının Makedonya topraklarını kaybetmesi ile başlasa da 1952 yılından sonra başlayan göçün altında yatan asıl nedenler II. Dünya Savaşı esnasında yaşanan baskılar ve savaş sonrasında komünist yönetimin uygulamış olduğu siyasi baskılar sonucunda Türklerin kitlesel olarak göç etmesine neden olmuştur. Konunun çok kapsamlı bir yönü olduğundan ve alan araştırmasına ihtiyaç duyulması zaman sınırlılığı nedeni ile çalışma İştip Belediyesi sınırları içerisindeki Türkleri kapsamaktadır.

I. BÖLÜM
GÖÇÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Göç, kavramsal olarak bir kaynak bölgeden hedef bölgeye yönelik insan hareketliliğidir. Bir hareketliliğin "göç" olarak adlandırılması için kaynak bölgedeki kişilerin yerlisi olmadıkları ve içerisinde doğmuş ve büyümüş olmadıkları bir hedef bölgeye gitmiş olmaları gerekmektedir. Bu kaynak bölgeden göç ettikleri hedef bölgede ise herhangi bir geçmişi olmaması ve vatandaşlık bağı olmaması, bunu göç kavramı içerisine almaktadır. Göç, bir bölgede kalıcı yerleşim izni almış kimseleri, mültecileri, savaşlarda yer değiştiren nüfusu, sığınmacılar ile birlikte iş için yaşadığı bölgeyi değiştiren kimseleri de kapsamaktadır. 1945 sonrasında Polonya'dan, Eski Doğu Prusya toprakları olan Königsberg'den (Kaliningrad) ve Rusya, Ukrayna ile Kazakistan'ın çeşitli bölgelerinden Almanya'ya giden Alman vatandaşları da kapsayan, bir medeniyetin eskiden yayıldığı alanlarda tarihi süreçte geri çekilmesine binaen azınlıkta kalan soydaşlarının, kaderlerini bağlı gördükleri ana ülkeye doğru nüfus hareketliliklerini de kapsamaktadır. 1945 sonrasında 1990 sonrasında Romanya'dan, Doğu Avrupa'dan birçok Alman'ın yaptığı göçlerde Almanya ve Avusturya'ya yönelik ciddi bir nüfus hareketliliği yaşanmıştır. Buna benzer şekilde 1912'de Balkan savaşları ve 1945 II. Dünya savaşının ardından değişen koşullarda birçok Yugoslavya Türkünün de diğer Müslüman topluluklarla birlikte Türkiye'ye doğru olan hareketliliği aynı şekilde Osmanlı Türk Medeniyetinin gerilediği coğrafyadaki kalıntılarını teşkil eden toplumların ana ülke olarak gördükleri Türkiye'ye dönük nüfus hareketliliği olarak göç kapsamında ele alınmaktadır. Yaygın şekilde ve kesin olarak bu bir göçtür. Sığınma ve canını kurtarmak için gelenlerin çoğunlukta olduğu daha önceki dönemlere göre 1945 sonrasında ve özellikle 1950'lerde gerçekleşen nüfus hareketliliği de sonrası da ayrı ayrı göç evrelerini teşkil etmektedir.

Ulus Devletin Bir Enstrümanı Olarak Göç

Göç tarihi insanlık tarihinin başlangıcı ile eş zamanlı başlayan beşeri bir hareketliliktir. İnsanların avcılıkla hayatını sürdürdüğü dönemlerde yeni avlanılacak

bölgelerin ya da hayvanlarına yeni otlak alanları bulma amacı ile daha çok dağlık yaylalar veya ovalar bulma amacı ile göç edilmekteydi. Tarım ve hayvancılığın gelişmesi sonucunda geçimini daha iyi sağlamak amacı ile yeni yaşam alanları kurulması ve keşfedilmesi amacıyla göçler meydana gelmiştir. Dünya nüfusunun artması ve siyasi sorunların çoğalması sonucunda siyasi baskılar, savaşlar veya dini baskılar sebebi ile yeni göç dalgaları yaşanmıştır. İlk göçler kara sınırları içerisinde olmuş, daha sonra köprülerin ve kayıkların yapılması ile nehirler ve kıtalar arası göç akımları yaşanmıştır.[2]

IV. Yüzyılda meydana gelen kavimler göçü ile Hunların Batı'ya doğru göç etmeleri ve Karadeniz bölgesine yerleşmeleri, burada yaşayan Cermen toplulukların Avrupa içlerine doğru göç etmesine sebep olmuştur. Bu göçler sonucunda Avrupa da birçok devletin temelleri atılmış ve yeni krallıklar kurulmuştur. Kıtalar arası göçün başlangıç noktası ise Amerika kıtasının keşfi sonucunda gerçekleşmiştir. Avrupa'dan yeni kıtaya daha iyi bir hayat yaşamak amacı ile göçler gerçekleşmiştir. Amerika kıtasındaki iş gücüne olan ihtiyacın sonucunda Afrika'dan 15 milyona yakın insan, köle olarak kıtalar arası zorunlu bir göçe maruz bırakılmıştır. Meydana gelen bu göç hareketleri, sonuçta Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada gibi ülkelerin kurulmasına ön ayak olmuştur. 20. Yüzyılda meydana gelen Dünya Savaşları sonucunda milyonlarca insan zorla yerlerinden edilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yeniden ekonomik olarak ayağa kaldırılması çalışmalarında çok sayıda iş gücüne ihtiyaç duyulmuştur ve bu iş gücünü karşılamak için az gelişmiş ülkelerden göçmen kabul edilmiştir.[3]

XIX. yy ortalarından sonra Batı Avrupa'da meydana gelen sanayileşme akımı ile iktisatçıların göçmenlerin ekonomideki katkılarını görmesi sonucunda göç konusu incelenmeye başlanmıştır. XIX. Yüzyıl'da meydana gelen değişimler olaylara farklı bakış açıları ile bakmaya başlayan bilim adamlarının göç konusunu birçok bilim açısından araştırılmaya itmiştir. Artık coğrafyacıların ilgi alanı olmayıp demografi,

[2] Erol Tümertekin, *Beşeri Coğrafya*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1994, s.160-161.
[3] Taşkın Deniz, "Uluslar Arsı Göç Perspektifinde Türkiye," *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Sayı 181, 2014, s.181-182

ekonomi, sosyoloji, hukuk veya sosyal bilimlerin bütün alanları tarafından araştırılmaya başlanmıştır.[4]

Göç konusunun uzun bir zaman sadece coğrafyacıların alanıymış gibi bakılarak diğer bilim dallarının bu konuya uzak durduğunu görmekteyiz. Göç mekânlar arası yer değiştirme olarak adlandırılsa bile tek başına coğrafik bir gelişme olduğu kadar, ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal yapıyı oldukça etkilemektedir.[5]

Göç, bireylerin veya grupların kalıcı ya da belli bir süre yaşadıkları yerlerden ayrılarak başka bir mekânda yaşamlarını devam ettirmesidir. Göçler bireysel olabileceği gibi toplu kitleler halinde de görülmektedir.[6] Nüfus hareketlilikleri toplumların ilerlemesine ve kalkınmasına doğrudan etkilemektedir. Dünya tarihine de bakıldığında göçün veya şehirleşmenin bölgenin kültürel, ekonomik, siyasi gelişimini etkilediğini açık bir şekilde görülmektedir.[7]

Göç Türleri

Göçler, iç göç, dış göç olarak iki ana grupta ele alınabilirken atlamalı göç, gibi bir ülkeden bir diğer ülkeye gerçekleşirken bir süreliğine aradaki bir ülkede kalındığı durumlar ile birlikte geçici ve mevsimlik göçler gibi farklı sınıflandırmalar da söz konusudur ancak genel tanımda iç ve dış göçler ayrımı ağırlıklı olarak kabul görür. Diğer göç türleri daha detay alanlara ve özelliklere has olarak görülmektedir.

İç Göçler

İç göçler aynı ülke sınırları içerisinde hayat süren insanların daha iyi hayat standartları elde etmek için yaşadığı ülkenin başka bir bölgesine göç etmesi demektir. İç göçleri meydana getiren çeşitli nedenler bulunmaktadır. Ülke sınırlarının büyüklüğü, ekonomik dengesizlik,[8] işsizlik oranının yüksek olması, kan davaları ve diğer kültürel farklılıklar gibi birçok nedenden dolayı iç göçler meydana gelmektedir.

---

[4] Mehmet Fikret Gezgin, *İşgücü göçü ve Avusturya'daki Türk İşçileri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1994, s.13-14

[5] Mim Sertaç Tümtaş-Cem Ergun, "*Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerine Etkileri*," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* c.21, Sayı.4, Isparta, 2016, s.1352

[6] Mehmet Fikret Gezgin, *a. g. e.* s.15

[7] Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1814*, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s.25

[8] Erol Tümertekin, *Beşeri Coğrafya*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1994, s.172

Dış Göçler

Bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan nüfus değişikliği, dış göç olarak adlandırılmaktadır. Göçler gönüllü olabileceği gibi zorlama yoluyla da gerçekleşebilir ve bu noktada sığınma ve iltica gibi kavramların alanlarına geçişler söz konusu olur. İletişim ve ulaşım araçlarının çoğalması ile ülkeler arası göçler hızlı bir şekilde artmıştır.[9] Siyasi otoritelerin istenmeyen azınlık guruplarına açık veya gizliden baskı kurarak göçe zorlaması XX. yüzyılda sık rastlanılan etnik temizlik aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum en son Bosna Hersek ve Kosova'daki savaşlarda en şiddetli hali ile yaşanmış olup günümüzde de Dünya'nın çeşitli yerlerinde (Arakan, Sudan/Darfur, Irak, Libya, Yemen, Suriye) halen demografik yapıyı değiştirmeyi hedefleyen savaşlar halinde devam etmektedir.

Ulus Devletleri'nin Oluşumunda Göçün Etkisi

Fransız Devriminden etkilenen, Balkan milliyetçilerinin bağımsız devlet oluşturma çabaları esnasında kendilerini "ulusal uyanışçılar" olarak adlandırmışlardır. Bu ulusçular bütün milletlerin ve dinlerin bir arada yaşayacağı fikirleri ortaya atmışlardır. Daha sonra ulus devletlerin sınırlarının belirlenmesi sürecinde farklı uygulamalar da bulunulmuştur. Balkan ulusçularının kurmuş oldukları devletlerde azınlıklara yer tanınmamış hatta farklı millet ve dinlerden olanları asimile etme, göçe zorlama, yok etme girişimlerinde bulunulmuştur.[10]

XIX. yüzyılda nüfus siyasi bir rekabet aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bir bölgede ya da ülkede siyasi üstünlüğü elde edebilmek için belli bir nüfusun o sınırlar içerisinde nüfus oranı diğerlerine göre daha yüksek olması gerekmekteydi. 1878 Berlin Antlaşması ile daha da güçlenmeye başlayan etnik kimlik şuuru ileriki yıllarda giderek milli devletlerin oluşumunda önemli bir etken oluşturmuştur. [11] Böylece diğerini azınlığa düşürmek için göç ettirme politikası bir silah olarak kullanılmıştır. Bulgaristan devletinin kuruluşunda bu en bariz halini almaktadır.

---

[9] Murat Erol ve Oya Ersever, "Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt No:24, Sayı 1, Ankara, 2014, s.50

[10] Andrew Baruch Wachtel, (Çev. Ali Cevat Akkoyunlu), *Dünya Tarihinde Balkanlar, 1.* Baskı, Doğan Kitap, İstanbul 2009, s.88

[11] Seyfi Yıldırım, "Balkan Savaşları ve sonrasında Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkisi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmalar Dergisi,* Sayı 16, Ankara 2012, s.81

Avusturya Macaristan vatandaşı Çek Gazeteci ve Diplomat Konstantin Jireçek'in "Bulgaristan Prensliği" adını verdiği orijinal dili Almanca eserinde naklettiği bilgiler, bunu destekler niteliktedir. Bu kitapta Jireçek, birincil elden Bulgar Prensi ile Avusturya temsilcisi arasındaki diyaloğu aktarmaktadır ve Avusturya'nın Bulgaristan'daki temsilcisinin "Gerekirse altından köprüler yapalım Türkleri gönderin" şeklindeki ifadesine yer vermekte ve homojen bir nüfusun idare etmediği Bulgaristan'ın gerçek manada bir devlet olamayacağı fikrine yönelik olarak Avusturya devleti tarafından Bulgar Prensine tazyikine dair önemli bilgileri vermektedir.

Siyasi olarak milliyetçiliğin XIX. ve XX. yüzyıl da yükselişe geçmesi ile ortaya çıkan milli devlet anlayışı ve bu anlayışla kurulan milli devletlerin, azınlık toplumları veya dini inanç guruplarına ulus devlet sınırları içerisinde yaşam hakkı tanımaması ile başlayan baskılar ve asimilasyon politikaları, insanların kitleler halinde göç etmesine neden olmuştur.[12] Siyasi nedenlerle meydana gelen göçlere örnek olarak Türkiye Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi, Türkiye Bulgaristan arasında zorunlu göçler ve Hindistan ile Pakistan arasında meydana gelen ve tarihteki en kalabalık nüfus değişimi olan 1947 yılı mübadelesi önemli örneklerdir ki sonuncusu, 17 Milyon insanın göç ettiği bir büyük nüfus değişimidir.[13] Bu büyük hareketlilikte Hindistan'da kalan Müslümanların Pakistan'a, Pakistan'daki Sih ve Hinduların da Hindistan sınırları içerisine göç etmesi[14] söz konusudur.

[12] Kemal H. Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, 3. Baskı, Timaş Yayınları İstanbul 2017, s.78.
[13] Prashant Bharadwaj, Rinchan Ali Mirza *Displacement and Development: Long Term Impacts of Population Transfer in India*, August 2018 s.2
[14] Cemal Öztaş, Eyüp Zengin, "Göç Ve Azerbaycan", 8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler, 2005 İstanbul, s.67.

II. BÖLÜM
OSMANLI ÖNCESİ BALKANLARA GELEN TÜRKLER

Makedonya tarih boyunca birçok Türk kavminin gelip yerleştiği bir yer olmuştur. Her gelen Türk boyu kendine ait birçok iz bırakarak tarih sahnesinden ya silinmiş ya da asimile olup öz benliğini kaybederek farklı milletler arasında erimiştir. Bunlar olurken de sadece yaşam alanlarında bıraktıkları yer adları ve bazı kelimeler günümüze ulaşmıştır.

Türkler, Asya'dan Balkanlar'a iki farklı yolla gelmiştir. Birinci yol, Hazar Denizi ile Karadeniz'in kuzeyidir. Hun, Avar, Bulgar, Peçenek, Uz (Oğuz) ve Kumanlar bu yolla gelen Türklerdir.[15] Günümüzde Kuzey Makedonya sınırları içerisinde yer alan Kumanova, Kumanicevo gibi yer ve şehir adları bu Türk kavminin adını otonomisinde yaşatan isimler olarak halen kullanılmaktadır ve Kuman Türklerinin bu bölgelerde yerleştiği yerlerdir ve bu isimlerin varlığına rağmen bu sahalarda Türkçenin birinci dil olmayışı, Osmanlı fetihlerinden önce de bu bölgede Türkçe konuşulduğuna dair bilgi olmayışı, onların zaman içerisinde asimile olarak kimliklerini ve varlıklarını kaybettiğini göstermektedir.

Peçenek Türkleri de Makedonya bölgesine yerleşen Türk kavimlerinden biridir. 1026 yılında Tuna'yı geçen Peçenek Türklerini, 1091 yılında Bizans İmparatoru I. Aleksios, Edirne yakınlarında Meriç Deltası yakınlarındaki Levinion'da bozguna uğratmıştır. 1048-1053 yılları arasında önemli sayıda Peçenek Türkü'nün Makedonya'nın Ovçabolu beldesine yerleştirildiği bilinmektedir. 1091 Levinion Savaşı'ndan sonra Makedonya'nın değişik yerlerine; Vardar ırmağı boyuna, Kratova ve İzletova bölgelerine Peçenek Türkleri yerleşmiştir.[16] Peçenek Türklerinden Kuzey Makedonya'da Kalan yer adları şunlardır: **Peçenitsi** *(мк. Печеници),* **Balçar** *(мк. Балджар),* **Mavragan** *(мк. Мавраган),* **Kostomar** *(мк. Костомар)* günümüzde hala kullanılmaktadır.

Vardar Türkleri ya da Vardarlı Türkler ise bu sahaya yerleşen bir diğer Türk toplumdur ve IX. yüzyılda Bizans İmparatoru Çar Teofil (829-842) tarafından

[15] Yusuf Hamzaoğlu, *Balkan Türklüğü, II*, Logos-A, Üsküp 2010 s.5
[16] İzet İbrahimsoylu, "Peçenek Türklerinden Makedonya'nın "İzletova Dolayında Kalan Yer Adları", *Yeni Balkan Gazetesi*, (Erişim Tarihi: 15.05.2019).

Asya'dan getirilerek Makedonya'nın Vardar Irmağı boyuna sınır bekçileri olarak yerleştirilmiştir. Nüfusları 14 bin dolayında olan bu Türklere, "Vardar Türkleri" veya "Vardarlılar" adı verilmiştir (ya da var olan adlarıyla anılmaya devam etmişlerdir).[17]

Osmanlı Döneminde Balkanlara Yapılan Göçler

Osmanlı Devleti bir içe dönük bir de dışa dönük iskân politikası uygulamıştır. Osmanlı Devleti, kuruluş ve sonraki dönemlerde dışa dönük bir iskân politikası izlerken, Devletin gerileme ve zayıflama evresinde ise içe dönük İskân politikası izlemiştir.[18] Bu, devletin azalan gücü ile alakalıdır ve çaresizliğin de etkisi büyüktür. Özellikle 1864 Çerkez Sürgününde Anadolu'ya ve günümüz Suriye topraklarına yerleştirilen çok fazla sayıda insan ile devletin merkezi kısmının da Türkleştirilmesi ya da en makul ifadesi ile Müslüman unsurlardan oluşması amaçlanmıştır. Bunlardan Balkanlara yerleştirilenler olduysa da 1878 Osmanlı Rus savaşı ardından imzalanan barış hükümleri uyarınca tekrar göç edip Anadolu ve Ortadoğu topraklarına yerleştirilmişlerdir. Bölgedeki nüfus hareketleri, görüldüğü gibi, Osmanlı Devletinin gücündeki salınımla doğru orantılı bir değişim ve yön izlemektedir. Güçlüyken batıya doğru olan göçler, gücün azalması ile doğuya doğru dönmüştür.

Osmanlı Devleti, fethettiği Balkan topraklarına Anadolulu Türklerini iskâna tabi tutmuş, teşvik etmiş, yer yer de sorunlu gördüğü Türk boylarını göçe zorlamıştır. Osmanlı, ilk yıllarında yukarıda da ifade edildiği üzere dışa yönelik olan İskân politikası ile Anadolu'dan farklı sebeplerden dolayı Türkleri Balkanlara yerleştirmiştir. Bu kimi zaman bir beyliğin Anadolu'daki etkisini ve yeniden organize olmalarını engellemek için olduysa da gerçek manada Balkanlarda yurt tutan Türklerin yeni oluşturmakta oldukları medeniyetin ağırlık verdikleri yönünü göstermekteydi. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu İskânıyla, Balkanlar hem Türkleştirildi hem de İslamlaştırıldı.[19] Balkanlara yapılan iskânların bir kısmı gönüllü iken, bir kısmı zorunlu oldu. Anadolu'da Osmanlı Devletinin mücadele ettiği Türkmen Beylikleri ve

[17] İzet İbrahimsoylu, "Yitik Türkler: Vardar Türkleri", *Yeni Balkan Gazetesi*, (Erişim Tarihi: 15.05.2019).
[18] Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu, 5. Baskı, Ankara, 2014, s. 2
[19] Andrew Baruch Wachtel, ag.e., s.73

halkları ile Osmanlı Devletinin kendine tehdit olarak gördüğü heteredoks[20] dervişler, devlet düzenine uymayan halk, konargöçerler, devletin dini ve mezhebi ile uyuşmayan gruplar sürgün edilerek, Balkanlara yerleştirilmiştir. Devlet bu iskân yoluyla iki amaç hedeflemiştir. Birincisi, Anadolu'da kendine sorunlu gördüğü gurupları bertaraf etmiş ikincisi ise bu guruplardan yararlanması olmuştur; özellikle konargöçerlerden askeri açıdan yararlanmıştır. Balkanların Türkleştirilmesinde iskân edilen Türklerin sonraki genişlemelerde çok büyük rolü olmuştur.

Anadolu'dan Balkanlara Yapılan İskânlar

"İskân insanların yerleşmesi ve hayatlarını idame ettirdiği yerdir. Mevsimlik işlerde çalışanların, yazın yaylaya çıkan, kışın ovaya inen yarı göçebe grupların bir müddet için yerleştikleri; "sedanter" insanların oturdukları yerleşim alanlarıdır. "Çiftlik, köy, kasaba ve şehir, geçici veya devamlı, toplu veya dağınık, küçük veya büyük bütün yerleşmeler", iskân olayı olarak adlandırılmaktadır."[21]

Osmanlı kültürel, dini ve siyasi hâkimiyetini sağlamak için Anadolu'dan konargöçer Türkleri, dervişleri ve askeri unvana sahip olan kişileri, kendi güvenliğini pekiştirmek için Balkanlara iskâna tabi tutmuştur. Osmanlıda iskân politikasının temel taşlarından biri de dervişlerdir. Bunların birçoğu Yesevî Tarikatına mensup idealist birçok derviş, ıssız yerlerde, yolların geçtiği önemli mevkilerde zaviyeler ve tekkeler inşa ederek, ilk iskân örneklerini oluşturmuştur.[22] Bu yine de hiçbir şekilde kolonizasyon değildir. Yerleşimcilerin gelmesi, getirilmesi, Sömürgecilerin uygulamalarından birebir farklıdır. İşlenecek tarım topraklarının fazlalığı, yerel halkın önceki savaşlarla bitap düşmüş olması ve Türk idaresini yabancılamaması, kimi yerde davet etmesi veya hoş karşılaması, bunu İspanyol ya da Portekiz koloniyalizminden ayıran başlıca ayırıcı unsurdur.

Osmanlı Dönemi'nde türlü nedenlerle Anadolu'dan gelen Türkler Balkanlar'a iskâna tabi tutulmuştur. Osmanlı'nın Balkan Yarımadası'nda fethettiği topraklara Batı Anadolu'da fazla olan nüfusu azaltmak amacı ile birçok Türk gurubu

[20] Heteredoks Sünni olmayan mezhep, tarikat, itikat ve dini guruplara verilen ad.
[21] Yusuf Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.1.
[22] Ömer Lütfi Barkan, "*Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân Ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar Ve Temlikler"* , *Vakıflar Dergisi*, Sayı 2, Ankara, 1942, S.283.

bölgeye yerleştirilmiştir.[23] Göçe tabi tutulan grupların arasında bazıları zorunlu olarak gönderilmiş, bazıları ise kendi istekleri ile göç etmiştir.[24] Devletin yasaklarına uymayan bazı guruplarsa Anadolu'dan Balkanlar'a zorunlu olarak gönderilmiştir. Osmanlı Döneminde konar-göçerlerle ilgili ilk iskân kaydı Bayezid Dönemine (1400 -1401) aittir. Örneğin, tuz yasağına uymayan Menemen ovasındaki aşiretleri Filibe tarafına sürülmüştür.[25] 1397'de Mora'dan getirilen 30.000 kişi Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleştirilirken Tatar ve Türkmen grupları da ters yöne göç ettirilerek, Teselya ve Doğu Balkanlara iskân ettirilmiştir.[26]

Osmanlı'da İç Göç

Viyana bozgunu ile başlayan iç göç, sonraki dönemlerde hızlanarak devam etmiştir. Osmanlı Devletinin Avrupa'dan geri çekilmesi ile göç akımı daha da hızlanmıştır. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım'ın Osmanlı egemenliğinden çıkması sonucundan Kırım'da yaşayan 500.000' e yakın Müslüman Anadolu ve Rumeli'ye yerleşmiştir.[27]

1800'lü yıllarda Osmanlı İmparatorluğu, içyapısındaki bozulmaların artması ile devlet mekanizması zarar görmüş, askeri ve ekonomik olarak Avrupa devletleri karşısında sürekli güç kaybetmiştir. Özellikle Batı Avrupa'nın yüz yıllardır devam edegelen çabaları sonucunda sanayi, ekonomi, bilim ve askeri alandaki ilerleyişini Osmanlı İmparatorluğu'nun kısa bir zaman içerisinde yapmaya girişmesi askeri ve ekonomik alanda birçok sorunla karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Dışarda Osmanlının en büyük düşmanlarından biri olan Rusya, Osmanlı'nın güçlenmesini ve düşmanları ile rekabet edebilmesini engellemekteydi. Osmanlı orduları Ruslarla sırası ile şu savaşları yapmıştır.1806-1812'de, 1828-1829'da, 1832-1833'de, 1839-1840'da, 1853-1856'da, 1877-1878'de, 1897'de, 1911-1912'de, 1914-1918'de, 1919-1923'de

---

[23] Kemal Haşim Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma…, a.g.e.*, s.93
[24] Halil İnalcık, "Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi üzerine Yeni Araştırmalar", GAMER, Sayı 1, Cilt 1, Yıl 2012, s.8
[25] Yusuf Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.3
[26] Reşat Kasaba, *Bir Konargöçer İmparatorluk*, (Çeviri: Ayla Ortaç), Kitap yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2012, s.61.
[27] H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyete Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç*, 1. Baskı, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2001, s.32

sürekli bir savaş hali baş göstermiştir. Osmanlı askerlerinin yeterli eğitim almadan cephelere gönderilmesi savaşların yenilgiyle sonuçlanmasına neden olmuştur.[28]

Viyana Bozgunu

Osmanlı Devletinin zayıflaması ile başlayan göç akımı 1683 yılındaki Viyana kuşatmasının başarısız olması ile sınır bölgelerdeki Türkler Osmanlı sınırlarından içlere doğru göç etmiştir.[29] Osmanlı-Avusturya savaşlarının devam etmesi sonucunda Devletin en büyük şehirlerinden olan Üsküp şehri de bu savaşlardan etkilenmiştir. Avusturyalı General Piccolomini'nin o sıralar 60.000 nüfuslu Üsküp şehrine girmesi ve bütün şehri ataşe vermesi ile halkın kitleler halin şehri terk etmek zorunda kalmıştır.[30] General, Bosna ve Kosova'yı geçerek girdiği Üsküp'te şehirde beliren kolera salgınının yayılmasını önlemek ya da intikam almak maksadı ile şehri yakmış ve şehrin nüfusunun büyük kısmının yok olmasına sebep olmuştur.[31]

Osmanlı'da iç göç, Viyana kuşatmasının başarısız olması sonucunda, devletin iç bölgelerine doğru Türkler göç etmesi ile artık durdurulamaz şekilde başlamıştır. 1699 yılında Karlofça Anlaşması, "*Avrupa'da Türklüğün tasfiyesinin ilk merhalesidir"*. Bazı Balkan devletlerinin Hırvatistan, Slovenya, Slovakya, Macaristan, Dalmaçya, Transilvanya gibi yerlerin Osmanlı idaresinden çıkarak başka devletlerin kontrolüne girmesi veya krallıklara dönüşmesi, Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa'daki varlığına son vermiştir.[32]

1877-78 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Savaşı

"93 Harbi" diye de bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, Türk tarihinin dönüm noktalarından biridir. Yakın Çağ dünya tarihinin de büyük askerî ve siyasî olaylarından biri olarak sayılmaktadır.[33] Savaşın meydana gelmesinde Sırpların Osmanlı Ordularına saldırması sonucunda Osmanlı Orduları, Sırplara karşı zafer

---

[28] Justin McCarthy, (Çev. Bilge Umar), *Ölüm ve Sürgün,* 2. Baskı, İnkılap Yayınları, İstanbul 1998, s.4-5
[29] Kemal Haşim Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma …, a.g.e.*, 3 s.13-15
[30] H. Yıldırım Ağanoğlu, a.g.e, s. 31
[31] Timothy Judah. *The Serbs*. Yale University Press. s. 46.
[32] Yılmaz Öztuna, a.g.e., s.21
[33] Yılmaz Öztuna, a.g.e., s.22

kazanmaya başlayınca, Rusya Savaşın durması yönünde Osmanlı'ya baskı yapmıştır. Yapılan baskılar sonucunda ateşkes anlaşması imzalamıştır. Bununla yetinmeyen Rusya, Osmanlı'nın Balkan milletlerini devlet olarak tanımasını ve küçük devletler kurulmasını istemiştir. İngiltere desteğini alan Osmanlı İmparatorluğu, Rusya' karşı bir savaş hazırlığına girmiştir. Ancak İmparatorluğun beklediği destek İngiltere'den gelmeyince Osmanlı tek başına savaşmak zorunda kalmıştır.[34]

Savaşın başlamasından kısa bir zaman sonra Rus askerleri Osmanlı birliklerini bozguna uğratmıştır. Bulgaristan milliyetçilerinin oluşturduğu gönüllü birlikler, Rusya birliklerinin arka kısmında Osmanlı Ordularının geçiş güzergâhına ve Türk köylerine yönelik saldırılar gerçekleştirmiştir. Rus ve Bulgarların işgâl ettikleri bölgelerde sivil halka yönelik uyguladıkları zulüm Batılı Diplomat ve gazetecileri bile hayrete düşürmüştür.[35]

Osmanlı sınırları içerisinde XVIII. yüzyılın sonlarına doğru ve XIX. Yüzyıl da hızlanarak devam eden göç hareketlerinin, Özellikle batıdan doğuya, Kafkaslardan Anadolu'ya yönelik gerçekleştiği bilinmektedir. Osmanlı-Rus savaşlarının etkisiyle meydana gelen bu siyasi ve dini göç dalgaları, milyonlarca insanın hayatını etkilemiştir. 1877- 1878 Osmanlı Rus Savaşı esnasında Bulgaristan ve Sırbistan topraklarında yaklaşık olarak 300.000 kişinin öldürülmesi sonucunda 1 milyondan fazla insan Anadolu'ya göç etmiştir.[36]

93 harbinde Gerek Balkanlar içerisinde ve gerekse Anadolu'ya doğru olsun, 1.253.000 kişi yerlerinden göç etmek zorunda bırakılmıştır. Savaş sonrası 515.000 kişi Osmanlı Devletinin sınırları içerisinde farklı yerlere yerleşmiştir. 261.937 kişi yani nüfusun % 17'lik bir bölümü katledilmiş ya da yollarda farklı hastalıklardan ölmüştür.[37]

1877-1878 Harbi sonucunda yapılan Berlin Antlaşması, Osmanlı Devletinin Balkanlardaki en uç sınırı olan Bosna–Hersek'i Avusturya'nın işgaline bırakmıştır. Müslüman Boşnakların gayri Müslim bir devletin yönetimine bırakılması anlamına gelen bu Antlaşma, Boşnakların önemli sayıdaki göçlerine neden olmuştur.[38] Bu

---

[34] Justin McCarthy, *Ölüm… a.g.e.*, s.67
[35] Justin Mc Carthy, *Osmanlıya Veda*, a.g.e., s.94
[36] Kemal Haşim Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma…, a.g.e.,* s.95
[37] H. Yıldırım Ağanoğlu, *a.g.e.,* s.35
[38] H. Yıldırım Ağanoğlu, a.g.e., s.37

anlaşma sonucu Boşnakların bir kısmı Anadolu'ya, diğer bir kısmı da Osmanlı topraklarındaki Arnavutluk kıyılarına yakın Durres gerisindeki sahalara (Koxhas ve Borake) göç etmiştir ve günümüzde de bu bölgede Arnavutluk içerisinde yaşamlarına devam etmekte olan birkaç bin kişilik bir toplum söz konusudur.[39] Bu savaşta ayrıca Balkanlardaki stratejik açıdan önemli coğrafi tutunma noktaları ve doğal sınırlar olan Tuna Nehri gibi bölgeler de elden çıktığı için 1912'deki nihai savaşın kaderi hemen hemen ortaya çıkmıştır.

Balkan Savaşları ve Göç

Osmanlı'nın iç siyasi sorunları ve ekonomik nedenlerden dolayı askeri teçhizat alımı yapılmaması sonucunda, çıkabilecek bir savaşta ülkeyi koruyabilecek askeri bir güç eksikliği meydana gelmiştir. Balkan Devletleri Osmanlının bu zafiyetini görmüş, büyük bir Balkan İttifakı kurmuştur. Savaşın kazanılmasına kesin gözüyle bakılmaktaydı. İttifak içerisindeki kuvvetler, 700 bin askerden oluşmaktaydı, Osmanlı'nın askeri kanadı ise siyasi çekişmeler içerisine yer aldığından yeterli donanımdan mahrum kalmıştır. Balkan devletleri tarafından deniz yollarının tutulması, Osmanlı'nı Makedonya birliklerine yardımının da kesilmesi anlamına gelmekteydi.[40]

Balkan Savaşının görünürde en büyük sebebi ekonomik sebepler olsa da asıl neden Balkan ülkelerinin topraklarını genişletme arzusu, tarihteki büyük devletlerini kurma hayalleri ve artan nüfuslarına yerleşim alanları açmaktır. Bir diğer ve belki de en önemli nedeni ise Müslümanları Balkanlar'dan çıkartmaktır.[41]

Birinci Balkan Savaşına son veren Londra antlaşması ile Midye-Enez hattının batı tarafı Bulgaristan'a bırakılmıştır. Yunanistan'a, Makedonya'nın Selanik ve Ege Makedonya'sı bırakılmış, Sırbistan ise Kuzey Makedonya bölgesini almıştır. Makedonya topraklarının geri kalan kısmı (Pirin Makedonya'sı ve Ege Makedonya'sının bir kısmı) ise Bulgaristan tarafından işgal edilmiştir.[42] Balkan

---

[39] Yüksel Hoş, "Balkanlarda Muhacir Bir Balkan Toplumu. Arnavutluk'ta Borake Ve Koxhas Köyleri Örneği", 2019, UBTAS, Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Edirne. s.2,3,4

[40] Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 2*, (Çev.: Zehra Savan, Hatice Uğur), Küre Yayınları, İstanbul 2006, s.102

[41] Metin Edirneli, *(Balkanlar Ve..),* 1. Baskı, Özdoğan Matbaa, Ankara, 2016, s.157

[42] Mehmet Hacısalihoğlu, "Makedonya", *Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi,* C.27, Ankara, 2003, s.441

devletleri arasında ittifakların bozulması sonucunda Bulgaristan'ın, Yunanistan'a ve Sırbistan'a savaş ilan etmesi ile ikinci Balkan Harbi gerçekleşmiştir. Romen, Yunan ve Sırp birlikleri karşısında yenilgiye uğrayan Bulgar birlikleri barış istemek zorunda kalmıştır. İkinci Balkan Harbini sonlandıran Bükreş antlaşması 1 Ağustos 1913 yılında imzalanmış, Bükreş antlaşmasına göre Makedonya Toprakları şu şekilde paylaşılmıştır: Güney Makedonya Yunanistan'a, İştip, Üsküp, Piriştina bölgeleri Sırbistan'a bırakılmıştır. Bulgaristan'a ise Doğu kısmında günümüzde Pirin Makedonya'sı denilen çok az bir kısım kalmıştır. Osmanlı devleti Balkan devletleri ile tek tek anlaşma yaparak Makedonya topraklarındaki hak iddiasından vazgeçmiştir.[43] Bu tarihten itibaren Osmanlı devletinin Makedonya Türklüğü ile siyasi bağı sınır bazında tamamen kopmuştur.

Balkan Savaşları öncesinde Makedonya sınırları içerinde 475 bin Müslüman yaşamaktaydı, bunların büyük bir çoğunluğu 1924 yılına kadar göç etmiştir. Daha sonra ise onların yerine Rum ve Ulahlar yerleştirilmiştir.[44] Bu durum fasılalarla azalma trendini devam ettirmiş ve Yugoslavya'dan toplu göçlerin yaşanacağı 1950'lere dek nispeten dengeli bir hale oturmuştur. Sonrasında yaşanan göçler ile Kuzey Makedonya topraklarındaki Türklük, geri dönülmez bir şekilde ve öncekilerle mukayese edilmeyecek surette erimeye başlayacaktır.

[43] *Makedonya'daki Osmanlı Evrakı*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No:29, Ankara 1996, s.16

[44] Seyfi Yıldırım, "Balkan Savaşları ve sonrasında Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkisi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmalar Dergisi,* Sayı 16, Ankara 2012, s.85

III. BÖLÜM
COĞRAFİ BÖLGE OLARAK MAKEDONYA'NIN SINIRLARI

Balkan Yarımadası'nın güney kesiminde bulunan Makedonya Bölgesini çevreleyen coğrafi sınırlar şu şekildedir: Kuzeyde Şar Dağı, Kozyak Dağı, Osogova Dağı ve Rila Dağı. Güneybatıda Bistiritsa Irmağı, Güneyde ise Eğe Denizi yer alır. Batı sınırında Korab Dağı, Yablanitsa dağı, Grmos Dağı ve Pind Dağı bulunmaktadır.[45] Doğu sınırını oluşturan hat ise Mesta (Karasu) Irmağı ve Rodop Dağı'nın batı sırtları ve yamaçlarından oluşmaktadır. Makedonya Bölgesinin coğrafi sınırlarının toplam yüzey ölçümü 67.714, km^2'dir.[46] Balkan Savaşları sonucunda Makedonya toprakları Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan arasında paylaşılmıştır. 1913 yılında Bükreş Anlaşması ile bugünkü Makedonya Cumhuriyeti'nin sınırlarını oluşturan bölge, Sırbistan Krallığına verilmiştir ve bu bölge Vardar Makedonya'sı olarak adlandırılmıştır.

Vardar Makedonya'sının adı, Yugoslavya'nın yıkılışının ardından yaşanan bir dizi süreci müteakiben günümüzde Kuzey Makedonya olarak değiştirilmiştir. Yunanistan'a kalan bölge Ege Makedonya'sı, Bulgaristan'a kalan bölge ise bu yöredeki dağlardan adını alarak Pirin Makedonya'sı olarak adlandırılmıştır.[47] Makedon Bilim adamlarına göre "Makedonya" adının geniş anlama gelen "makos" ve diyar anlamına gelen "don" kelimelerinden türediği ileri sürülmektedir. Buna göre Makedonya "Geniş Ülke" demektir.[48]

İştip'in Türkler Tarafından Fethedilmesi

26 Eylül 1371 Despot Ugleşa ve Kral Volkaşin'in ordusunu yenilgiye uğratan Lala Şahin Paşa önderliğinde Osmanlı orduları Kuzey Makedonya Topraklarını Türklere açmıştır.[49] Hacı Kalfa 'ya (Kâtip Çelebi) göre ise İştip şehri 1382 yılında

[45] Mehmet Hacısalihoğlu, *a.g.m.,* s.439
[46] *Историја На Македонскиот Народ,* Кница Прва, Институт За Национална Историја, Скопије, 1969, s. 9.
[47] Глигор Тодоровски, *Македонија По Балканските Војни,* Култура, Скопије, 1981, s.27/
[48] Yusuf Hamzaoğlu, *a.g.e,* s.47-48
[49] *Штип Низ Вековите*, a.g.e., 1986, s.191.

Timur Taş Paşa tarafından fethedilmiştir.[50] Bir şehir birden fazla defa fethedilebilir ve elden çıkabilir. Birden fazla defa harekat da düzenlenebilir ve fethi birkaç el değiştirme sonucu da gerçekleşebilir. Bu bakımdan şehrin fethine dair genel kabul gören zaman aralığı 1300'lerin son çeyreğidir. K. Makedonya şehirlerinden İştip Şehrinin, XVI. yüzyılın başlarından itibaren kesin şekilde Müslüman karakterini kazanmaya başlaması, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Rumeli Subaşısı olan Hüsameddin Paşa'nın cami, kervansaray ve zaviye inşa ettirdiği tarihlere tekabül etmektedir.[51] Köstendil Sancağına bağlı olan İştip şehri XVII yüzyılda Balkanların önemli bir askeri, ulaşım ve ticaret merkezlerinden biridir.[52] Verimli toprakları olan ve stratejik bir bölge olması nedeniyle fetihten kısa bir zaman sonra İştip'e birçok Türk gurupları yerleştirilmiştir. İştip'in alınmasından sonra Anadolu'dan getirilen Türkler, Otina Nehri'nin Sol yakasına yerleştirilerek zamanla Türk mahalleleri kurulmuştur. Ör: Aşağı Tekke, Boklu Dere[53], Kadı Dere, Şeftali Mahallesi, Kır Tekke adında mahalleler kurularak şehrin nüfusu artmıştır.[54]

Türklerin İştip'e gelişleri XVII. yüzyıla kadar devam etmiştir. 1689 Avusturya-Osmanlı savaşı sırasında şehrin Avusturyalıların eline geçmesi ile Türkler şehri terk etmiştir. Daha sonra Osmanlı birlikleri tarafından İştip'in geri alınması ile birlikte Türkler yeniden evlerine dönebilmiştir.[55] Geri gelen Türklerin bazıları Makedonları, Avusturya birliklerine yardım ettiğinden dolayı cezalandırmıştır. İkinci Avusturya- Osmanlı Savaşında ise İştip şehri, Avusturya askerleri tarafından işgal edilmiş, birçok Türk bu iki işgal döneminde öldürülmüş veya göç etmiştir. 1878-1912 yılları arasında Türk nüfusu artış göstermişse de Balkan Savaşları ile birlikte Türk nüfusu azalmaya başlamıştır.[56]

XVIII. yüzyıla kadar Türklerin çoğunlukta olduğu İştip şehrine, yaşanan savaşlar nedeni ile Osmanlı Devletinin farklı yerlerinden Türk ve Makedon nüfusu gelip yerleşmiştir. Bu dönemde İştip'te yeni mahallelerin kurulduğu görülmektedir.

---

[50] Йорданъ Ивановъ, *Съверна Македония,* София, 1906, s. 20
[51] Machiel KIEL, "İştip", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt.23, 2001, s.441
[52] *Штип низ вековите* a.g.e., s.193
[53] Burada Bokluk olarak kastedilen çöplerin atıldığı yer anlamında kullanılmaktadır.
[54] *Штип низ вековите* a.g.e., s,16
[55] Machiel KIEL, *a.g.m,* s.441
[56] Никола Штраковски, *Опиштините во Социјалистичка Република Македонја*, Мисла, Скопије 1983, s366

Kurulan yeni mahallelerde Makedon ve Türkler ayrı ayrı yaşadığı gibi, her iki milletin birlikte yaşadığı mahalleler de ortaya çıkmıştır. Sadece Makedonların yaşadığı mahalleler şu şekildedir: Srkva, Yavor, Ridarska (yeni köy); Sadece Türklerin yaşadığı mahalleler: Şeftali, Bokludere v.b. hem Makedon, hem de Türklerin birlikte yaşadığı mahalleler ise şunlardır: Topolska, Saat, Pekmez Anı, Yukarı Mahalle, Karataş, Citaklı, Raykova, Belo Burdo gibi mahallelerdir.[57]

Tarihi Süreç İçerisinde İştip Nüfusu

İştip'in nüfusu ile ilgili kaynaklarda farklı rakamlara rastlanmaktadır. Söz gelimi bir kaynakta, 1519 yılında İştip'te 2.700 kişinin yaşadığı belirtilmiştir. Bunların 1.625'i Hıristiyan, 1000'i Müslüman, 75'i Yahudilerden oluşmaktadır.[58] Bir diğer kaynakta ise 1519, 1550 ve 1573 yıllarında Köstendil Sancağına bağlı olan İştip şehrinin nüfusu ve mahalle yapısı şu şekilde gösterilmiştir.[59] Aradaki bu farklılık, birinde hane, diğerinde kişi adedi verilmesinden kaynaklanmaktadır ve her iki kaynak da örtüşmektedir. Hıristiyanların zaman içerisinde düzenli şekilde azalmaları ve Müslümanların artması da İslamlaşmanın etkisini göstermektedir.

Tablo 1: 1519-1573 yılları arasında İştip Nüfusu[60]

Milletler	**1519**	**1550**	**1573**
Müslüman hane	201	259	449
Hıristiyan hane	323	271	264
Yahudi hane	15	41	23
Toplam hane	539	571	734
Müslümanların % Oranı	%37	%45	%61

Tablo 1'de görüldüğü üzere Türklerin 1519 yılından itibaren İştip şehrinde hızlı bir nüfus artışı gösterdiği ortadadır. Türklerin bu verimli toprakları yurt olarak tutması daha önceki yaşam biçimine daha uygun bir coğrafi alan olduğundan kısa

[57] *Штип низ вековите* a.g.m., s. 16
[58] Александар Стојановски, *Штип Низ ВековиТе, Кинига 1*, *Штип 1986*,s.196
[59] Machiel KIEL, *a.g.m.*, s.441.
[60] Machiel KIEL, "İştip", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 23, s. 441.

zaman içerisinde birçok Türk aşireti bu bölgeye yerleşmiştir. Türk boylarının İştip'e özellikle Kanuni döneminde ağırlıklı olarak yerleştiğini söylemek mümkündür.

Nitekim bu tarihlerden 11-12 yıl sonra, yani 1530-31 yılları arasında, İştip nüfusu hakkında bilgi veren *Astibo* adlı eserde, İştip'in 470 haneden müteşekkil olduğu bildirilmektedir. Bunların; 312 hanesi Hristiyan, 120'si Müslüman ve 38 hanesi ise Yahudi ailesinden oluşmaktadır.[61] Ancak bu eserde, önceki esere göre Türklerin nüfusen az gösterildiği göze çarpmaktadır.

Baron Bojur'a göre 1800-1817 yıllarında şehrin nüfusu 3.000- 4.000 kişi olarak bildirilmiştir. Baron Gamera, 1830 yılında, İştip şehrinin nüfusunun 5.000 kişi olduğunu ifade etmiştir. [62] 1885 -1898 yılların da, Vasil Kiroviç şehrin nüfusunun 20.000 olduğunu ve bunların 10.000'inin Makedon, 8.700'ünün Müslüman, 800'ünün Yahudi ve 500'ünün ise Romanlardan oluştuğunu yazmıştır. [63]

XIX. yüzyılda İştip'in nüfusu 20.000 kişi civarında olduğu bilinmektedir. Balkan Savaşları öncesi İştip'te 20.900 kişinin yaşadığı bildirilmektedir.[64] Balkan Savaşları sonucunda şehrin nüfusu 15.314 kişiye kadar düşmüştür. Bu durum da Türklerin göç ettirildiğini veya savaş esnasında öldürüldüğünü göstermektedir. 1921-1922 yılları arasında İştip'ten Anadolu'ya gerçekleşen göçlerde, 35 yerleşim yerinin tamamı göç etmiştir. Toplamı 1.500 aileden oluşan bu köy ve mahallelerin nüfusunun tamamı göç etmiştir.[65]

1921 yılına gelindiğinde ise İştip'te yaşayanların sayısı 11.191 kişidir. 1929 yılında 12.000, 1931 yılında ise 11.895, 1937'de 12.437 kişi yaşamaktadır. 1918-1941 yılları arasında Makedonya'daki Sırplaştırma politikası sonucunda şehrin nüfusu sürekli azalmıştır. Nüfusun azalmasına sebep olarak, Makedonların Bulgarca konuştukları için Bulgaristan'a sürülmesi ve Türklerin Anadolu'ya göçmesini

---

[61] Sebahattin Zaim, *a.g.m.*, s.61
[62] Sebahattin Zaim, Gös. yer.
[63] *Македонја Како Природна и Економска Целина,* Институт За Национална Историја, Скопје 1978, s.151-152
[64] Machiel KIEL, *a.g.m.*, s. 441
[65] *Македонја Како Природна и Економска Целина*, Институт За Национална Историја, Скопје 1978, s.152

gösterebiliriz.[66] İştip şehri, etnik ayrımcılığın ve ulus devlet politikasının değişim gösterdiği 1945 sonrasındaki Sosyalist Yugoslavya döneminde ciddi bir gelişme trendi yakalamıştır. 1953 yılında nüfus 13.854 kişiden oluşmaktaydı ve bunların 11.528'i Makedon, 1.426'sı Türk, 653 kişi Roman olarak kayıtlıdır. Geri kalan kısım ise diğer azınlıklardan oluşmaktaydı. 1955 yılında 15.054 kişi 1957 yılı sonunda 16.750, 1964 yılına gelindiği de ise şehrin nüfusu 22.000 kişi olarak kayıtlı bulunmaktadır. Köylerin nüfusu da dâhil edildiğinde 39.644 kişi İştip ve köylerinde ikamet etmektedir.[67] Tüm bu süreçte İştip'ten Türklerin göçü özellikle 1950-58 arasında ve sonrasında devam ederken bile şehrin gelişimi ve nüfuslanması devam etmiştir zira şehir, dağlı Makedon ve Şop etnisitesince nüfuslanmıştır. Türklerden boşalan yerler bir nevi bu kimseler için arazi ve su kaynaklarının verimliliği ile çekicilik arz etmiş ve İştip, belirli bir nüfus potansiyelini hep korumaya devam etmiştir.

1981 yılına gelindiğinde İştip merkezinde nüfus 35.938 kişi olarak kayıtlı bulunmaktadır. Köylerin ve günümüzde Karbintsi Belediyesi olarak ayrı bir belediye sınırları da dâhil edildiğinde İştip'in toplam nüfusu 46.394 olarak karşımıza çıkmaktadır.[68] İştip'in nüfusu genelde azalmış görünse de esasında bir idari bölünme yaşadığı ve bu bölünmenin İştip Türklerinin ağırlıklı olarak yaşadığı bölgede olması, İştip Merkezdeki Türk nüfusu da doğal olarak azalmıştır. Karbintsi Belediyesinde nüfusun % 20'nin üzerinde Türk olduğu tahmin edilmektedir.[69]

1948-2002 Yılları Arasında Makedonya Nüfusu

Makedonya toprakları üzerinde geçmişten günümüze kadar daima farklı milletler yer almıştır. Osmanlı sonrası düzende Makedonya içerisinde Makedonlar, Türkler, Arnavutlar, Sırplar, Roman (Çingeneler), Ulahlar ve başka birçok millet iç içe yaşamıştır. Yaşanan savaşlar ve göçler sonucunda bazı milletlerin sayısı günden güne azalmıştır. Osmanlı'nın Makedonya'dan çekilmesi ile başlayan Türk nüfusunun azalması özellikle de II. Dünya savaşı sonrası kurulan Komünist rejimin baskıları

[66] Machiel KIEL *a.g.m.*, s. 442.
[67] Sebahattin Zaim, *a.g.m.*, s.62
[68] Никола Штраковски, *Општините во Социјалистичка Република Македонја*, Мисла, Скопије 1983, s.422
[69] Kaynak Kişi: İzet İbrahimsoylu, Kurfalı Köyü, 25.08.2019

sonucunda geride kalan Türklerin büyük bir çoğunluğu ana vatana göç etmiştir. 1950'li yıllarında başlayan nüfus oranlarındaki değişim sürekli Türklerin aleyhinde olmuştur. Makedon ve Arnavut nüfusu sürekli artış gösterirken Türklerin sayısı azalmıştır.[70] II. Dünya Savaşı ve sonrası Türklerin Yugoslavya içerisinde özellikle güney bölgelerde önemli şehirlerin merkez nüfusunu teşkil edecek şekilde ticari hayata hakim noktalarda oldukça yüksek miktarda var olması, dönemin ulus devletleri ve Yugoslav rejimi tarafından tehdit unsuru olarak algılanmış ve bu insanlar farklı şekillerde bezdirme yöntemleri uygulanarak göçe zorlanmıştır.

Tablo 2: 1948-2002 Yılları Arasında Makedonya Nüfusu[71]

Milletler	**1953 %**	**1961 %**	**1971 %**	**1981 %**	**1991 %**	**1994 %**	**2002 %**
Makedon	860669 %68.5	1000854 %71	1142375 %69	1279323 %67	1328187 %65.3	128830 %66.5	1297971 %64.1
Arnavut	162524 %12.4	183103 %13.0	279871 %17.0	377208 %19.8	441987 %21.7	442914 %22.9	509083 %25.17
Türk	**203938 %15.6**	**131431 %9.6**	**108552 %6.6**	**86591 %4.5**	**77080 %3.4**	**78019 %4.0**	**77959 %3.8**
Roman	20462 %1.6	20606 %1.5	24505 %1.5	43125 %2.3	52103 %2.6	43732 %2.3	53879 %2.66
Ulah	8668 %0.6	8046 %0.6	7190 %0.6	6384 %0.3	7764 %0.4	8467 %0.4	9605 %0.48
Sırp	35112 %2.7	42728 %3	46468 %2.8	44468 %2.3	42277 %2.1	39260 %2.0	39939 %1.78
Müslüman-Torbeş	1591 %0.1	3002 %0.2	1248 %0.1	39513 %2.1	31.356 %1.5	15315 %0.8	16451 %0.8
Bulgar	920 %0.1	3087 %0.2	3334 %0.2	1980 %0.1	1370 %0.0	1547 %0.1	2640 %0.1
Yunan	848 %0.1	836 %0.1	536 %0.0	707 %0.1	474 %0.0	349 %0.0	900 %0.0
Boşnak	--------	----------	---------	---------	--------	7244 %0.4	17084 %0.84

[70] Neçati Çayırlı, "Makedonya Türklüğü", *Yeni Türkiye Dergisi, Türk dünyası Özel Sayısı*, C.2, Sayı 53-54, 2013, s. 4

[71] Abdulmecit Nuredin, *Osmanlı Sonrası Makedonya*, Matüsiteb Yayınları, Üsküp, 2008, s. 113-114.

Yugoslav	--------	1260 %0.1	10997 %0.7	29580 %1.7	15612 %0.831.	8703 %0.4	20993 %1.04
Diğerleri	9752 %0.8	10995 %0.7	29580 %1.7	15612 %0.8	31838 %1.6	8703 %0.4	20993 %1.04
Toplam Nüfus	**1304514 %100**	**1304514 %100**	**1647308 %100**	**1909308 %100**	**2033964 %100**	**1936877 %100**	**2034359 %100**

1948 yılında Makedonya'daki Türk nüfusu 95940 kişi olarak yani % 8.32'lik oranla ifade edilmesi kabul edilir bir oran değildir. Türk nüfusunun bu denli az gösterilmesi, Yugoslavya rejiminin Arnavutluk'u, Yugoslavya içerisine dâhil etme düşüncesine binaen, Türklerin az gösterilmiş ihtimalinden kaynaklanmış olmalıdır. Komünist rejim, II. Dünya Savaşından sonra Makedonya'daki Türk varlığını inkâra girişmiş. Başta Üsküp, Debre, Resne, Radoviş ve İştip gibi şehir ve köylerinde Türklerin varlığını yok sayarak onları, Arnavut veya Makedon olarak addetmiştir. 1953 yılında Türk nüfusunun Makedonya'da % 15.06 oranında olması ile Türk nüfusunun 1948 yılında bilinçli olarak az gösterilmeye çalışıldığı gün yüzüne çıkmıştır. Bu dönemde Yugoslavya da yaşayan diğer azınlıkların da Türkiye'ye göç etmek amacı ile kendini Türk olarak bildirmiş olma ihtimali de bulunmaktadır.[72] Nitekim bunu destekler şekilde binlerle ifade edilen sayıdaki Sancaklı Boşnağın Makedonya'da bir süre ikamet ederek Türkiye'ye göç ettikleri vakidir. Her ne kadar farklı Müslüman toplumlar Türkiye'ye göç edebilmek için kendini Türk olarak bildirmiş olsa da bunların sayısının genel rakam içerisinde sınırlı, az olduğu düşünülmektedir. 1953 yılında ülkedeki Türk nüfusu 203.938 kişiden oluşmakta idi. Yani bu nüfus, o dönemki Makedonya Federal Cumhuriyeti toplam nüfusunun % 15.6 oranını oluşturur[73] iken, Türkiye ve Yugoslavya arasında varılan "Serbest Göç Mutabakatı" sonucunda, Müslümanların özellikle de Türklerin hür vatan Türkiye'ye göçü hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu denli büyük bir göç olayının yaşanması, Türklere yapılan baskıların en büyük delilidir. Türkiye ve Yugoslavya arasındaki ilişkilerin bu dönemde oldukça iyi olduğu bilinmektedir. Türk yetkililer ise

[72] Baskın Oran, Balkan "Türkleri Üzerine İncelmeler (Bulgaristan, Makedonya, Kosova)", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi,* 1993, s.131-132

[73] Укупно Становништво По Народности, Devlet İstatistik Kurumu, 1953 Nüfus Sayımları, Belgrat 1953

uluslararası konjonktürden yararlanarak, Yugoslavya içerisindeki Türklerin hak ve hukuklarını korumada oldukça geç kalmıştır. Bu da göçün başlangıcı olan 1953 yılından itibaren çok sayıda Türkün bütün mal varlığını, Yugoslavya da bırakarak, Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur. Türkiye'nin Makedonya'daki Türkler konusunda bu ilgisiz tavrı Komünist rejimi daha da cesaretlendirmiştir.

Göçlerin azaldığı dönemlerde de Türk nüfusunun azıldığı görülmektedir. Özellikle 1981 yılında Makedonya içerisinden Türklerin fazla göç etmediği bilinmesine rağmen sayıları artmamış aksine azalmıştır. Türk aydınları ve yazarları bu durumu, yetkililer tarafından Türklerin sayısının bilinçli olarak az gösterilmeye çalışıldığı şeklinde ifade edilmektedir.[74]

2011 yılında yapılan nüfus sayımı için Devlet Sayım Komisyonu tarafından birçok eleştiri yapılmıştır. Bazı sorunların aşılmadığının ve eksiklerin olduğunu ileri süren Devlet Sayım Komisyonu Başkan yardımcısı görevinden istifa etmiş, kısa bir süre sonra da Komisyon başkanının hileli bir sayım yapılacağını ifade ederek görevinden istifa etmesi, sayımlar konusunda şüphelerin ve tedirginliklerin artmasına neden olmuştur. Hükümet zaman kaybetmeden Devlet Sayım Komisyonunda meydana gelen boşluğu yeni atamlar ile tamamlayıp nüfus sayımları başlatmıştır. 2011 nüfus sayımından 25 üyeden oluşan Devlet Sayım Komisyonunda iki Türk bulunmakla birlikte 16600 saymandan 1340 sayman Türk 57 belediyede görev yapmıştır.[75]

Nüfus sayımlarının başlaması ile devam eden tartışmalar sayımların iptal edilmesine kadar gitmiştir. Ekim ayında Meclis sayımlar hakkında usulsüzlükler olduğu gerekçesiyle sayımları geçersiz sayılarak iptal edilmiştir. Sayımların iptal edilmesinde Makedon ve Arnavutların çekinceleri olmuştur özellikle de Ohri Çerçeve Anlaşmasına ve 2002 nüfus sayımları üzerine birçok açıklama yapılmıştır.[76]

---

[74] https://www.trthaber.com/haber/dunya/makedonyada-nufus-sayimi-12192.html, (Son Erişim Tarihi, 25.11.2019)

[75] http://www.hurriyet.com.tr/gundem/makedonyada-nufus-sayimi-sancili-basladi-18878563, (Son Erişim Tarihi 31.12.2019)

[76] https://www.sondakika.com/haber/haber-makedonya-da-nufus-sayimi-sancili-basladi-3030605/, (Erişim Tarihi 31.12.2019)

Devlet İstatistik Kurumu Müdürü Apostol Simovski tarafından yapılan açıklamaya göre nüfus sayımlarının 1-21 Nisan 2020 yılında gerçekleşeceği bildirilmiştir. Yaklaşık olarak 5 bin kişinin görev alması beklenen sayımların 8.5 milyon avroya mal olacağı beklenmektedir.[77] Yapılması planlanan 2020 nüfus sayımları için Devlet İstettik Kurumunun nüfus sayım tasarısı taslağında değişiklikler önermektedir. Bu değişiklikler ise "etnik mensubiyetin" sorulmayıp onun yerine "ana dil" sorulacak olması birçok endişeyi de beraberinde getirmektedir. Kuzey Makedonya'nın bazı bölgelerinde özellikle de Batı Makedonya da asimile edilmiş veya Türkçeyi unutmuş Türklerin sayımlarda dışlanması, Ohri Çerçeve Antlaşmasına göre hakça temsiliyetin ortadan kaldırılmasına yönelik bir girişim olarak yorumlanmaktadır.[78] Özellikle kendilerini Türk olarak tanımlayan ve Orta Makedonya'da Pirlepe ve Kiçevo civarında yaşayan, Makedon anadili Torbeşlerin anadillerine göre "Makedon" olarak tanımlanacak olması, Türklerin yüzdesel oranlarından %1'in üzerinde bir rakamı düşürecektir. Hali hazırda %3,88 oranındaki Türk nüfus, bu durumda istatistiki bazda %3'ün altına gerilemiş olacaktır. Geçmişten günümüze kadar K. Makedonya içerisinde bulunan Türk nüfusunun sürekli yetkililer tarafından değişik nedenlerle az gösterilmeye çalışıldığı görülmektedir. Yapılacak olan 2020 yılındaki nüfus sayımlarında da Türk nüfusunu az göstermeye yönelik girişimler, Makedon hükumetinin barış dönemindeki politikalarıdır. Oysa akılcı bir politika ile Türklerin ülkenin milli güvenliği açısından birleştirici bir unsur olduğu ve bu azınlığın güçlendirilmesi ile gerek Makedonya'nın bölgesinde Türkiye'nin koşulsuz desteğini kazanması ve gerekse bir AB aday ülkesi olarak farklı toplumların iç içe yaşamına örnek teşkil eden bir Balkan barış adası olması Makedonya'nın en yararına olan vizyonu oluşturabilirdi.

Kuzey Makedonya'da Başlıca Etnik ve Dinsel Topluluklar

Balkan ülkeleri içerisinde en çok farklı milleti içerisinde barındıran ülke, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'dir ve geçmişteki Makedonya Bölgesinin

[77] http://yenibalkan.com/tr/makedonya/nufus-sayimi-2020de-yapilacak, (Erişim Tarihi 31.12.2019)
[78] http://yenibalkan.com/tr/makedonya/2020-de-yapilacak-nufus-sayiminda-etnik-mensubiyet-sorulmayacak-mi, (Erişim Tarihi 31.12.2019)

çeşitliliğinin tarihi ve etnocoğrafik mirası üzerine oturmaktadır. Makedonya Cumhuriyeti tarih boyunca farklı milletlerin ve kavimlerin hüküm sürdüğü bir bölge olmuştur. Etnik yapı bakımından Makedon, Türk, Arnavut, Boşnak, Bulgar, Yunan, Ulah, Roman ve Yahudi milletleri yaşamaktadır.[79] Dini açıdan Ortodoks Hıristiyan, Müslüman (Sünni ve Bektaşi), Katolik Hıristiyan ve Musevilik Dinlerine mensup halklar içi içe hayat sürmektedirler.[80] Bunun yanında sayıları 100 binin altında olan Sırp, Şop, Mısırlı gibi çeşitli topluluklar da ülkede yaşamaktadırlar.

Kuzey Makedonya'da Türklerin Yeri ve Dağılışı

Anadolu'nun çeşitli yörelerinden getirilen Türk aşiretleri, Osmanlı Devleti tarafından en çok Vardar Irmağı'nın iki yakasına iskân edilmiştir. Bu hat, Selanik'ten başlayıp, Üsküp'e kadar devam etmektedir. Daha sonraki yıllarda Batı kaynaklarında bu hata "Türk Vardar Kuşağı" adı verilmiştir. Bu Türk varlığı, Osmanlı Devleti'nin Makedonya'dan çekilmesinden sonra, son kertede ise nüfus mübadelesinin ardından yoğunluk olarak Vardar Irmağı'nın kuzeyinde kalmıştır. Konumuz olan İştip Türkleri ise, Balkan Savaşları'ndan sonra tamamen göç etmeyip, sonraki yıllarda özellikle de 1953 yılından sonra göç etmişlerdir. Vardar Irmağı'nın güney tarafında yaşayan Türkler ise Balkan Savaşları'ndan sonra ve özellikle 1923 sonrası Türk-Yunan nüfus mübadelesi ile Türkiye'ye göç etmiştir. Vardar nehrinin kuzey tarafında kalan İştip ve Radoviş illerinde yaşayan Türklerin ise ekonomik, eğitim ve nüfus açısından durumları gelişmiş olmadığından ve devlete bir tehdit unsuru oluşturmadığından devlet otoritesi onların göç edip etmemeleri ile ilgilenmemiştir. Aksine bu bölgedeki toprakları işleyen ve hayvancılıkla meşgul bir dağ toplumunun varlığı ekonomik olarak devletin yararına bir durum olarak görülmüş olmalıdır. Zira bu saha, Yugoslavya döneminde yatırımların en az geldiği alanlardan birisini oluşturmaktaydı.

Kuzey Makedonya Sınırları içerisinde Türk nüfusunun dağılışı en fazla, Üsküp, Gostivar, Merkez Jupa, Plasnitsa, Radoviş, Sturumca, Kırcova Struga, Ohri, İştip, Kalkandelen, Debre Valandova, Demir Kapı ve Köprülü şehirlerine

[79] Baskın Oran, Balkan, *a.g.m., s.131*
[80] Mehmet Hacısalihoğlu *a.g.m.*, s.439

yaşamaktadır.[81] Türklerin K. Makedonya içerisinde bu denli dağınık olarak yaşamaları siyasi olarak birçok sorunla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Makedonya seçim istemine göre, ülke altı seçim bölgesine ayrıldığından, az sayıda ve dağınık olarak yaşayan Türkler yeterli sayıda yani nüfusuna göre az sayıda meclise milletvekili gönderebilmektedir. Türklerin parlamentoda az sayıda milletvekili ile temsil edilmesinin diğer bir nedeni ise Türk siyasi partilerinin sayısının çok olması ve bu siyasi partilerin kendi aralarındaki çekişmelerden dolayı Türk seçmenin partiler arasında dağılmasından kaynaklıdır.

[81] *Попис На Населението, Домаќинствата и Становите Во Република Македонија 2002*, *Книга X*, Државен Завод за Статистика, Скопје, Мај 2015, s.192

IV. BÖLÜM

GÖÇÜ MEYDANA GETİREN SEBEPLER

Göçün nedenlerini anlamak için hem iç hem de dış sebeplere bakmak lazımdır. İştip Türklerinin, Makedonya'da yaşadıkları topraklarını terk etmelerinin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden bazıları, tarihsel süreçte büyük devletler kuran Balkan Coğrafyasındaki bazı ülkelerin, tekrar büyük devlet hayallerini gerçekleştirmek ve homojen bir nüfusa sahip olma amacı ile birçok katliam, asimilasyon ve göç ettirme politikalarını izlemeleridir. Osmanlı İmparatorluğunun bu toprakları kaybetmesi ile başlayan göç hareketi, Balkan Savaşları ve ardından gelen I. Dünya Savaşı sonrası hızlı bir şekilde devam etmiştir.[82] II. Dünya Savaşı esnasında Bulgarların İştip'te yaşayan Türklere yönelik uyguladığı baskılar ve Türklerin ekonomik, dini ve sosyal haklardan mahrum bırakılması, mülklerinin gaspı göçün meydana gelmesinde en büyük etkenlerden biri olmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında Partizanlarca savaş süresince birçok Türk gencin savaşmak için zorla silahaltına alınması ve cephelere sürülmesi, savaş sonrasında Türklere vaat edilen hakların verilmemesi, hatta var olan hakların da ellerinden alınması, Müslüman Türk toplumunu çaresiz bırakarak, göç etmeye mecbur etmiştir.[83] Komünist rejimin Türkleri kendine bir tehdit unsuru olarak görmesi sonucunda, tarımsal reformlarla taşınmazları ellerinden alınmış, giyim-kuşam kanunu ile Müslüman kadınlarının örtüsü olan *Pürgü* (Ferece) zorla çıkarılmıştır. Direnen halk ise köy meydanlarında dayak atılarak sindirilmiş ve kadınların giysileri yırtılmıştır. *Pürgüyü* atmama konusunda direniş gösteren kadınların kocaları ise hapse mahkûm edilmiştir. Göçün bir diğer sebebi ise ellerinde bulunan bütün mallara el konulmaya çalışılmış olmasıdır.[84] Türklerin burada yaşamak için bir sebebi kalmadığından, göç etmek; onlar için bir kurtuluş kapısı olarak görülmüştür.

[82] Ömerali Ruşit, Kurfalı Köyü, 25.07.2018
[83] Raman Usin, Selitsa Köyü, 13.05.2019
[84] Demir Şaban, Baltalı Köyü, 16.04.2019

Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Döneminde Türklere Yönelik Uygulanan Politikalar

1918 yılında Sırp-Sloven-Hırvat (SHS) Krallığı kurulmuştur. Bu üç temel milletin kurucu unsur olarak belirlenmesi, Yugoslavya içerisinde bulunan diğer azınlıkların dışlandığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Yugoslavya içerisinde azımsanmayacak miktarda Boşnak, Makedon, Arnavut, Türk vb. gibi milletlerin yaşadığı bilinmektedir.[85] SHS Krallığı içerisinde Sırp ve Hırvat çekişmesi kanlı olaylarla son bulmuş, Hırvat milletinin sözcüsü olarak bilinen milletvekili Stjepan Radiç'in Sırp bir milletvekili tarafından öldürülmesi ile başlayan olaylar, 1929 yılında Kral Aleksander tarafından SHS Krallığına son verildiğinin açıklanıp Yugoslavya Krallığı olarak ülkenin ismi değiştirilerek, bir diktatör yönetimine dönüşmüştür.[86] Nitekim II. Dünya savaşında istilaya uğrayan bu ülke, savaşın bitiminde Sosyalist Yugoslavya Federasyonu olarak yeniden kurulacaktır.

Yıkılan bu SHS krallığının kurulması da esasen zor bir sürecin sonucunda oluşmuştur ve daha başından beri yok sayılan Müslümanların durumu, bir nevi ganimeti paylaşılacak gruplara indirgenmiş bir yağmacı anlayışla götürülmüştür. I. Dünya Savaşı henüz devam ederken sürgünde bulunan Yugoslav Hükümeti, Korfu adasında Çek, Slovak, Sırp, Hırvat ve Slovenleri temsil eden bir heyet, savaş sonrası kurulacak olan düzende Müslümanlara yönelik uygulanacak politikaları ele almıştır. Bu Yugoslav Hükümeti, Türklerin ellerinde bulunan arazilerin bedelsiz olarak Gayr-i Müslümlere dağıtılacağı vadinde bulunmuştur. Savaş meydanını ateşlendirmek, askerlerin moralini yükseltmek için Yugoslavya Veliahttı ve Kral naibi olan Aleksandar, yayınladığı bir bildirgede yakında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının kurulmasına az kaldığını bildirmiştir.[87]

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda Makedonya'daki Türklere eğitim alanında bazı haklar verilmiş ve Krallığın ilk yıllarında Türkçe eğitim alanında bazı gelişmeler olmuştu. Üsküp'te "İrfan" ve

---

[85] Mustafa Türkeş, *Yugoslavya Devleti'nin Kuruluşu ve Krallık Dönemi*, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, 2007, s.4

[86] Hakan Demir, *Yugoslavya Krallı Siyasal Yaşamında Hırvat Sorunu*, Balkan Araştırmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 20017, s.61

[87] Altan Deliorman, *a.g.m.*, s.179-180

"Tefeyyüz" erkek ilkokulları açılmış, bir de kız ilkokulu açılmıştı. Haftada bir ders de Sırpça-Hırvatça yapılmaktaydı. Buna rağmen kısa zaman sonra tüm Türkçe dersler kaldırılarak, onun yerine bütün dersler Sırpça dilinde yapılmaya başlanmıştır. Sadece din dersi Türk dilinde yapılmıştır.[88]

Sırp idaresi de Türklerin eğitim almasına, Türklerin ileride devlet kadrolarında yer almasının önü açmış olacağı ve Türklerin eğitim alanında ilerleyip aydın bir Türk zümresinin oluşmasına imkân vereceği için olumlu gözle bakmamıştır. Sırpların, Türklere eğitim alanında koyduğu engellemelerin bir sonucu olarak, 1920 ile1925 yılları arasında Belgrad Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi bölümünde eğitim gören sadece bir Türk olması, uygulanan baskı ve sindirmenin ne denli şiddetli olduğunu gözler önüne sermektedir.[89] Eğitim ve kültürel alanda Türk ve Müslümanlara yönelik baskılar Müslümanların eğitimsiz, kültürsüz bir toplum haline getirilerek, uzun vadede Slavlaştırmaya dönük asimilasyonun daha hızlı ve kolay bir şekilde oluşmasına imkân sağlamış olacaktır.

Almanların II. Dünya Savaşında Yugoslavya'yı İşgali ve Türklere Yönelik Tutumları

Alman birliklerinin Yugoslavya topraklarını işgale girişmesi, Yugoslav halkının bir kısmında sevinçle karşılanırken, bir kısmında ise korkuya neden olmuştur; bu yüzden halk ikiye bölmüştür. Yıllardır Sırp baskısı ve hegemonyası altında ezilen azınlıklar, özellikle de Almanlarla derin tarihi bağları olan Hırvat ve Slovenler, Sırplara karşı derin bir nefret ve kin besledikleri için Alman işgaline sevinmişlerdir. Hırvat ve Slovenlerin tarihte Avusturya egemenliğinde uzun süre yaşamış milletler olması ve Alman milleti ile tarihi ve kültürel yakınlıkları, bunda birincil açıdan etkili olmuştur. Hırvat ve Sloven subaylarının Sırplardan nefret etmesi, savaşın ilerleyen zamanlarında Almanlarla iş birliğine girişmesi ile gün yüzüne çıkmıştır. Sırpların, yıllardır Yugoslavya'daki diğer milletlere yönelik uyguladığı siyasi, sosyal, ekonomik ve idari baskılar halkı bıktırmıştır. Alman askerlerine yönelik bir savunma

[88] Necati Çayır, Makedonya Türkleri, *a.g.m.,* s.9
[89] Deliorman, *a.g.e.,* s.177

sağlanmasında isteksiz ve gönülsüz olduğu gibi bazı bölgelerde teslim olma yarışına girercesine silah bırakan guruplar olmuştur.[90]

Savaş en nihayetinde Makedonya topraklarına da ulaşmış, Nazi Almanya'sının hava kuvvetleri Luftwaffe uçakları, 6 Nisan 1941 yılında İştip şehrini bombalayarak birçok sivil ve askerin ölümüne neden olmuştur. Atılan bombalar sonucunda 63 sivil, 150 asker ölmüştür.[91] Buna rağmen Alman birlikleri, İştip ve civar bölgelerdeki Türklere savaş boyunca iyi davranmıştır. Türk köylerinden geçen Alman askerleri, köylünün mal ve namusuna göz dikmemiş, ihtiyacı olan gıdaları köylülerden para karşılığında satın almıştır. Döneme ilişkin kriminal kayıtlar ve şiddet eylemleri incelendiğinde Türkleri hedef alan tek bir olay ile karşılaşılmamıştır. İstilacı Alman askerlerince kimi yerde parası olmayan askerlerin köylülere kol saati, pusula, sigara kutusu, çikolata ve hatta üzerlerine zimmetli teçhizattan dürbün ve çakı gibi şeyleri verdiği, yöredeki yaşlılarla yapılan çok sayıda diyalogdan edinilen bilgilerdendir. Buna rağmen Alman birliklerinin işgal ettikleri bölgelerde bazı köylerin giriş ve çıkış taraflarında boş olan evleri ateşe verdiği de kayıtlara geçmiştir. Bunu stratejiyi ise köy halkını korkutmak ve isyana kalkışmasını engellemek amacı için seçmiştir.[92]

Mehmet Şerif, hatıralarında anlattığına göre, 1941 yılında Alman subayları ile Türkler hakkında görüştüğünü ve bu görüşmede Türklerin, Almanlardan herhangi bir şikâyetlerinin olmadığını hatta Almanların Türklere yönelik oldukça nazik ve kibar davrandığını bildirmektedir. Alman subayı olan Albay Müller, Türklerin, Almanlardan bir isteği olup olmadığını sormaktadır. Şerif'in, bu sual üzerine Bulgarların Türklere karşı acımasız bir şekilde muamele ettiğini, bu konuda Türklere daha hoş görülü muamelede bulunulması konusunda Albay Müller'den ricada bulunmuştur.[93]

---

[90] Altan Deliorman *a.g.m.,* s.107

[91] Никола Штраковски, *Опиштините во Социјалистичка Република Македонја*, Мисла, Скопије 1983, s.367

[92] İbrahim Feta, Stepansi Köyü, 13.08.2019

[93] Mehmet Şerif Dalip Ardıc, *Makedonya'da Müslüman Direniş Yücelciler 1947,* İnsan Yayınları, İstanbul 1991, s.37

Bulgarların Savaş Süresince Türklere Uyguladığı Baskılar

1878'de Ayastafonos Antlaşması ile kurulan Büyük Bulgaristan, Makedonya topraklarının önemli bir kısmını kendi içine katmıştır. Dört ay gibi zaman sonra Berlin Antlaşması ile Makedonya toprakları üç kısma ayrılmış; Bulgaristan'a Pirin Makedonya'sı bırakılmıştır. Bulgarlar, Makedonların, "Bulgar" olduğunu ve Makedonca diye bir dilin olmadığını, "Makedon" adının ise bir coğrafi terim olarak kullanıldığını iddia etmiştir. Bulgaristan, Balkan Savaşları ile Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına temelde Makedonya topraklarını elde etmek için girmiştir. Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşında "Mihver Devletleri" yanında yer alarak, "Büyük Bulgaristan'ı kurmak ve Makedonya topraklarını ele geçirmek için savaşmış; fakat savaşı kaybeden tarafta olduğundan dolayı hayallerine kavuşamamıştır.[94] II. Dünya Savaşı boyunca Makedonya topraklarının büyük bir kısmını Bulgarlar İşgal etmiş ve işgal ettikleri bölgelerde asimilasyon politikaları uygulamışlardır. Makedonya, Bulgarların hayallerindeki ülkünün belkemiği olan topraklardır. Karadeniz, Ege ve Adriyatik'e ulaşacak 3 denize kıyısı olan bir Bulgar Devleti ideali için Makedonya, Bulgar milliyetçilerinin her daim hedefi ve hayallerini süslemiş bir orta bölge olmuştur.

Alman birlikleri Yugoslavya topraklarında hızlı bir şekilde ilerledikçe, Bulgar birlikleri de arkadan Makedonya yönetimini ele geçirmiştir. Bulgarların ilk hedefi, Sırpları kuzey yönüne sürmek olmuştur. Bu amaçlarını kısa zaman içerisinde gerçekleştirmişlerdir. Bulgarların sonraki hedefi ise Müslüman Cemiyetine yönelik uygulamalar olmuştur: İlk etapta Üsküp Merkez Bankası'nda 19 milyon dinardan fazla parası olan kişilerin, paralarına el koyma uygulaması buna örnektir. Cami, Medrese, Vakıf gibi dini, kültürel ve sosyal alanlarda Müslümanlara ait kurumların bütçeleri azaltılmaya veya bu yapılara el konularak Müslümanların kültürel olarak gelişmeleri engellenmeye çalışılmış. Eğitim alanında yapılan kısıtlamalar ile Müslümanların gelişmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Türklerden göç edenlerin özellikle halkın arasında hatırı sayılır, zengin ve eğitimli kişilerin olması, Bulgarlar tarafından göç etmesi en çok istenen tabaka olarak görülmüştür.[95] Geride kalanların ise fakir ve eğitimsiz kitle olması, yönetme ve asimile etme açısından kolay olduğu için, Bulgarlar

[94] [94] Mehmet Hacısalihoğlu, *a.g.m.*, s.442
[95] Altan Deliorman *a.g.e.*, s.154

öncelikli olarak soylu ve eğitimli kişileri asimile veya göç ettirmeye zorlamıştır. İlk etapta baskılara dayanmayan zengin Türkler, hür vatan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır.

Bulgarlar, savaş süresince Türklere yönelik değişik şekillerde baskı ve yıldırma politikası izlemiştir. Bu baskılara dayanamayan bazı Türk gençleri Halk Kurtuluş Savaşında (HKS) gönüllü olarak yer almış veya Partizanlar tarafından zorla silahaltına alınmıştır.[96] Bulgar asker ve polisleri, Türk köylerine baskınlar düzenleyerek, Türklerin mallarına zorla ve hatta ev sahiplerine kendi mallarını kendi elleri ile taşıyıp teslim ettirme yoluyla el koymuştur. Ziynet eşyalarını ve paralarını ya ev sahibi kendi çıkarıp vermiş veya askerler zorla evin her yerini arayıp, her hangi bir maddi değer taşıyan bir şeye rastlandığında, ev sahiplerini hırsızlık gibi suçlamalarla evlerinden çıkartıp, zorla sürgün etmiş veya darp etmiştir.[97] Bulgarlar birçok köyde baskınlar düzenleyerek güzel Türk kadın ve kızların ırzlarına geçmiştir. Türk kadınlarını zorla Bulgaristan'a götürmüş, zorla götürülen bu kızların ve kadınların savaş sonrası da geri dönüşü olmamıştır.[98] Bunlara dair hiçbir yazı yazılmamış, hiçbir talep sonuca ulaştırılmamış, dönem koşullarında entelektüel tabakadan yoksun, şehirli ve eğitimli kişilerden yoksun bırakılarak "hak arama" kurumları budanmış Türk toplumunun, bu konudaki hiçbir girişimi sonuca ulaşmamış, girişimler genelde bireysel bazda kalmıştır.

1941 Nisan ayı sonuna kadar İştip tamamen Bulgarlar tarafından işgal edilmiş, askeri birim olarak 17 Bulgar atlı birliği İştip'te yerleşmiştir, İştip asker birliği Manastır'a bağlanmıştır. Bulgarlar İştip ve köylerde yaşayan halkın mallarına zorla el koymuştur. Tütün, afyon, koyun, keçi ve buğday gibi maddi değer taşıyan malları zorla alarak Bulgaristan'a nakletmişlerdir.[99] Bulgarlar bu devlet terörünü uygularken Türklere yönelik davranışları daha acımasız bir şekilde gerçekleştirmiştir. Türklerin ellerinde bulunan geçim kaynağı olan hayvanlarının tamamının alınması,

[96] Rahman Useyin, Seltsa Köyü, 16.04.2019.
[97] Rade Gogov, *Halk Kurtuluş Savaşında Türkler*, (Çeviri: Enver İlyas), Birlik Yayınları, Üsküp 1992, s. 6
[98] Demir Şaban, Baltalı Köyü, Tarih: 16.04.2019.
[99] Никола Штраковски, *Опиштините во Социјалистичка Република Македонја*, Мисла, Скопије 1983, s.368

ulaşabildikleri aşağı köylerde hayvan sahibi tek bir tane bile bırakılmaması açık bir şekilde Türklerin diğer milletlerden farklı uygulamalara tabi tutulduğunu ve adeta ölüme mahkûm edildiklerini göstermektedir.

Halk Kurtuluş Savaşı esnasında Partizanların 1943 yılında Tikveş bölgesinde Bulgar birliklerine yönelik düzenlediği baskınlarda birçok Bulgar askeri öldürülmüştür. Günden güne Partizan baskınlarının sayısının artması, Bulgar birliklerini öfkelendirmiş ve bu baskınları bahane ederek suçsuz Türk köylerinde sivil halk gözaltına alınmıştır. Haksız yere ağır cezalara çarptırma ve sürgün edilmeler yaygın şekilde yaşanmıştır. Bulgarlar daha da ileri giderek sivilleri katletmeye başlamıştır. Örneğin, Vataşa köyünde 12 genci köy meydanında kurşuna dizerek katletmiştir.[100] Bu, onlarca şiddet uygulamasından sadece biridir.

Bulgar birliklerinin Makedonya topraklarında tamamen hâkimiyet sağlaması ile başlayan Bulgar baskısı, Müslümanlar tarafından kabul edilecek ve katlanılacak türden olmayan baskılar olarak adlandırılmaktadır. Bulgar askerlerinin İştip ve civar köylerde Türklere ait küçük ve büyük baş hayvan bırakmayacak şekilde toplayıp Bulgaristan'a nakletmesi, Türklerin geçim kaynağı olan hayvanlarının ellerinden alınması, Türklere büyük bir darbe indirmiştir. Yöredeki Yörük Türkleri ağırlıklı olarak hayvancılıkla, ikincil olaraksa tarımla uğraşan bir toplumdur. Tam bir yağma usulünde çalışan Bulgarlar ekilen arazilerin mahsullerinin tamamına el koyarak demir yoluyla Bulgaristan'a göndermiştir. İştip'e bağlı olan Drava (Dragoevo) köyünde Türk kadınları ve kızları, köy meydanında ırzlarına geçildikten sonra Bulgaristan'a gönderilmiştir. Erkekleri ise köy ortasında kurşuna dizerek katledilmiştir.[101] Türklerin 1953 yılından sonra göç etmesi ile bölgeye Makedon ve Ulahlar yerleştirilmiştir. Günümüzde Drava köyü nüfusu 130 kişiden oluşmaktadır. Bunların 113'ü Makedon, 14 Kişi Ulah, 3 kişi de Türktür.[102] Bu Türk ailesi de sonradan başka köyden gelmiştir.

İştip'e bağlı olan Penuş, Puhçe, Stepansi bölgelerindeki Türk Köylerinde ormanların tamamı, Bulgarlar tarafından kesilerek odunları, Bulgaristan'a götürülmüş

[100] Rade Gogov, *a.g.e*., s.13
[101] Demir Şaban, Baltalı Köyü, 16.04.2019,
[102] *Подаци за Мецни Градски Народни Одбор, Становништво По Народности,* Книзи 15/ Марта 1948, Белград, 1954

ve bu ormanların kesimi bölgedeki yaşayan Türklere bir bedel ödemeden kestirip toplama alanına kadar getirme mecburiyeti konulmuştur. Bu bölgelerde doğal ortamı adeta katledercesine gerçekleşen odun sömürüsünde belirlenen miktarda odunları getirmeyen kişilere şiddet uygulanmıştır. Hatta belirlenen miktarın fazlasını getirmediği için birçok Türk, Bulgar askerleri tarafından darp edilmiştir.[103] İnsanlar, yaşadıkları coğrafya parçasını cebir yoluyla deforme etmek zorunda bırakılmıştır. Ne yazık ki günümüzde Penuş ve çevresi, antropojenik bir step karakteri halini almıştır. Yaşlılarla yapılan görüşmelerde Penuş'un eskiden ormanlarla çevrili olduğu belirtilmektedir ki günümüzde bu halinden çok uzak bir görünüm arz etmektedir. İnsanlar tarafından step haline getirilen antropojen step tabirinden ziyade buna "vandalist step" demek daha doğrudur.

II. Dünya Savaşı Süresince Partizanların Müslümanlara Karşı Tutumu

Alman birliklerinin Rusya'ya saldırması sonucunda Yugoslavya'daki Alman birliklerinin sayısı azalmıştır. Yugoslavya Gizli Komünist Partisi şefi olan Josip Boris Tito, Yugoslavya'da Partizan direnişinin kurulması için hızlı bir şekilde teşkilatlanmaya ve bütün Yugoslav halklarını yanına çekecek bir sloganla yola çıkmıştır. Tito hiç bir din, dil, millet ayrımı yapmaksızın, tüm milletlerin, bir federasyon çatısı altında eşit haklarda devlet yönetiminde yer alabileceği vadinde bulunmuştur.

1942-43 yılları arasında Partizanların sayısını artırmak ve halkın desteğini alabilmek için Komünist Parti daha ılımlı ve yumuşak bir dille propaganda yapmaya başlamıştır. Bu propagandalarını etkisi kısa zaman içerisinde meyvesini vermeye başlamış, değişik milletlerden insanlar Partizan guruplarına katılmıştır.[104]

Tito, Yugoslavya'daki milletler arasındaki sorunları çok iyi bildiğinden dolayı bu sorunları aşmak için Çetnik, Ustaşa, Bulgar, İtalyan ve Almanlara karşı savaşacağını ve bu savaşta da bütün halklarla birlikte olmak istediğini bildirmiştir.

[103] İbrahim Feta, Stepantsi Köyü, 13.08.2019
[104] Hakan Demir, "II. Dünya Savaşında Yugoslavya (1939-1945) "Hırvat Ustaşlar, Sırp Çetnikler ve Komünist Partizanlar," *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, Sayı: 55, Ankara 2017, s.162.

Bulgar, Ustaşa ve Çetnik katliamlarına ya da zulümlerine uğradıktan sonra Müslümanlar, Tito'yu bir kurtarıcı olarak görmeye başlamış ve bazı bölgelerdeki Müslümanlar Partizan guruplarına katılmıştır.[105] Bazı bölgelerde de Türk gençleri Partizanlar tarafından zorla savaşmak için silahaltına alınmıştır. İştip'e bağlı Selse köyü ve civarında 50'ye yakın Türk genci silahaltına alınmış, bunların bir kısmı savaştan sağ olarak geri dönmüş bir kısmı ise cephede ölmüştür.[106]

Alman ve Bulgar birliklerinin Yugoslavya'dan tamamen ayrılmasıyla Partizanlar şehirlere akın etmeye başlamıştır. Savaş süresince büyük kahramanlıklar gösteren Türk halkına yönelik bu kez Partizan zulmü farklı dozlarda ve farklı aralıklarla başlamıştır. Üsküp şehrinde birçok Türk, Sırp ve Makedon Komünistleri tarafından katledilmeye başlanmıştır. Suçları ise sözde düşmanla iş birliği yapmaktır. Oysaki hiçbir yargılama yapmaksızın Müslümanlar katledilmiştir. Savaş sırasınca Bulgar ve Almanlarla iş birliği içerisinde olan Makedonlara çok hafif cezalar verilmiştir ve bunların sayısı da Türklere oranla oldukça azdır. Partizanlar arasında bulunan Türkler de bir müddet sonra Müslümanlara yapılan bu haksızlıklara tahammül edemeyip, kendi aralarında teşkilatlanma faaliyetlerine hız vermişlerdir.[107]

Savaşın sona yaklaşmasına doğru Partizanların Müslümanlara olan tutumu değişmiştir. Partizan birlikleri, 1944 yılında Gostivar, Kalkandelen (Tetova) ve Kırçova bölgesini ele geçirdikten sonra, Müslümanları kapalı depolarda 6 gün boyunca tutarak, en temel ihtiyaçlarını karşılamaları için bile dışarı çıkmalarına izin vermemiştir. Kapalı alanda tutulan Müslümanlar, yatacak kadar yer olmadığından dolayı, içerde havasızlık ve uykusuzluktan bitkin bir şekilde sonlarının gelmesini beklemiştir. Altıncı günün sonunda Müslümanlar tek tek depolardan çıkartılarak kurşuna dizilmiştir. Bu üç bölgede tahmini olarak 19.000 kişinin Partizanlar tarafından öldürüldüğü bilinmektedir.[108] Bulgar, Çetnik ve Ustaşa katliamlarından kurtulan Müslüman Türkler, Partizanları bir kurtuluş olarak görmüştür ancak Partizanların onlardan bir farkının olmadığı da kısa zaman içerisinde anlaşılmıştır.[109]

---

[105] Altan Deliorman, *a.g.e.,* s.136-137
[106] Niyazi Bekirov, Selsa Köyü, 05.06.2019
[107] Altan Deliorman, *a.g.e.,* s.115-157
[108] Deliorman, *a.g.e.,* s.137-138
[109] Altan Deliorman, *a.g.m.,* s.139

Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti Döneminde Yapılan Siyasi Baskılar

Göçün "İtici" nedenlerinden olan Komünistleştirme ve bazı bölgelerde Arnavutlaştırma çalışmaları, bir müddet sonra rejim tarafından zorla Yugoslavlaştırma/Komünistleştirme politikaları uygulanması ile ideolojik ve politik baskılar, Türklerin göç etmesini hızlandırmıştır.[110]

1946 yılında Türkleri Arnavutlaştırma çalışmaları altında, Türk soyadlarının sonuna "i" eki/takısı getirilerek, Türk varlığını, Makedonya içerisinden silmek istenmiştir.[111] Arnavut milliyetçiliğine ve kominizim baskılarına karşı Türk gençleri, örgütlenmeye başlamış ve öz benliklerini koruma amacı ile değişik faaliyetlerde bir araya gelmişlerdir.

Türkler, İkinci Dünya Savaşı süresince Bulgar, Ustaşa ve Çetnik gurupları arasında yaşanan çatışmalardan dolayı büyük yara almıştır. Komünistler tarafından Türkler ülkenin farklı yerlerinde kurtuluş savaşında yer almış ve bir kısmı çatışmalarda ölmüş bir kısmı ise hayatta kalabilmiştir. Tek başına bu bile sayıca az olan Türk toplumu için ağır bir bedeldir.[112] Komünistler tarafından Bulgarlara yapılan baskınlar Türklerin üzerine atılmış. Bulgarlar baskınların Türkler tarafından yapıldığını düşünerek faturasını Türklere ödetmişlerdir.[113] Bir diğer talihsizlik ve rövanşizm ise başka cephede yaşanmıştır. Örneğin, Hırvatların, Bosna-Hersek'te bulunan birliklerinin içinde Müslüman askerlerin sayısının oldukça fazla olduğu bilinmekteydi. Sırplara karşı Bosna'da katliama başlayan Hırvatlar, Müslümanları kullanarak hem Sırplardan kurtulacak hem de Müslümanları, Sırplara kırdırarak bir nüfus üstünlüğü elde edeceklerini amaçlamışlardı. Bosna'da başlayan Sırplara yönelik katliamlarda, Müslüman isimleri: Hasan, Mehmet, Mustafa gibi isimler kullanarak, suç, profesyonelce Müslümanların üzerine atılmıştır. Bu saldırılardan kurtulan Sırplar,

---

[110] Baskın Oran, *a.g.m.,* s.133

[111]"Halim Çavuşoğlu", Yugoslavya Makedonya'dan Türkiye'ye 1952-1967 Kitlesel "Göçü" ve Bursa'daki Göçmen Kesim, *Mülkiye* C. XXX, Sayı. 251, s.162

[112] Ülkü Köksal, *Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçler (1923-1960),* Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Tarih Bilim Tezi), Trabzon, 2004, s.30-31

[113] Rahman Useyin, Selitsa Köyü, 18.04.2019

dağlarda çete faaliyeti yürüten Sırplara karışarak kısa zaman içerisinde Bosna, Sancak gibi Müslümanların çoğunlukta olduğu yerlerde Draža Mihailović önderliğinde Müslümanlara yönelik katliamlar gerçekleştirmiştir.[114] Katliamların gerçekleştiği bölgelerdeki Müslüman halkın anlattıkları, katliamların olmadığı yerlerde de domino etkisi meydana getirmiş, Moğolların "katlet, yık, korkut, kaçır, kalanları yönet" taktiği, burada da uygulanmıştır. Bu tür katliamların aynı isimleri taşıyan Türk toplumu arasında da bir travma meydana getirmesi, sadece kendi uğradıkları zulümden değil, kendileri ile aynı dini paylaşan diğer Müslüman milletlerin acılarını ve başlarına gelenleri gördüklerinden dolayıdır. Bu durumda katledilmek için sırasını beklemek yerine göç etmek, Türkler için bir çare olarak görülmüştür.

Rejimin Müslümanlara karşı zorla uygulamaya çalıştığı komünistleştirme ve Arnavutlaştırma politikası Türklerin dini ve milli değerlerine büyük bir darbe indirme maksadı taşımaktadır. 1948 yılında özelde Yücel teşkilatına, genelde ise bütün Türklere yönelik kominizim karşıtı olanlara ülkede yaşam hakkı olmadığı gösterilmiştir.[115] Yücel Teşkilatı üyelerinin bir kısmının idam edilmesi, bir kısmının da ağır cezalara çarptırılarak hapishanelere atılması, göçü tetikleyen önemli sebeplerden biri olmuştur.

Göçün İktisadi Nedenleri

Makedonya sınırları içerisinde yaşayan Türk nüfusun İkinci Dünya Savaşı süresince ve sonrasında, ekonomik sıkıntılar çektiği bilinmektedir. Ekonomik olarak, Bulgar ve Yugoslavya rejimi tarafından sömürülmüş olan İştip Türkleri Hür vatan Türkiye'ye göç etmiştir. Bu dönemde yaşanan ekonomik sıkıntılar, göçün geri planının ne denli büyük ve içler acısı boyutta olduğunu ortaya koymaktadır; İştip'e bağlı Selse köyünde yaşayan Raman Usin söz konusu tarihlerde giyecek ayakkabı satın alma imkânlarının olmadığını, ancak bir hayvanın öldükten sonra özellikle de "Merkep" derisinden ayak kabı dikildiğini anlatmaktadır.[116]

---

[114] Altan Deliorman, *a.g.e*, s.111
[115] Halim Çavuşoğlu, *a.g.m., s.136-137*
[116] Raman Usin, Selitsa köyü, tarih, 16.04.2019

Toprak Reformu

Toprak reformu, Sırp-Hırvat-Sloven (SHS) Krallığı tarafından 1931 yılında Türklerin ellerindeki toprakların planlı ve sistemli olarak el değiştirmesini sağlayan bir uygulamadır.[117] Daha sonra 1933 yılında yapılan bazı değişikliklerle birlikte sadece Makedonya, Bosna-Hersek ve Kosova bölgelerinde uygulamaya konulan reform, zengin Müslümanların arazileri, Hristiyan halka bedelsiz olarak verilmesi için çıkartılan bir yasadır.[118] Bu yasanın Müslüman ahalinin çoğunlukta olduğu ülkelerde veya bölgelerde uygulanması, açık bir şekilde Müslümanların ellerindeki taşınmazlarının devlet eliyle alınmasına yönelik kasti bir uygulama olduğunu göstermektedir.

Komünist yönetim, Yugoslavya topraklarında tam bir hakimiyet kurunca, toprakların yeniden yapılandırılmasına giderek, 100 dekardan[119] fazla toprak sahibi olan kişilerin topraklarının halka dağıtılmasına yönelik yeni bir kanun çıkartılmıştır. Malların taksimi de yerel yönetimlere bırakılarak, Türklerin yıllardır yöneticiliğini yapmış olduğu kişilerin ellerine teslim ederek, keyfi bir şekilde Türk topraklarını, müsadere etmelerine imkân sağlamıştır. Diğer etnik gurupların da malları taksim edilmiş olsa da Türk nüfusun % 60'ı topraktan geçim sağlamaktaydı ve en büyük yara alan millet Türkler olmuştur[120]. Toprakların taksimi konusunda diğer milletlerden farklı olarak Türklerin arazileri konusunda çifte standart bir uygulama ile 100 dekardan az toprak sahibi olanların da toprakları taksim edilmiştir[121]. Tarım üretiminde konulan zorunlu kotalar Türk ahalinin ellerinde kalan son tarım ürünlerini de almak için son bir hamle olarak uygulanmıştır. Her yıl işlenen topraklardan alınan mahsullerin yetkililerin önünde tartılması ve eksik yani yeterli miktarda çıkmadığı takdirde halk, eksik olan mahsulü dışarıdan yani kara borsa yoluyla daha pahalıya satın almak zorunda bırakılmıştır.[122]

---

[117] "Halim Çavuşoğlu, *a.g.m.,* s.161
[118] Altan Deliorman, *a.g.m.,* s.183.
[119] Dekar: 1000 m^2 Alanı kapsamaktadır.
[120] Sebahattin Zaim, "Son Yugoslav Muhacirleri Hakkında Rapor." *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul 2015, s.437
[121] Altan Deliorman, *a.g.e.,* s.183
[122] Altan Deliorman, *a.g.e.,* s.183-184

1948 yılında çıkartılan tarım kooperatifi ile Türklerin ellerinde bulunan arazileri ve hayvanlarının tamamı kooperatife dâhil edilmiştir.[123] Mallarını birleştirmek istemeyen İştip köylüleri zorla, dayak ve tehditler altında malların kolektife teslim etmek zorunda bırakılmıştır.[124] 1950 yılına gelindiğinde Tito ve Başbakan Kardel batılılara şirin gözükmek için daha iyi bir demokrasiyle ülke yönettiklerini gösterme adına Kolektifle köylülerin ellerinden alınan arazilerini eski düzene göre dağıtılabileceğini bildirmiştir. Bu bildiriden hemen sonra Ofçepolede bulunan çiftliklerde eski düzene geçmeler başlayınca, Makedonya içerisinde bir kargaşa hali ortaya çıkmıştır. Tarlalarını geri almak isteyen Türk köylülere yönelik şiddet uygulamaları yapılmıştır. Sturumca ve Radoviş bölgelerinden polislerin gelmesi ile köylülere yönelik şiddet uygulamış ve bu müdahaleler sonuncunda birkaç köylü öldürülmüş ve yüzlercesi de yakın şehirlerdeki hapishanelere nakledilerek, hızlı bir mahkeme sürecinin ardından birçok Türk idama mahkûm edilmiş ve yüzlerce köylü yerlerinden sürülmüştür.[125]

Türk nüfusun geçim kaynağı olan arazilerin ellerinden alınması göçü tetikleyici bir unsur oluşturmuştur. İkinci sınıf vatandaş muamelesi gösterilerek, bu ülkede yerleri olmadığını ve göç etmeleri gerektiği bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır. Toprakları ellerinden alınan zengin Türk aileleri hür vatana göç etmiş ve daha sonra göç edenlere öncülük etmişlerdir.

Ticari Baskılar

Tüccar ve sanayicilerin malları ve servetlerine komünist makamlar tarafından "üretim malları ve ekipmanlarının devletleştirilmesi" kapsamında el konulmuştur. Bu zengin tüccar kesimine, burjuva ve kapitalist iftirasında bulunularak birçok iş adamını hapishanelere atılmıştır. Zenginlere yönelik baskıların merkezi yönetim emri doğrultusunda olmasına rağmen uygulama ve şekli yerel yönetimlere bırakılmıştır.[126] Türkleri istemeyen ve kin güden Komünist yöneticiler tarafından, Türklere yönelik acımasızca ve keyfi kararlar alınmıştır. Serbest meslek sahibi olan Türklerin işlerini

[123] Oran Sander *a.g.m.,,* s.133
[124] Rahman Usin, Selse Köyü, 16.04.2019
[125] Altan Deliorman, *a.g.e.,* s.184-185
[126] Sebahattin Zaim, *a.g.e.,* s.438

yapmaları engellenmeye çalışılmış, çoğu insan kendi mesleklerini ancak kooperatifte sürdürebilmişlerdir.[127] Birçok esnaf veya usta kendi işini yapamadığından dolayı farklı işlere girmek zorunda kalmış, basit bir işe girebilmek için Komünist Parti üyesi olmak zorunluğu getirilmiştir. Komünist partiye üye olmayan Türkler en ağır ve zor işlerde çalışma imkânı bulabilmiştir.

Türklere Uygulanan Vergi Sistemi

Komünist Rejimin Yugoslavya topraklarına hâkimiyeti tam manası ile sağlandıktan sonra kendine bir tehdit unsuru olarak gördüğü Türk azınlığına yönelik ekonomik alanda pek çok baskı unsuru kullanılmıştır. Mali yönden yapılan düzenlemeler ile modern bir vergi sistemi görünümü verilmiş ancak Yerel yöneticilere verilen takdir yetkisi azınlıkları sindirme ve haklarını istismar yolunu açmıştır. Yazılı olmayan bu yetki keyfi ve bilinçli bir şekilde Müslümanlara yönelik uygulanmıştır. Gelir, bina ve Tarım alanında alınan vergilerde "Takdir yetkisi" kullanılmıştır.[128]

Göçün Sosyal Nedenleri

Komünist rejim nüfusu homojenleştirmek ve Türkleri asimile etmek amacı ile birçok sosyal zorlama ve baskı unsuru kullanmıştır. Türklerin kültürel gelenek ve göreneklerine bağlı bir toplum olması nedeni ile yapılan baskılar, Türklerin daha hızlı göç etmelerine neden olmuştur. Makedonya içerisinde % 15.6 oranında Türk nüfusunun bulunması rejimi oldukça rahatsız etmiştir.[129]

Giyim Kuşama Yönelik Yapılan Dayatmalar

Türk kadınlarının dışarda giymiş oldukları *pürgü'*nün[130] komünist rejim tarafından yasaklanması ve bu yasağı yerine getirmeyenlere yönelik ağır cezalar ve hapis cezaları önceki kısımlarda belirtilmişti. Köylerde pürgüyü atmayan kadınlar tespit edilip, köy meydanlarında toplanarak elbiseleri yırtılmıştır, kocaları ise derdest

[127] Raman Usin, Selitsa Köyü, 14.04.2019
[128] Sebahattin Zaim, "*a.g.e.*, s.439
[129] *Подаци за Мецни Градски Народни Одбор, Становништво По Народности,* Книзи IX, 15/ Марта 1948, Белград, 1954
[130] Pürgü Siyah Çarşaf olarak kadınların başlarını kapatan elbiseye verilen ad.

edilerek hapishanelere atılmıştır.[131] İştip'e bağılı Türk köylerinde 1948 yılında komünist yönetimi tarafından kadınların köy meydanlarda toplatılarak elbiseleri yırtıldığı ve darp edilmiştir. Türk köylerin de yaşanan *Pürgü* yasağını ortaya koyan bir örnek olarak Dorfullu köyünde yaşanan olaydır ve şöyle gerçekleşmiştir; Köy kadınlarından birinin diş rahatsızlığı nedeniyle hastaneye gittiği ve diş çekimi yapıldığını havaların soğuk olması nedeni ile dışarı çıkarken ağzını kapatacak şekilde bir örtü aldığını ve bunu gören rejimin köy sorumlusu tarafından polislere ihbar edildiği kısa bir süre sonra da eşinin bu olaydan dolayı tutuklanarak günlerce işkenceye maruz bırakıldığını, hapishanede 7 gün boyunca hiç bir şey yemediğini ve değişik işkencelere maruz bırakıldığını ifade etmektedir.[132] Bu baskılara dayanamayan Müslüman Türkler çareyi Hür Vatan'a göç etmek olarak görmüş ve kısa bir zaman içerisinde birçok köy tamamen boşalmış, yerlerine Ulahlar ve Sırplar ile Bulgarlar arasında dağlı bir Slav etnik grubu olan Şoplar getirilmiştir.[133]

Okullarda Uygulanan Komünist Propaganda

Osmanlı sonrası bazı okullarda kısmi de olsa Türkçe eğitimi verilmiştir. Ancak bu okullardaki eğitim dili ağırlıklı olarak Sırpça ve Hırvat dillerinde yapılmış, Türklerin talepleri sonucunda Türkçe dilinde bazı dersler verilmeye başlamıştır. Ancak bu Türkçe dilinde eğitimler uzun soluklu olmamış daha sonraki yıllarda kaldırılmış veya kısıtlanmıştır.[134]

Türk çocuklarını komünistleştirmek amacı ile okullarda rejim yandaşı olan öğretmenlerin komünizmi özendirmek amacı ile değişik faaliyetler yapılmış ve gençlere okul dışı rejimin siyasi kanadının programlarına yönlendirmiştir. Komünist bir ruh ve düşünce aşılamak amacı ile değişik sosyal programlar uygulanmıştır. Belli bir yaşın üzerinde olan Türklerin komünizme olan karşı duruşları rejimin dikkatini çekmiştir, bu yüzden daha çok çocuklara ve gençlere yönelik komünist propaganda

[131] Neyazi Bekirov, Selisa Köyü, tarih: 12.03.2019.
[132] Neyazi Bekirov, Selisa Köyü, tarih: 12.03.2019
[133] Batliman Arifov, Selitsa köyü, tarih, 16.04.2019
[134] Necati Çayırlı, "Makedonya Türkleri", a.g.m., s.26

yapılmıştır.[135] Bu tür uygulamaların kırsal alanda karşımıza çıkmamaktadır. Daha çok şehir merkezlerinde, Türklerin sayıca daha fazla olduğu yerlerde uygulanmıştır.[136]

1944-1945 eğitim ve öğretim döneminde başta Yücel teşkilatı ve Türk aydınlarının çalışmaları sonucunda Türkçe dilinde eğitim başlamıştır. Üsküp'te kurulan Tefeyyüz İlköğretim Okulu açılması önemli adımlar atılsa da Türklerin nüfus oranına bakıldığında Türkçe eğitim veren kurumların az olduğunu görmekteyiz. [137]

Eğitim alanında yaşanan bir başka gelişme ise 1963 yılında Üsküp Pedagoji akademisinde Türk Dili Edebiyat bölümü açılmış olması. 1976 yılına gelindiğinde ise Üsküp Filoloji Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyat bölümü açılmış[138] olması Türkçe eğitim konusunda önemli gelişmeler arasında sayılabilir.

1991 yılında Makedonya'nın bağımsızlığını elde etmesi sonucunda yapılan yeni anayasal düzenlemeler Makedonya'da yaşayan Türklerin de bazı haklar elde ettiğini görmekteyiz. Bu anayasal düzenlemeyle azınlıkların kültürel, dilsel ve dinsel özellikleri koruma altına alınmıştır. Azınlıkların kendi kültür ve sanat bilimlerini yaşatmak ve geliştirmek için dernekler kurma hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Makedonya yasalarına uygun olarak azınlıkların kendi dillerinde eğitim görmeleri hakkı tanınmıştır.[139] Türklerin anayasal hakkı olan Türkçe dilinde eğitim görmesi uzun yıllarca engellenmiş olup hatta bu engellerin günümüzde bile hala yaşandığını görmekteyiz. Örneğin Radovişte bulunan ve Krste Petkov Misirkov ve Kosta Susinov Ortaokul ve Lisesinde Türk sınıflarına Makedon öğretmenlerin ders vermesi.

Milletlerin bireyleri, kendi kimlik ve ulusal özelliklerini geliştirmek için serbestçe ifade hakkına sahiptir. Makedonya Cumhuriyeti, milletlerin etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerinin korunmasını garanti eder. Milletlerin bireyleri kendi kimlikleriyle ilgili kültür ve sanat kurumlarını kurma hakkına, bilimsel ve diğer

---

[135] Sebahattin Zaim, *a.g.e.,* s. 441-442

[136] Bu tür uygulamalar şehirlerde daha çok yapılmıştır. Köy ve kasaba gibi küçük yerleşim yerlerinde Türklerin büyük tepkisine neden olacağının düşünüldüğü için bu tür uygulamalardan kaçınılmıştır. Ama yine de yapmış olduğumuz alan çalışmalarında köylerde de buna benzer olayların yaşandığı görülmektedir. Özellikle de Türklerin toplanma alanları olan Camilerin etrafında ajanların dolaştığını ve halkın toplanarak bir arada bir konu konuşulması yasaklanmıştır.

[137] Erdjan Memişoski, *Makedonya'da Sıradışı Bir Sivil Toplum Kuruluşu: Yücel Teşkilatı,* (Trakya üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2019, s.77

[138] Necati Çayırlı, Makedonya Türkleri, a.g.m., s.27

[139] Nuray Kayadibi, "Makedonya'da Türkçe Öğretmeni, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Yetiştirmek", *Dergi Park,* .C.5, Sayı.1 2017, s.2

dernekler kurup geliştirme hakkına sahiptir. Milletlerin fertleri yasayla belirlenen şekilde ilk ve orta öğretimde kendi dillerinde eğitim hakkına sahiptir.

Mesken Değiştirme

Birden fazla evi veya odası olan Türklerin evlerine zorla gayri Müslim kişilerin verilmesi ile Türklerin aile hassasiyetleri yıkılmaya çalışılmıştır.[140] İlmi seviyesi yüksek kişilerin yanlarına da komünist ajanları yerleştirilerek onların rahat hareket etme ve fikir beyan etmeleri engellenmiştir.[141] Yapılan bu baskıların nedeni ise varlıklı Türk ailelerinin bu baskılara maruz bırakılarak ya komünizme hizmet etmeleri ya da göç ederek geride kalan Türkleri yalnız ve desteksiz bırakmaları olacağından böylelikle başsız bırakılan bir Türk toplumu asimile etmenin daha kolay olacağı düşünülmüştür.

Türklerin yaşadığı mahalle ve köylere Müslüman olmayan toplulukların yerleştirilmesi ile Türklerin rahat hareket etmelerinin ve kendi içlerinde propaganda yapmaları önlenmiştir. Türklerin ellerindeki araziler toprak reformları nedeni ile alınıp komünizm yanlısı Slavlara dağıtılmıştır. Köylerde rejim aleyhinde konuşma yapmak büyük bir suç unsuru olarak görülmüştür.[142]

Dinî ve Millî Sorunlar

XIX. Yüzyıldan itibaren göçler siyasi, kültürel ve dini haritanın değişiminde en büyük etken olmaya başlamıştır. Farklı din ve dili kullanan azınlıkların baskı görmesi, göçe zorlanması, asimile edilmesi veya katledilmesi ile sonuçlanmıştır.[143]

Balkanlarda meydana gelen milliyetçiliğin temelinde ise din faktörü büyük bir yere sahiptir. Balkan milletlerinin gözünde Türkler Balkanları zorla fethederek İslamlaştırmış ve Anadolu'dan getirdiği Türklerle bölgenin nüfus yapısını değiştirmiştir. Oysaki Balkanlardaki Müslüman nüfusunun çok olmasının nedeni yerli

---

[140] Bu tür uygulamalar şehirlerde daha çok yapılmıştır. Köy ve kasaba gibi küçük yerleşim yerlerinde Türklerin büyük tepkisine neden olacağının düşünüldüğü için bu tür uygulamalardan kaçınılmıştır. Ama yine de yapmış olduğumuz alan çalışmalarında köylerde de buna benzer olayların yaşandığı görülmektedir. Özellikle de Türklerin toplanma alanları olan Camilerin etrafında ajanların dolaştığını ve halkın toplanarak bir arada bir konu konuşulması yasaklanmıştır.

[141] Sebahattin Zaim, *a.g.e.* s.441

[142] Niyazi Bekirov Selse köyü, 29.08.2019

[143] Kemal Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma…, a.g.e.* s. 18

halklardan bazılarının Boşnak, Arnavut ve Ulahların İslamiyet'i seçmesinden kaynaklanmaktadır. Balkanlarda Hıristiyan milliyetçiliğinin bir başka nedeni ise saf bir ırka sahip olduklarını iddia etmeleri ve 1878 yılından sonra bu uğurda birçok etnik ve saldırgan politikanın takip edilmiş olmasıdır.[144] Saf bir Bulgar, Sırp ve Yunan Devleti oluşturma çalışmalarından dolayı binlerce Müslüman evinden yurdundan ve canından olmuştur.

Makedonya da yaşayan Türklerin kısa bir zaman içerisinde göç etmesine neden olan baskılardan biri de dini baskılardır. Türk toplumuna II. Dünya Savaşı ve sonrasında yapılan baskılar sonucunda meydana gelmiştir. Camilerin kapatılması, dini günlere saygısızlık, dini eğitimin engellenmesi, camiye giden kişilerin hapsedilmesi işçi ise işten çıkartılması, Türkleri maddi ve manevi baskı altında bırakarak göç etmeye zorlanmıştır.[145]

İkinci Dünya Savaşı sonrasında otoriteyi sağlayan Tito Rejimi komünist propaganda çalışmalarını ilk önce Müslümanlara uygulamıştır. "Pürgünün" (Feracenin) atılmasına ek olarak Camilerin önemli bir kısmının kapatılması ya da ahır, depo olarak kullanılması inanç hürriyetine yönelik bir saldırı olarak adlandırılmıştır.[146] Vakıflarından yoksun bırakılmış camiler ve medreseler zaten işlevlerini yerine getiremeyecek durumda bırakılmışken bazısının da kapatılması ve depoya dönüştürülmesi, din ve inanç hürriyetine karşı savaşta görünen uygulamalardan olmuştur.

Güvensizlik (İdari ve Siyasi Güvensizlik)

Komünist Rejim tüm çalışmalarına rağmen Türklerde rejime karşı sıcak bir bakışın olmadığını ve Türklerin komünistleştirilmeyeceğini görünce birçok siyasi, sosyal ve ekonomik baskı kullanmıştır. 1953 yılında varılan "Serbest Göç" mutabakatı ile Yugoslav Hükümeti'nin eline büyük bir koz geçmiş bulunmaktaydı, istenmeyen ve arzulanmayan Türkleri, Yugoslavya topraklarından çıkartma imkânı sağlayan anlaşma, Türk göçünü hızlandırmıştır. Daha önce birçok baskıya maruz kalan Türkler siyasi, sosyal ve ekonomik olarak bir güven hissetmediği için Yugoslavya'dan hızlı

[144] Kemal Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma a.g.e*, s.16-17
[145] Sebahattin Zaim, a.g.m., s.442
[146] Altan Deliorman, *a.g.e.*, s.

bir şekilde ayrılmayı tercih etmiştir.[147] Beş yıl kadar kısa bir sürede 104.372 Türk'ün göç etmesi, yaşanan baskıların ne denli büyük ve çekilmez olduğunu göstermektedir.[148]

Göçün Engellenmesi

1939-1952 yılları arasında Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçler yasaklanmıştır. İkinci Dünya Savaşı esnasında savaştan dolayı göçler gerçekleşmemiş, savaş sonrası komünist rejim ülkeyi terk etmek isteyen Müslümanların göç etmesini yasaklamıştır. Göç edenlerden rejimin içyapısı hakkında dışarı bilgi çıkması riskinden dolayı göçler engellemiş, hem de göçün meydana gelmesi, yeni rejimin prestijini sarsacak şekilde Komünizmin başarısızlığı anlamına geleceğinden, göç etmek isteyen halkı da ülke sınırları içerisinde tutmuştur.[149]

Tito rejimini Yugoslavya'da savaş sonrası düzeni sağladıktan sonra Türklerin göç etmesine kesinlikle izin vermemiştir. Örneğin göç etmek isteyen Stepantsi köy ahalisinden Mehmet oğlu Cemail adlı kişi, artık ülkesinde maddi ve manevi yönden hayat şartlarının yaşanmaz derecede zorlaştığını, bunun için Belgrad'a göç etmek istediğini bildirmiştir. Ardından dışarda bankta otururken, bir ajan yanına yaklaşarak onunla muhabbet etmeye başlamış ve muhabbet esnasında bir gazete uzatarak, okumasını istemiştir. Okumasının olmadığını bildiren Cemail, bu ajan tarafından dövülmüş ve memleketine döndüğünde müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Yedi yıl hapis yattıktan sonra, 1952 yılında Türkiye ve Yugoslavya arasında ilişkilerin gelişmesi ve "Serbest Göç Mutabakatı" ile özgür kalabilmiştir.[150]

Siyasî Baskılar

1912 ile 1940 yılları arasında Makedonya Türklerinin siyasi, kültürel alanlarda bir araya gelerek bir birliktelik sağlamalarına izin verilmemiştir. Bazı istisnalar olmuştur: Sebat Futbol Kulübü 1924, Üsküp Türkleri Yardım Cemiyeti 1939 yılında kurulabilmiştir. II. Dünya Savaşı boyunca Türklerin bir araya gelmeleri,

[147] Ülkü Köksal, Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçler 1923-1960, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2004, s.29
[148] Sebahattin Zaim, *a.g.m.,* s.435
[149] Sebahattin Zaim, *a.g.m.,* s.435
[150] İbrahim Feta, Stepantsi Köyü, 13.08.2019

birlikte bir gazete, dergi veya siyasi bir birlik sağlamalarına kesinlikle izin verilmemiştir. Makedonya içerisindeki Türk varlığı inkâr edilmiş[151] Türkler siyasi ve psikolojik baskıya maruz bırakılmıştır.

II. Dünya Savaşından sonra kurulan Yugoslavya içerisinde komünist rejim özellikle de iki yılında rejim karşıtı olanların mallarına el konulmuş, bazıları ise kurşuna dizilmiştir.[152] Yücel teşkilatı gibi aydın kişilerin kurmuş olduğu Örgütlere üye olan kişileri ise mahkemeler aracılığı ile idama mahkûm edilmiştir.

1948 yılından sonra Yugoslavya'nın Moskova yönetimiyle ters düşmesi sonucunda Kominform'dan ayrılması ile Türklere karşı bakışın az da olsa yumuşadığını söylemek mümkündür.[153] Türklere karşı bakışın değişmesine rağmen sınır kapılarının açılması ile başlayan göç akımı aslında uygulamada Türklere karşı baskıların devam ettiğini göstermektedir.

Azınlık Hakları

Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nin ilk anayasası 1946 yılında yürürlüğe girmiştir. Yapılan yeni anayasada Yugoslavya içerisinde yaşayan azınlıkların hakları detaylı olarak ifade edilmemiş olsa da anayasanın birinci maddesinde Yugoslavya içerisinde yaşayan halkların eşit olduğu ve tüm halkların kendi geleceklerini tayin etme hakkına sahip olduğu bildirilmektedir. Anayasanın 21. Maddesinde ise "*Tüm Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti vatandaşlarının kanunlar önünde, milliyet, ırk ve din ayrımı gözetilmeksizin eşit oldukları"* ifade edilmiştir. Azınlıkların temel hak ve özgürlükleri ise 13'ü madde ele alınmıştır. "Yugoslavya *Federal Halk Cumhuriyeti'nde yaşayan ulusal azınlıkların kültürlerini yaşatma ve ana dilde ifade özgürlüğüne"*[154] sahip olduğu bildirilmiştir. Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nin ilk anayasasında azınlıklara yönelik anayasal hakların verildiği bu haklar arasında, kendi geleceklerini tayin etme, kültürlerini geliştirmek ve ana dillerini koruma haklar verilmiş olduğunu görmekteyiz. Uygulamada ise

---

[151] Necati Çayırlı, Makedonya Türkleri, *a.g.m.,* s.26

[152] Mustafa Kahramanyol- Fahriye Emgili, "Tito ve Balkan Siyaseti", *T.C. İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Avrasya Etütleri*, 50.Sayı, 2016, s.328

[153] Necati Çayırlı, "Makedonya Türk Kimliği Bağlamında Makedonya'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşları", *T.C. İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Avrasya Etütleri*, 48.Sayı, 2015, s.148

[154] http://www.arhivyu.gov.rs/active/srlatin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije.html, (Son Erişim Tarihi 25.12.2019)

azınlıklara özellikle de Türklere bu anayasal hakların verilmediği görülmektedir. Türklerin kurmuş olduğu Yücel Teşkilatı, Birlik Gazetesi gibi Türklerin ekonomik sosyal ve kültüre girişimleri engellenmiş veya komünist yandaşı kişilerin denetimine verilmiştir.

1974 anayasasında 247'ci maddesinde tüm halklara kültürünü ifade etmesi ve serbest bir şekilde kendi dil ve yazısını kullanma yetkisi vermektedir. Yeni yasal düzenlemeler ile örgütlenme hakkı da tanınmıştır.[155] 243. maddesine göre tüm yurttaşların; milliyet, din, dil, eğitim gibi birçok hakkı devlet güvencesi altında olduğu belirtilmiştir. Uygulamaya bakıldığında ise Makedonya içerisindeki azınlıkların bu haklardan yararlanmadığını görmekteyiz. 1974 anayasasının 247'ci maddesinde tüm halklara kültürünü ifade etmesi ve serbest bir şekilde kendi dil ve yazısını kullanma yetkisi vermektedir. Yeni yasal düzenlemeler ile örgütlenme hakkı da tanınmıştır.[156]

1974 anayasasının birinci Maddesinde yer alan *Makedonya'da yaşayan Arnavutların, Türklerin de devletidir* ibaresi kullanılmıştır. Anayasanın bu maddesi ile Makedonya'da yaşayan Türklerin varlığı resmi olarak tanınmıştır. 1980'li yıllarda meydana gelen siyasi boşluk ve artan milliyetçiliğin de etkisi ile anayasada bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ile birlikte anayasanın birinci maddesinde yer alan *Arnavut ve Türk* azınlığının devletin kurucu unsurlarından sayılmamıştır. Daha sonra 1990'lı yılların başında bağımsızlık ve demokratikleşme sürecinde bazı değişiklikler yapılarak azınlık haklarının geri iadesi olmuştur. Yapılan bu demokratikleşme hamlesi de yeterli sayılmamıştır, çünkü anayasada Arnavut ve Türklerin kurucu unsur olarak yer verilmemiştir. Onun yerine *Makedonya Cumhuriyeti Makedonların ulus devleti olarak kurulmuştur.* Makedonya'da azınlıkların anayasal haklarının kâğıt üzerinde verilmiş gözükmektedir. Gerçek hayatta ise bu haklar verilmiştir.[157]

---

[155] Esin Muzbeg, Kardeşlik Birlikten Çok etnikliğe (Tito Yugoslavya'sındn, UNMIK Kosova'sına Değişimin ve Dönüşümün Portresi), http://www.paradigmarc.org/w-content/uploads/Esin-Muzbeg-Kardeslik-Birlikten-%C3%87ok-Etniklilige.pdf, (Son Erişim Tarihi 21.12.2019)

[156] Esin Muzbeg, *a.g.m., s.5*

[157] Necati Çayırlı, Makedonya Türkleri, a.*g.m.*, s.21

V. BÖLÜM
İŞTİP ŞEHRİ VE TÜRK KÖYLERİNDE SAHANIN GÜNCEL DURUMU

Yaşanan göçler sonucunda İştip Türklerinin şehirsel alanda meskûn olanlarının neredeyse tamamı göç etmiştir. 1953 nüfus sayımlarında İştip'te Türklerin nüfusu 1426 kişi olarak kaydedilmiştir.[158] Günümüzde İştip'te yaşayan Türklerin büyük bir kısmını İştip ve Radoviş arasında yaşayan Türk köylerinden gelen Türkler oluşturmaktadır. İştip köylerinden olan Puhçe, Selse, Şaşavarlı ve Stepantsi köylerinin nüfusunun azaldığını ve bu köylerde yaşayan özellikle de genç nüfusun İştip Merkezine göç ettiğini görmekteyiz.[159] Bunun en büyük nedeni ise bu köylerde yaşayan Türklerin ekonomik zorluklarından kaynaklanmaktadır. Puhçe, Stepantsi ve Poçuval köylerinde ulaşım toprak yolla sağlanmaktadır. Bu köylerde kış mevsimde Türklerin şehre gitmeleri oldukça zor ve meşakkatli koşullarda gerçekleşmektedir. Bu köylerde yaşayan Türklerin ekonomik olarak zor şartlarda yaşaması onların şehre göç etmesine neden olmuştur.

İştip merkezinde yaşayan Türklerin büyük bir kısmı, tekstil fabrikalarında çalışmaktadır. Aylık gelir ortalaması ise 300 Euro civarındadır. Çok az sayıda Türk zanaat erbabı olarak geçimini sağlamaktadır. 1950'lerde giden zanaat erbabı, şehri bir anda terk etmiş ve yerine ardılları olacak çırak ve kalfaları bırakmadan bu sektörleri boş bırakarak Türkiye'ye göç etmiştir. Bu açıdan şehirde Türklerin işlettiği Kasap, Manav, Terzi, Kunduracı gibi restoranlar da giden Türklerle birlikte kapanmıştır. İştip Köylerinde yaşayan Türklerin geçim kaynağı ise hayvancılık ve tarımdır. Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığın yaygın olduğu köyler; Şaşavarlı, Poçuval, Lakavitsa ve Selse köyleri. Tarım alanında öne çıkan Türk köyleri ise; Baltalı, Selse, Poçuval, Şaşavarlı ve Lakavitsa köyleridir. Bu Türk köylerinde Tütün, Buğday, Yonca, ağırlıklı olarak işlenmektedir. Köylerde bir ailenin ortalama geliri ise aylara bölündüğü taktirde 400 Euro civarındadır ve şehirdekilere göre daha iyidir. Ne var ki köylerde yaşayan

[158] *Попис На Населението, Домаќинствата и Становите Во Република Македонија 2002, Книга X*, Државен Завод за Статистика, Скопје, Мај 2015, s.196
[159] Payazit Mehmet, Stepantsi Köyü, 14.04.2019

Türklerin sosyal sağlık sigortası bulunmadığından çok az sayıda Türk emekli olmaktadır. Emekli maaşları ise 100 Euro civarındadır.

Puhçe (Пухче) Köyü

Puhçe köyü İştip'e 20 km uzaklıkta, şehrin Güneydoğusunda yer almaktadır. Köyün nüfusu günden güne azalmaktadır. Bu nüfus azalmasının en büyük nedeni ise ulaşım sorunudur. Köyün yolu toprak yol olduğundan yağmurlu havalarda özellikle de kış mevsimlerinde köye ulaşım sağlamak oldukça zordur. Gençlerin köyde yapabilecek iş imkânları sınırlıdır. Bu iş imkânları ise; Tütün yetiştiriciliği ve hayvancılık şeklindedir. Ekonomik olarak gelişmemiş bir ülke olan Makedonya'da tarım ve hayvancılığın pek fazla kazanç sağlamadığı bilinmektedir. Son yıllarda tarım ve hayvancılık alanında devletin vermiş olduğu teşvikler olsa da bu teşviklerde çok geç kalınmış olduğunu söyleyebiliriz.[160] Türk gençlerin özellikle de Puhçe, Stepantsi, Penuş ve Selse köylerinden İştip'e göç etiği görülmektedir. Özellikle Penuş neredeyse metruk hale gelmiştir.

1953 yılına kadar 80 hanelik bir Türk köyü olan Puhçe'nin, 1953 yılından sonra başlayan Serbest Göç Anlaşması ile de metruk bir hal aldığı görülür. 1960 yılının sonlarında köyde sadece iki hane Türk kalmış, geri kalan köyün tamamı Türkiye'ye göç etmiştir. Komünist rejimin 1948 yılında Kolektif kurarak, ahalinin mallarına el koyması, bütün köy arazilerinin ve hayvanlarının Kooperatife dâhil edilmesi sonucunda, geçim kaynağı ellerinden alınan Türkler, yoksul ve aç bırakılarak, çareyi göç etmekte bulmuştur.[161] Kolektife dâhil olmak istemeyen ahali ise zorla, tehdit veya darp edilerek dâhil edilmesi sağlanmıştır. Kolektifin başına geçen rejim yanlısı kişilerin, köyün en zorba ve iş bilmez rejim yanlısı Türk düşmanlarının, Türklere yönelik baskı ve zulümleri söz konusu olmuştur. Bu baskılara dayanamayan Türk ahali de, kitlesel olarak 1953 yılından sonra, göçün serbest edilmesi neticesinde göç etmiştir.[162]

Puhçe köyünde okul bulunmamaktadır çok az sayıdaki köylünün çoğu yaşlılardan oluşmaktadır. 2002 nüfus sayımlarına göre köyde 15 Kişi yaşamaktadır.

[160] Batliman Arifov Selse Köyü, 21.09.2019
[161] İbrahim Feta, Stepansta Köyü, 13.08.2019
[162] Payazit Memet, Stepansta Köyü, 13.08.2019

2002 yılından günümüze kadar geçen sürede köy nüfusu 5 kişiye kadar gerilemiştir. Camisi de bulunmayan bu Türk köyü dini ibadetlerini de tam anlamı ile yapamamaktadır. Köyde kalan son birkaç Türk ailesinin de şehre göç ettiği takdirde İştip'teki Türk köylerinden biri daha ıssızlaşacaktır. Köyün açıklarındaki verimli tarım alanlarının ise yer yer yabani bitkilerle kaplandığı görülür ki bu, metruk köylerin birer kaderi halindedir.

Puhçe Köyü: Serta Dağından Görünümü

Penuş (Пенуш) Köyü

Penuş İştip'in Güney Batı tarafında yer almaktadır, İştip'e 17 km uzaklıkta konumlanmış ve Bregalnitsa Nehri üzerine kurulmuştur. Penuşun konum itibarı ile dağlık arazide yer alması, onu köyde küçükbaş hayvancılığa elverişli hale getirmektedir. Bregalnisa Nehri etrafında verimli arazilerinin olması köy halkının tarımla da uğraşmasını imkân sağlamaktadır. Penuş köyüne Türklerin hangi tarihte yerleştiği tam olarak bilinmemektedir. Köy halkı, atalarının, Anadolu'dan bu topraklara geldiğini ifade etmektedir. Osmanlı Devleti'nin İştip'in fethinden sonra

bölgeye yerleştirdiği Türk aşiretlerinin bir kolu olduğu düşünülmektedir.[163] Penuş köyünde yaşayan halkın çocukları eğitimlerini İştip'te Makedon dilinde görmektedir. Bu da Türk çocuklarının asimile edilmesi ve kendi dil ve kültüründen kopmasına neden olmaktadır. Yapılan alan araştırmalarına göre Penuş köyü günden güne ıssızlaşmaktadır, köy nüfusu günümüzde 8 kişilik bir Türkün yaşadığı bir aile ise Arnavut yaşamktadır. Genç nüfusun neredeyse tamamı şehirde yaşamaktadır. Geriye kalan az sayıdaki yaşlı Türkler de zamanla şehre göç etmek zorunda kalacaktır.[164]

Penuş köyünde yaşamış olan Feta oğlu Arif'in çocuklarından İbrahim şimdi Stepantsi köyünde yaşamaktadır. Anlattığına göre, babasına 1948 yılında Komünist rejimin kolektife girme zorunluğu getirmesi sonucunda, köyün fakir ahalisinden olan Arif, tek bir ineği bulunduğundan bütün geçimini bu büyükbaş hayvan üzerinden sağlamaktaymış. Arif, kolektife dâhil olmak istemeyip, yetkililere karşı direnç göstermiş, bunun sonucunda birçok kez görevliler tarafından dövülmüş ve yediği dayakları bünyesi kaldıramamış, 1952 yılında vefat etmiştir. Yine Puhçe köyünde, kolektife dâhil olmak istemeyen birkaç kişinin hapishaneye atıldığını ve onları kurtarmak için yetkililere direnen eşleri, görevliler tarafından dövülerek öldürülmüştür. Öldürülen kadınlar arasında hamile kadınlar da bulunmaktaymış.[165]

Kolektifi bozmaya yönelik girişimlerde bulunan kişilere de ayrıca Müebbet hapis cezası verilmekteymiş.[166]

[163] İbrahim Feta, Stepantsi Köyü. 12.10.2019
[164] Mümin Mahmut, Pırnallı Köyü, 24.12.2019
[165] İbrahim Feta, stepantci Köyü, 13.08.2019
[166] Payzit Memet, Stepansta Köyü, 13.08.2019

Penuş Köyü: Bregalnitsa ırmağı üzerinde kurulan bir Türk köyü

Selse (Селце) Köyü

İştip'in Güney Doğusundan yer alan Selse köy Makedon ve Türklerin bir arada yaşadığı bir köydür. Dağlık ve engebeli araziye sahip olan Selse köyü Osmanlı döneminden beri Türklerin ağırlıklı olarak yaşadığı bir yerleşim yeridir. 2002 resmi nüfus sayımlarına göre Selse köyünde 169 kişi yaşamaktadır. Bu köyde yaşayan nüfusun 146'sı Türk, 18'i Makedon, 5 kişi de Sırp olarak kayıtlara geçmiştir.[167] Selse Köyünde yaşayan Türkler, özellikle de gençler son zamanlarda İştip'e göç etmektedir.

Selse köyünde yaşayan Türklerin geçimlerini tarımcılık, hayvancılık veya şehre giderek fabrikalarda çalışarak sağlamaktadır. Köyün dağlık bir araziye sahip olması tarım alanında da yetişen mahsul sayısını da düşürmektedir. Tütün, buğday ve yönce tarzı tarım ürünleri yetişmektedir. Selse köyünün fiziki yapısı küçükbaş hayvancılık için elverişli özellikle de keçi yetiştiriciliği açısından oldukça avantajlı bir konumdadır.[168]

[167] *Попис На Населението, Домаќинствата и Становите Во Република Македонија 2002, Книга X*, Државен Завод за Статистика, Скопје, Мај 2015, s194
[168] Niyazi Bekirov, Selse Köyü, 21.09.2019

Son yıllarda köyde yaşayan Türklerin İştip'e göç ettiğini bazı genç kızların ise evlilik yoluyla Türkiye'ye göç ettiğini ve bu göçlerin sonucunda köy nüfusunda ciddi bir azalmanın yaşadığı görülmektedir. İştip Türk köyleri arasında en büyük köylerden olan Selse kış aylarında ulaşımın özellikle de kar yağışların çok olduğunda zor şartlar altında yapılmaktadır.

II. Dünya Savaşı esnasında Partizanların Türk gençlerini savaşmak için ailelerinden silah zoruyla kopartılarak dağlara kaldırmıştır. Silahaltına alınan gençlerin kısa bir eğitim aldıktan sonra Alman ve Bulgar birlikleri ile çarpışmaya gönderilmiştir. Selse ve civar köylerden 50 yakın Türk genci Partizan olarak dağa çıkartılmıştır.[169] Bu Türk gençlerinden bazıları çatışmalarda ölmüş bazıları ise savaş bitikten sonra serbest bırakılarak evlerine dönebilmiştir. Selse köyünden Partizanlar tarafından silahaltına ve çarpışmalarda ölen gençlerin anısına köy meydanında bir çeşme yapılmış ve bu çeşmeye isimleri yazılmıştır.

Selse Köyü: Hakim bir noktadan genel görünümü

[169] Raman Useyin, Selse Köyü, 21.09.2019

Şaşavarlı (Шашаварлија) Köyü

Kızılalma-Karaman Yörük köylerinden olan Şaşavarlı köyü İştip'in doğu tarafında yer almaktadır. Türklerin Şaşavarlı köyüne hangi tarihte tam olarak yerleştiği bilinmemektedir.[170] Osmanlı Salnamesine göre 1890'lı yılların ortalarına doğru Şaşavarlı köy nüfusu 730 olduğu bilinmektedir.[171] Bu sayımdan 20 yıl sonra 1916 yılında Bulgar araştırmacı Dimitar Gacanov köyün nüfusunu 541 kişi olarak bildirmektedir.[172] Yaşanan savaşlar sonucunda Türklerin zaman içerisinde göç ettiği bilinmektedir. 2002 yılında Makedonya Cumhuriyeti nüfus sayımlarında köyün nüfusu 85 kişi olduğu belirtilmiştir.[173] Yapılan alan çalışmalarında 2002 yılı ile 2019 yılı arasında köyün nüfusunun çok az da olsa artmış olduğunu görmekteyiz. Türklerin sayısı köyde 90 kişi olmuştur. Nüfusun bu denli az artmasının en büyük nedeni ise köyden şehre yaşanan göçlerdir.

Şaşavarlı Köyü: *"Kızılalma-Karaman Yörük köyü"*

[170] İzet İbrahimsoylu, *Makedonya Kızılalma-Karaman Yörükleri Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük),* (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2018, s.11
[171] Yusuf Hamzaoğlu, *a.g.e.,* s. 287.
[172] İzet İbrahimsoylu, *Makedonya Kızılalma-Karaman… a.g.e.,* s.11
[173] *Попис На Населението, Домаќинствата и Становите Во Република Македонија 2002*, *Книга X*, Државен Завод за Статистика, Скопје, Мај 2015, s.196

Poçuval (Почивало) Köyü

Poçuval köyü İştip'e 27 km uzaklıkta şehrin Batı tarafında, Radoviş'e bağlı bulunan Koçali köyü sınırında yer almaktadır. Köye ulaşım toprak yolla yapılabilmektedir, ihtiyaçlarını karşılamak için İştip veya Radoviş'e gitmek isteyen Türkler saatlerce süren Traktör veya arazi arabaları ile şehre ulaşabilmektedir. Kış mevsiminde bu yolun daha da uzadığını söyleyen köy halkı burada yaşamanın çok zor olduğunu ama yapabilecek bir şeyleri olmadığından burada kaldıklarını söylemektedirler. Köyde ulaşım sorunu olduğu kadar temiz içme suyu sıkıntısı da yaşanmaktadır. Köylüler içme suyunu kendi imkanları ile kuyu açarak veya uzaklardaki kuyulardan taşıyarak temin etmektedir. Suyun bol olduğu bir bölge olmasına rağmen bu Yörük Türklerinin ihtiyaçları kasıtlı olarak karşılanmamaktadır. Köyden göçün devam ettiğini son yıllarda Türkiye' dışında Almanya'ya mülteci olarak 6 ailenin gittiğini bunların daha sonra Almanya yetkilileri tarafından geri çevrildiği için köylerine dönmüş oldukları öğrenilmiştir. İmkânı olan Türklerin Türkiye özellikle de Çorlu'ya göç etmekte olduğunu görmekteyiz.

Aktaş (Plaçkovitsa) Dağı eteklerinde bulunan Poçuval köyü, Türklerin yaşadığı, verimli arazilerin ve suyun bol olduğu bir köydür. İştip'e bağlı olmasına rağmen mesafe olarak Radoviş şehrine daha yakın bir konumdadır. XVI. yüzyılda köyün adı Derbent adıyla anılmaktadır.[174]

1895 yılında Osmanlı Salnamesine göre Poçuval köyünde 265 Türk'ün yaşadığı bildirilmektedir. Poçuval köyünün nüfusu 1916 yılına kadar artış göstererek 1916 yılında köy nüfusu 396 kişiye yükselmiştir. Bu tarihten sonra Poçuval köyünün nüfusu yaşanan savaşlar neticesinde azalmıştır. Türklerin Anavatana göç etmesi ile nüfusu oldukça azalmış olmasına rağmen günümüze kadar Türk varlığını koruyabilmiştir.[175] 2002 yılında Makedonya Cumhuriyeti'nin yapmış olduğu son nüfus sayımında köyün nüfusunun 74 kişiye gerilediğini göstermektedir.[176] 2002 yılından 2019 yılına kadar olan süre içerisinde, Türklerin sayısı artmış ve günümüzde bu sayı 85 kişiye yükselmiştir. Poçuval köyündeki Türklerin geçim kaynağı tütün,

[174] *Радовиш и Радовишко,* Радовиш, 1984, s. 101-102.
[175] İzet İbrahimsoylu, *Makedonya Kızılalma-Karaman… a.g.e.,* s.13
[176] *Попис На Населението, Домаќинствата и Становите Во Република Македонија 2002*, *Книга X*, Државен Завод за Статистика, Скопје, Мај 2015, s.196

yonca, ormancılık (odun satarak geçimini sağlayan kişi), büyük ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Köyün dağlık bir arazide yer alması, çam, meşe gibi değişik ağaç ve bitki örtüsüne sahiptir. Bu doğal güzelliği korumak adına devlet bu bölgeye 2 kişi orman bekçisi olarak görevlendirilmiştir. Bu bekçilerin ikisi de köy ahalisindendir. Köyün camisi 2016 yılında TİKA tarafından yeniden yapılmıştır..

Poçuval Köyü*:* *"Kızılalma-Karaman Yörük köyü"*

Stepansi (Степанци) Köyü

Stepantsi köyü İştip'e 23 km uzaklıkta şehrin güney doğu tarafında dağlık bir alanda kurulmuştur. Stepantsi köyüne Türklerin hangi tarihte geldiği bilinmemekle birlikte bu köyün Osmanlı döneminden günümüze kadar Türklerin yaşadığı bilinmektedir. İştip'e bağlı olan Stepantsi köyü Serta Dağı eteklerinde yolu olmayan yani ulaşım toprak yol sağlanmaktadır. Köyün tamamı Türk'tür ve günümüzde Köyde 3 hane kalabilmiştir. Köyün nüfusu toplamda sadece 7 kişidir.[177] Stepansa köyü Türklerin uzun zamandan beri yaşadığı ve halen yaşamakta olduğu bir köydür. 1953 yılına kadar köyde 50 hane yaşamakta iken, 1952 yılında göçün serbest edilmesi ile başlayan göç akımı, köyün nerdeyse tamamı göç etmiş, sadece üç Türk ailesi kalmıştır.

[177] Peyazit Mehmet, Stepatsi Köyü 21.09.2019

Göç edenlerin büyük bir çoğunluğu Manisa, Akhisar bölgesine iskân edilmiştir. 2002 yılında yapılan son nüfus sayımına göre köyde 5 kişinin yaşadığını göstermektedir.[178] Yaşanan büyük göç dalgasından sonra Türklerin sayısı kayda değer bir artış göstermemiştir. Son yıllarda nüfusun yine azaldığı görülmektedir. Gençleri İştip'e merkezine göç etmektedir, göçlerin en büyük nedeni ise su, yol ve eğitim gibi temel insani altyapı olanaklarından mahrum olmaları, şehirde çocuklarının eğitimi, çalışabilecek bir işin yokluğu, gençlerin İştip'e göçünü hızlandırmıştır.

Lakavitsa (Лакавица) Köyü

Lakavitsa Köyünde Osmanlı döneminde Türklerin yaşayıp yaşamadığı tam olarak bilinmemektedir. Yapılan araştırmalarda Osmanlı döneminde Türklerin bu köyde yaşamadığı fakat Lakavitsa'ya çok yakın olan, Baltalı ve Kurdişah köylerinin olduğu ve bu köylerde yaşayanların tamamının Türk olduğu bilinmektedir. Osmanlı döneminde Lakavitsa vadisindeki verimli arazileri, Türklerin işlediği bilinmektedir. Kurdişah köyünde yaşayan Türklerin tamamı 1912 yılında göç ettiği ve köyde hiç kimsenin kalmadığı bilinmektedir. Günümüzde de bu köyde yaşayan bulunmamaktadır.[179] Baltalı köyünde yaşayan Türklerin ise 1953 yılından sonra Türkiye'ye göç etmiştir.

Lakavitsa Köyü, İştip'e 15 km uzaklıkta, İştip'in Güney doğusunda yer almaktadır. İştip ve Radoviş arasında bulunan Lakavitsa vadisi üzerine kurulmuş olan köy, Makedon ve Türklerin birlikte yaşadığı ancak, Makedonların nüfus olarak ağırlıklı olduğu bir köydür. Son yıllarda Radoviş ve İştip'in farklı köylerinden Lakavitsa'ya yerleşen Türklerin olduğu ve bu sebeple köyde Türk nüfusunda bir miktar artış olduğu gözlenmektedir. 2002 yılı nüfus sayımlarına göre, Lakavitsa'da 139 kişinin yaşadığı ve bunların 107'sin Makedon, 24'nün Türk, 6'sının Sırp toplumuna mensup olduğu bildirilmiştir.[180] 2002 yılından günümüze kadar olan sürede Türklerin nüfusu artış göstermiştir. Günümüzde 48 kişilik bir Türk nüfusu

[178] *Попис На Населението, Домаќинствата и Становите Во Република Македонија 2002*, *Книга X*, Државен Завод за Статистика, Скопје, Maj 2015, s.195
[179] Demir Şaban, Baltalı Köyü, 25.10.2019
[180] *Попис На Населението, Домаќинствата и Становите Во Република Македонија 2002*, *Книга X*, Државен Завод за Статистика, Скопје, Maj 2015, s.194

bulunmaktadır.[181] Yapılan alan araştırmalarında köyün verimli topraklara sahip olduğunu ve bu toprakları Osmanlı sonrası dönemde de Türklerin işlediğini ancak Komünist rejimin gelmesi ile toprakların, Türklerin ellerinden alınarak Makedonlara verildiği ifade edilmektedir.[182] Baltalı köyünde yaşamakta olana Demir Şaban'ın anlattığına göre kolektif kurulması ile Lakavitsa vadisinde bulunan verimli arazilerin Türklerin elinden alınmasına neden olmuştur. Lakavitsa da ki Türk arazileri bir daha Türklere verilmeyip bedelsiz olarak Lakavitsa da yaşayan Makedonlara verilmiştir.[183]

Lakavitsa köyü: Serta dağından görüntüsü

Drava (Драгоево) Köyü

Drava köyü İştip'e 13 km uzaklıkta, İştip'in Güney batısında yer almaktadır. Verimli topraklara sahip olan Drava köyü küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığa elverişli bir araziye sahiptir. Köyün bir taraflı dağlık ormanlık arazi iken diğer tarafı ise daha düz ekilebilen arazilere sahiptir. Bir birikinti konisi üzerinde bulunan köy, Doğu

[181] Mumin Mahmut, Prnalı Köyü, 11.23.2019
[182] Demir Şaban, Baltalı Köyü, Tarih: 14.04.2019.
[183] Demir Şaban, Baltalı Köyü, 14.04.2019

Makedonya'daki köylerin çoğu gibi bir yamaç yerleşmesi karakteri taşır. Köy halkının bir kısmı küçükbaş hayvancılık ile geçim sağladığı bir kısmının da tarımcılık yaparak; buğday, yonca ve tütünle geçimini sağlamaktadır. Köy halkının çoğunluğu yaşlı Makedonlardan oluşmaktadır genç nüfusun şehirlere göçtüğü ve oralarda çalıştığı görülmektedir.

İştip'e bağlı olan Darava köyü Negotin Belediyesi ile İştip arasında yer almaktadır. 1950'li yıllara kadar Drava da Türklerin ağırlıklı olarak yaşadığı bir köy olarak bilinmektedir. 1953 yılından sonra Drava'daki Türklerin göç etmeye başlaması ile köy Makedon ve Ulahlara kalmıştır.[184] 1953 yılında yapılan nüfus sayımlarına göre, Drava'nın nüfusu 2780 kişi olarak bildirilmiştir. Bunların 1977'si Türk, 425 Makedon, 375 Ulah, 2 kişi Sırp olarak belirlenmiştir.[185] Nitekim 1953 yılında yapılan nüfus sayımlarında, bu miktarın sadece Drava köyünü mü yoksa civar köyleri de içine alarak mı yapıldığı bilinmemektedir. Yapılan alan araştırmalarında köy nüfusunun o miktara hiçbir zaman ulaşmadığı tespit edilmiştir. Köyün konumu ve işlenebilir arazileri de göz önüne alındığında bu rakamın oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan son 2002 nüfus sayımlarına göre, Drava'da 130 kişi yaşamaktadır ve bunların 113'ü Makedon, 3 kişi ise Türk olarak istatistiklere kaydedilmiştir.[186] Bu üç kişilik Türk ailesi de farklı köylerden çalışmak amacı ile Drava'ya yerleşmiştir. Drava köyünde Türklerden geriye kalan, Yıkılmış bir Cami ancak duvarları ayakta kalabilmiş, minaresinin yarısı yıkılmış köyün meydanında sanki Türklerden alınan intikamın bir delili olarak harabe halinde durmaktadır. Türklerin terk edip bıraktığı bazı eski Türk evlerine de rastlanmaktadır.

[184] Raman Useyin, Selitsa Köyü, 14.04.2019
[185] *Укупно Становништво По Народности*, Devlet İstatistik Kurumu, 1953 Nüfus Sayımları, Belgrad 1953
[186] *Попис На Населението, Домаќинствата и Становите Во Република Македонија 2002*, *Книга X*, Државен Завод за Статистика, Скопје, Мај 2015, s.194

Drava Köyü: Birikinti konisi üzerinde yer aldığı konumu

VI. BÖLÜM
GÖÇÜN MEKÂNA ETKİLERİ

Birinci Dünya Savaşı sonrası ortadan kalkan İmparatorluklar ve İmparatorlukların sınırları içerisinde kurulan yeni devletler, milliyetçilik akımlarına kapılmıştır. Yeni kurulan ulus devletler, milli devlet oluşturma çalışmaları sırasında farklı etnik gurupları yerinden etmiştir. Osmanlı ve Habsburg İmparatorlukların yıkılması sonucunda bağımsızlığını ilan eden farklı etnik guruplar yeni devletler kurmuştur. Kurulan yeni devletlerin sınırları içerisinde farklı millet ve dinlerin yer alması, milli devletleri, nüfuslarını homojenleştirme çalışmalarına götürmüştür. Birçok devlet arasında nüfus değişimi yaşanmış veya zorla göç ettirme olayları meydana gelmiştir.[187]

Resmi rakamlara göre, 1953 yılında İştip'te 1.426 Türk yaşamaktadır.[188] Yaşanan göç sonucunda İştip merkezde Türk varlığı neredeyse yok olma seviyesine kadar gerilemiştir. 2002 yılı sayımlarına göre, İştip merkezde yaşayan Türklerin miktarı % 2.66 oranına kadar gerilemiştir.[189] Bu Türk nüfusun tamamı, sonradan farklı köy ve şehirlerden İştip'e göç eden Türklerden oluşmaktadır. Yaşanan göçler sonucunda Türk köyleri boş kaldığı görülmektedir. Oysaki XX. Yüzyılın sonlarına doğru İştip köylerinin % 60'ı Türk olarak bilinmektedir.[190]

Göçün Ekonomik Sonuçları

1952 yılından sonra kitlesel olarak Yugoslavya'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçün, İştip ve çevre köylerindeki eğitimli ve zengin Türklerin göç etmesi sonucunda köy ve şehirdeki alt gelirli Türkler kalmıştır. Neticede tüccar ve eğitimli sınıfın göç etmesiyle Türkler tarafından üretilen ürünlere, pazar bulma konusunda zorluklar yaşanmış. Şehirde yaşayan zanaat erbabı Türklerin mesleklerini yapmalarına çok fazla

---

187 Cemile Bayraklı, *Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği,* (Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2007, s. 5

188 *Укупно Становништво По Народности*, Devlet İstatistik Kurumu, 1953 Nüfus Sayımları, Belgrad 1953.

189 *Попис На Населението, Домаќинствата и Становите Во Република Македонија 2002, Книга X*, Државен Завод за Статистика, Скопје, Мај 2015, s.

190 Machiel KIEL, *a.g.m.*, s. 441.

izin verilmemiş. Komünist rejim Türklerin kooperatife girmeleri konusunda baskı ve zorlamalarda bulunmuştur.

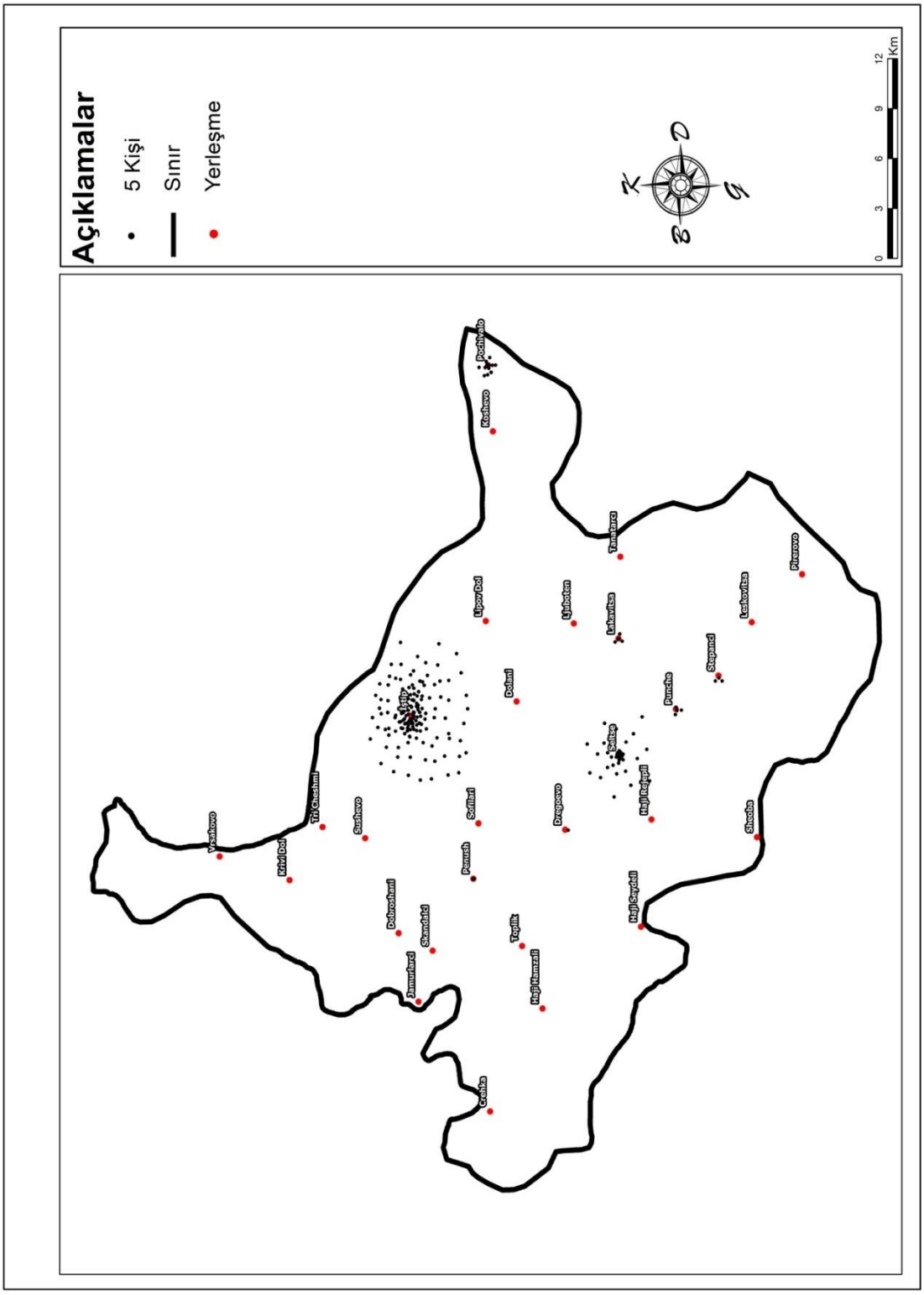
Komünist yönetim İkinci Dünya Savaşından sonra hâkimiyeti bütün Yugoslavya üzerinde sağladıktan sonra Müslümanlara özelde de Türklere yönelik baskı ve asimilasyon politikaları izlemiştir. Toprak reformu aracılığı ile Toprakları ellerinden alınmış, kooperatiflerde çalışmaya mecbur bırakılmıştır.[191] İştip şehri verimli arazilere sahip olduğundan, Türk ahalinin önemli bir kısmının tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktaymış. Hayvanlarının ve topraklarını Kooperatif ve Tarım reformları altında alınan ahali ekonomik olarak zor dönemlerden geçmiştir. İştip köylerinde yaşayan Türklerin Kooperatife dâhil olmak istemediklerini bildirdikleri halde görevliler tarafından zorlayarak hatta daha da ileri giderek dayak atarak kooperatife dâhil edilmiştir.[192] İştip şehrinde sadece Türklerin meşgul olduğu birçok iş kolu tamamen ortadan kalkmış ve şehirde Türklerle birlikte zanaat ve sanat erbabı kimseler de İştip'i terk etmiş, şehir, tarihi ve kültürel hafızasının önemli bir kısmını yitirmiştir.

Göçün Demografik Sonuçları

Sahadan Türkler büyük oranda silinmiş durumdadır. İştip şehirsel alanında yoğun olarak görülen Türkler esasen köylerden gelen gruplardır ve şehirde geçmişten kalan vakıf ve benzeri kurumlardan büyük olanda mahrumdurlar. Şehirdeki camilerden ayakta kalabilen sadece birisi kullanımdadır ve şehirdeki Türklerin ihtiyaçlarını ancak karşılamaktadır. İştip Şehri ve burada geçmişte yaşayan Türklerle alakalı ayrı bir çalışma, kaybedilen vakıf alanları ve kurumlarını da içerecek şekilde yapılabilir. Çalışmada İştip Vilayeti bölgesindeki Türkler ele alınmış olduğundan zaten şehirdeki tüm Türkler, köylerden gelen Türklerdir ve şehre dair söylenecek birçok şey, bir başka araştırmanın konusu olabilir. Çalışmada odak, İştip Vilayetinde yaşayan Doğu Makedonya Türkleridir ki bu toplum daha çok kırsalda yaşamaktadır. (Harita 1)

[191] Raman Useyin, Selsa Köyü, 21.09.2019
[192] İbrahim Feta, Stepantci Köyü, 13.08.2019

Harita 1: İştip ve Çevresindeki Türk Nüfusun Noktasal Dağılışı

Türk toplumunun kırsalda boşalttıkları alanlar, günümüzde Makedon, Ulah ve Şop toplumlarınca doldurulmuştur. Bu alanlarda yapılan sayımlarda halen

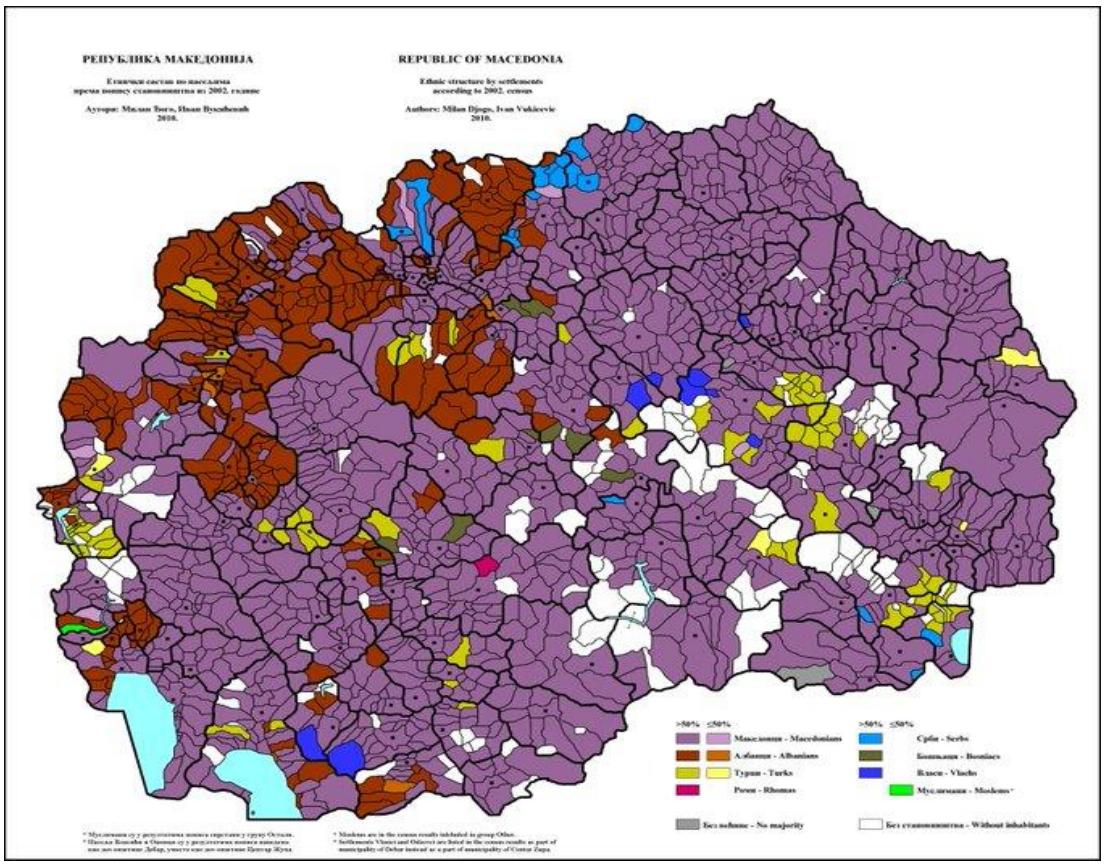
yaşamakta olan toplumların da yaş ortalaması ileridir ve genç nüfus azdır. Türklerin yerini alan toplumların üyesi olan gençler, Türklerdekinden daha fazla bir Avrupa'ya göç eğilimine sahiptir ve yakın gelecekte bu köylerin daha da ıssızlaşacağı şimdiden öngörülebilir. Bir atasözü ile ifade edilecek olursa, "Ağlayanın malının gülene de yaramadığı" burada tam manası ile söz konusudur. Demografyanın sahada tutunması için gerekli fiziki koşullar olmasına rağmen beşeri koşullar, sektörel bağlar, şehir-kırsal arası ilişki ve arz-talep, üretim-tüketim dengesi artık tamamen yıkılmıştır. Etnik haritalarda birçok köy, beyaz renkte (Harita 2) görülmektedir ve buralar artık birer beşeri çöl durumundadır.

Göçün Mekânsal Sonuçları

Tıpkı toprak oluşumu gibi bir bölgede nüfusun oluşumu da uzun süreçler sonucunda gerçekleşir. Toprağın düşmanı erozyon iken bir bölgede yüzlerce yıl içerisinde oluşan kültürün ve o kültürü taşıyan, oluşturan nüfusun düşmanı ise göç olgusudur[193], asırlardan bu yana bölgede yurt tutmuş ve Vardar havzası Türklüğünü oluşturmuş olan bir toplumun bölgeden silinmesi, arazinin birçok yerde maki, psödomaki ve yabani bitkilerle kaplanması sonucunu doğurmuştur. Bu şekilde ekilmeyen, ekimi ve bakımı yapılmayan araziler, ekonominin daha da zayıf düşmesine ve vergi gelirlerinin azalmasına yol açmıştır. Bu bölgelerden gönderilen veyahut göçe zorlanan, teşvik edilen insanların arazilerine yerleşen yeni gruplar, bölgede yerleşmiş tarım kültürünün dışına çıkmış ve domuz yetiştiriciliği ile meşgul olmuşlardır. Çevrede dolaşan domuzlar kimi endemik türleri tehdit etmiş, su kaynaklarının içerisine girip çıkarak bir aşağıdaki Türk köyünün tiksinti duymasını ve o suyu kullanmamalarına bile sebep olmuştur. Çoğu yerde arazide Hıristiyanlar için önemli bir tüketim ürünü olan şarap için gerekli üzüm ve rakı için kullanılan erik yetiştirilmesi gibi ürün değişmeleri de görülmüştür. Mekan altyapısı eski, çoğu yerde köyleri metruk, yapıları harap ve yolları gelişmemiş bir haldedir ve ekonomik açıdan yukarıda sebepleri sayılı durumdan dolayı kendi kendisini iyileştirecek halden çok uzaktır. Mekânda görülen değişmelere ayrıca mekânın siyasi dengelerindeki değişim de

[193]Yüksel HOŞ, Etnokültürel Coğrafya ders notları s.5

katılmalıdır. Zayıflayan Türk nüfusu, ülkede bir üçüncü güç olmaktan uzak olarak ülkede dengeleri değiştirici bir rol olmanın gerisinde artık demokratik bir renklilik halini almıştır. Oysa bu toplum hiç göçe zorlanmasa idi, günümüzde Arnavutların artan otonomi taleplerine karşı ülke birliğine hizmet edecek bir üçüncü grup olabilirdi. Nitekim aşağıdaki haritada beyaz ile gösterilen kısımların çokluğu bu olasılığın artık içi boşalmış bir realite olarak mekândaki boşluğunu da göstermektedir.

Harita 2: Makedonya'da Konuşulan Diller (2002)[194]

Göçün Sosyo-Kültürel Sonuçları

Göçmenlerin, göç ettikleri ülke veya bölgeye yerleşmesi sonucunda, meydana gelen nüfus artışı bölgenin kültürel ve sosyal yapısındaki değişmeyi de meydana getirmektedir. Farklı kültürlere sahip iki toplumların bir arada yaşamaya

[194] Ivan Vukicevic, Milan Djogo 2011

başlaması ile oluşan sosyo-kültürel değişimler, toplumun gelişmesine yarar sağlamaktadır.[195]

Osmanlı Devleti, son dönemlerinde yaptığı savaşlar sonucunda birçok göçmen akımına maruz kalmıştır. Balkan Savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonucunda Balkanlardan gelen göçmenler ile azalan nüfusunu daha da homojen bir hale getirmiştir. Balkanlardan gelen Türklerin, Türkiye'nin siyasi, sosyal ve ekonomik yönden kalkınmasına yardımcı olmuştur.[196] Makedonya'dan gerçekleşen göçün, Türkiye Cumhuriyeti nüfusuna olumlu katkı sağlamış ve Anadolu'daki Türk nüfus oranının artmasına katkıda bulunmuştur.

Göçün Göçmenler Açısından Tetikleyici Sebepleri

1952 yılından sonra Makedonya'nın İştip şehrinden, Türkiye'ye gerçekleşen göçlerde, birçok Türk ailesi yaşadıkları toprakları terk ederek Anavatana yerleşmiştir. Ailelerin bir kısmı yaşadığı baskı ve yoksulluktan dolayı göç etmiştir. Önemli bir kısmı da komşusu veya akrabaları göç ettiği için bu topraklarda gelecek olmadığını düşünerek, önceden göç edenlerin arkasından, onlar da göç yoluna koyulmuştur. 1952 yılından sonra başlayan göç dalgası ile İştip'in merkezinde neredeyse Türk nüfus kalmamıştır. Köylerin büyük çoğunluğu da tamamen göç etmiş, bazı köylerde ise göç etmeye imkânı olmayan ya da farklı nedenlerden dolayı göç etmeyen çok az sayıda Türk kalmıştır. Geride kalan Türkler yıllar içerisinde nüfusları artmış ve günümüz Türk nüfusunu oluşturmuştur. İştip'e bağlı Penuş köyünden Türkiye'ye göç eden bazı Türklerin burada yaşama imkânları olmadığı, ekonomik olarak durumlarının kötü olduğunu ve geride kalanların da onlarla birlikte göç etmeleri gerektiğini ifade etmiştir.[197]

---

[195] Mim Sertaç Tümtaş-Cem Ergun, *Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerine Etkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.21, Sayı.4, Isparta, 2016, s.1352

[196] Yaşar Baytal, "Balkanlardan Anayurda Yapılan Göçler ve Türkiye Açısından Sonuçları (1912-1925)", *https://www.academia.edu/36368275/Turkish_Studies_BALKANLARDAN_ANAYURDA_YAPILAN_G%C3%96%C3%87LER_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YE_A%C3%87ISINDAN_SONU%C3%87LARI_1912-1925?email_work_card=view-paper*, (erişim tarihi: 29.10.2019)

[197] Payazit Memet, Stepansta Köyü, 13.08.2019

Göçün Kaynak Ülkedeki Sonuçları

Yaşanan Türk göçü sonucunda Makedonya nüfusu içerisinde Türklerin azaldığını görmekteyiz. 1950'li yılların başında Makedonya nüfusu içerisinde en büyük azınlık olan Türkler, yaşanan yoksulluk ve baskılar sonucunda göç etmiş, nüfusu oldukça azalmıştır. Türk nüfusundaki hızlı azalma Makedonya siyasilerini memnun etmiştir. Türk nüfusunun azalması ile Arnavut nüfusu artışa geçmiştir. Daha sonraki dönemlerde Türkler, Makedon ve Arnavutlar arasında eritilmeye çalışılmıştır. Doğu Makedonya'da Arnavut nüfus da olmadığından birçok köy ıssız ve tenha hali ile kalmıştır ve bu durum istatistiklere ve yapılan yeni haritalara da yansımıştır. Örneğin (Harita 2) beyazla gösterilen kısımların çoğu, boşalan Türk köylerinden oluşmaktadır. İştip bölgesinde Türklerin göç etmesi sonucunda bazı köylerde hiç kimse kalmamıştır. Boşalan Türk köyleri şunlardır; Edekler, Yağmurlar, Skandalsi, Testemelli, Toplik, Hacı Seydili, Hacı Recepli, Hacı Hamzalı ve Sireşka köyleri günümüzde tamamen boştur. Bu köylerin bazıları Balkan Savaşları ve sonrasında, bir kısmı da 1952 yılından sonra göç etmiştir.[198]

Yaşanan bu göçler sonucunda Türk köylerine Ulahlar veya Makedonlar yerleştirilmiştir. Türk nüfusunun önemli bir kısmının göç etmesi ile birçok bölgede araziler işlenmez duruma gelmiştir. Ülke ekonomisine olumsuz katkı yapsa da Türklerden boşalan köylere Makedonların yerleşmesi rejimi memnun etmiştir. Yaşanan Türk göçlerin en büyük etkisi ise geride kalan Türkleri etkilemiştir. Göç etmeyen Türklerin çoğu da dağlık alanlarda tarım ve hayvancılıkla geçimini sağladığından ürettiği ürünü pazarlamada sorun yaşamıştır.

Nüfus - Nüfuz Etkisi

Makedonya nüfusu içerisinde ikinci en büyük azınlık olan Türkler ülke içerisinde çok dağınık bir şekilde yaşamaktadır. Bu durum Türklerin siyasi ve sosyal alanlarda geri kalamasın neden olmuştur.[199] Ülkenin Doğusunda yer alan İştip, Radoviş ve Sturumca bölgelerinde yaşayan Türklerin yıllarca ihmal edilmiş. Bu ihmali Devlet eliyle olduğu kadar, Türk Siyasi Partileri ve sivil toplum kuruluşları da bu

[198] Raman Usein, Selitse Köyü, Tarih: 14.04.2019.
[199] Mehmet Dalkılıç, "Kuzey Makedonya Müslümanlarının Günümüzde En yaygın Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 1, 2019, s.68

ihmalde yeri ve payı çok büyüktür. İştip Türklerinin yaşamış olduğu eğitim sorunları halkı bıktırmış ve birçok köy ıssızlaşmıştır. Örnek olarak Puhçe ve Poçuval köylerinde yaşayan Türklerin ulaşım sorunu çözülmediğinden gençlerin okula gidemediği için ailelerinin çocuklarını okutabilmek amacıyla göç etmek zorunda kaldığını görmekteyiz. Günümüzde 85 kişilik Poçuvalı köyünde lise düzeyinde eğitim almış kişi sayısına bakıldığında 10 kişiyi geçmemektedir. Eğitim alanında geri kalmış olan daha doğrusu geri bırakılmış olan İştip Türkleri Kamu alanında temsil oranı da dolaylı olarak nüfus oranı kadar temsil edilmemektedir.[200] Söz Konusu Nüfus Açısından Türklerin Makedonlara Değil Tersine Makedonların Türklere nüfuz etkisi bulunmaktadır. Bunun nedeni ise Makedon Nüfusunun çok olması, Türklerin çoğunluğu itibarı ile eğitimsiz bir toplum oluşu, ekonomik olarak tarıma ve hayvancılığa bağlı olan Türklerin sosyal ve siyasi yönlerinin de gelişememiş oluşudur. Makedon Siyasetinin bölgede etkili olması, Makedonların özellikle seçim dönemlerinde, Türklerin işsizlik oranını iyi bildikleri için onları iş vaatleri ile kandırarak siyasi olarak kendi taraflarına çekmeleri Türk Siyasi Partilerin bölgeye sadece seçim dönemleri ilgi ve alaka göstermesi.[201] Gibi sebepler ile Türklerin İştip'te bir nüfuz yani etki gücünden söz etmek oldukça zordur.

Mevcut Nüfusun Kamudaki Temsili

İştip Türkleri devlet dairelerinde neredeyse yok gibidir. Yapılan saha araştırmalarında güvenlik ve eğitim alanında çalışan Türk sayısı oldukça azdır. Nitekim İştip genelinde Türklerden sadece 6 kişi Polis memuru, 4 kişi İlkokul Öğretmeni olarak kamuda istihdam edilmektedir. Sağlık ve adalet alanında hiçbir Türk çalışanı bulunmamaktadır. Türklerin bu denli kamu alanından uzak tutulması, Türklere ikinci sınıf insan muamelesi uygulandığı şeklinde yorumlanabilecek bir durumdur ancak onların şehir hayatına entegre olmamaları ve hak arama kurumlarından yoksunluğu bunda birincil etkendir. Türklerin daha çok ağır işlerde ve fabrikalarda çalıştığı görülmektedir. Türklerin K. Makedonya da en çok ayrımcılığa uğradığı konuların başında Eğitim, sağlık ve güvenlik gibi sektörler gelir ve bu tip kamu

[200] Alpay Hasan, Poçuval Köyü, 25.05.2019
[201] İzet İbrahimsoylu, Kurfallı Köyü 22.10.2019

kurumlarında çalışan Türk sayısının az olması da ayrımcılığı artırmaktadır. Türklere nüfus oranlarına göre temsil hakkı tanınmamaktadır, güvenlik, sağlık, hukuk ve eğitim alanında Türklerin çalışma oranı oldukça azdır. Türkler azaldıkça sesleri daha az çıkmakta, daha az hak aramakta, daha az hak aradıkça sayılarını azaltacak etkenler daha da ağırlaşmakta ve bu döngü bu şekilde devam etmektedir. Ohri Çerçeve Antlaşmasına göre azınlıkları nüfus oranına göre kamu alanında temsil edilmesi kanununun Türkler için tam anlamıyla uygulanmadığını görmekteyiz.[202] İştip Belediyesinde Türklerin kamu alanında neredeyse hiçbir alanda temsil edilmediğini ancak eğitim ve güvenlik alanında çok az sayıda Türk çalıştığına şahit olmaktayız.

Tablo 3: 2007-2016 Makedonya Türklerinin Kamuda Temsil Durumu[203]

Yıllar	**TOPLAM ÇALIŞAN**	**Makedon**		**Türk**		**Arnavut**	
		Toplam	%	**Toplam**	**%**	Toplam	%
2007	59629	44923	%81.49	**649**	**%1.09**	6429	%10.78
2008	67728	55193	%81.49	**825**	**%1.22**	8642	%12.76
2009	69148	55266	%79.92	**895**	**%1.29**	9712	%14.9
2010	82555	63761	%77.23	**1340**	**%1.62**	13906	%16.92
2011	102103	77879	%76.3	**1091**	**%1.7**	17596	%17.2
2012	107851	81095	%75.2	**2164**	**%2**	19151	%17.8
2013	106078	81406	%75.3	**1976**	**%1.8**	19565	%18.1
2014	108848	81387	%74.8	**2045**	**%1.9**	20197	%18.6
2015	120513	89967	%74.7	**2234**	**%1.9**	22651	%18.8
2016	123127	91384	%74.2	**2436**	**%2**	23596	%19.2

Tablo 3'te da görüldüğü üzere Türklerin 2007 yılındaki kamudaki temsil durumu nüfus miktarına göre oldukça düşük bir oranda % 1.09 temsil edilmektedir. 2016 yılına kadar Türklerin kamu personeli sayısının artış göstermiş olmasına rağmen

[202] Mehmet Dalkılıç, *a.g.m.*, s.68
[203] Yusuf Hasan, Makedonya'da Türk Olmak, https://www.dunyabulteni.net/balkanlar/makedonya-da-turk-olmak-dr-yusuf-hasani-dunya-bulteni-ne-konustu-h438329.html.

hakça temsil ilkesine göre temsil edilmediği açıkça ortadadır. 2016 yılında kadar çok az bir artış olduğu hatta Türklerin resmi makamların kabul ettiği %4 yakın olan nüfusunun yarısı yani %2'lik bir oranının kamuda istihdam edildiğini görmekteyiz. Oysaki 2002 yılından 2019 yılına kadar olan sürede Makedonya da ki Türk nüfusunun artığını da göz önüne aldığımızda azınlıklar arasında Türklerin en çok ihmal edildiği görülmektedir. Tablo 3'e daha da dikkatli bakıldığında 2012 yılında % 2 oranında kamu alanında çalışan Türk oranının daha sonraki yıllarda azaldığını görmekteyiz. Arnavut nüfusunun da hakça temsil ilkesine göre nüfus oranına göre kamu alanında temsil edilmediğini söyleyebiliriz ancak Türk nüfusundaki fark oldukça açık bir şekilde daha fazladır.

Özellikle de Türklerin sağlık, askeri güvenlik, eğitim ve hukuk alanında yönetici kadrolarında çok az sayıda görev verilmesi Türk toplumunun dışlandığının bir göstergesi sayılabilmektedir.[204]

Bir Politika Olarak Göç ve Sahanın Homojenleştirilmesi

Günümüzde İştip şehrinde köylere baktığımızda, karşımıza şu tablo çıkmaktadır:

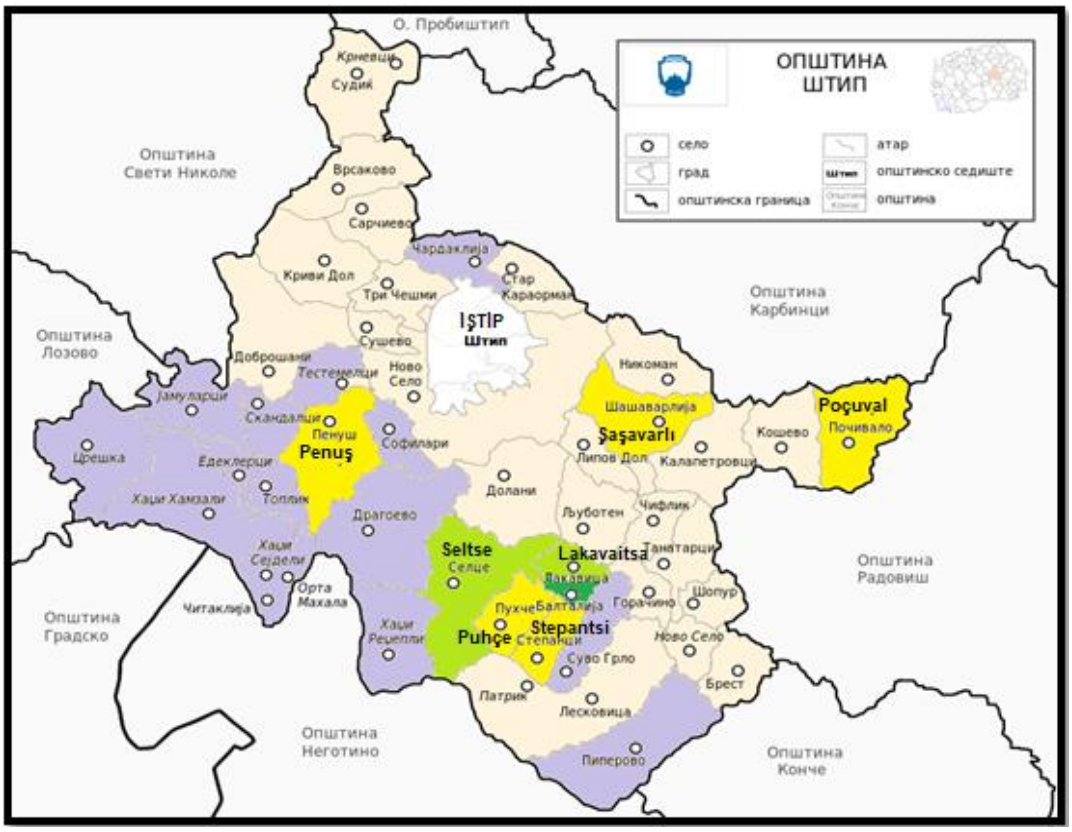
1. Sadece Türklerin olduğu köyler: Penuş, Poçuval, Stepantsa ve Puhçe.
2. Türk ve Makedonların birlikte yaşadığı köyler: Selse, Lakavitsa ve Şaşavarlı.
3. Türk ve Ulah köyleri: Baltalı.
4. Tarihte Türk köyleri: Drava, Hacı Recepli, Hacı Seydili, Hacı Hamzalı, Toplik, Sreşka, Edekler, Yağmurlar, Iskandalsi, Sofular ve Testemel gibi köylerin tamamının nüfusunu Türklerin oluşturduğu bilinmektedir

İştip Şehrinin Osmanlı yönetimin elinden çıkması ile Türk nüfusu azalmış, Makedon nüfusu ise günden güne artış göstermiştir. Türklerin balkan savaşlarında başlayan göçü I. Dünya Savaşı ve sonrasında kitlesel olarak dönem dönem kitlesel olarak devam etmiştir. 1912 yılından sonra İştip ve Veles (Köprülü) arasında birçok Türk köyü ıssızlaşmıştır. Bu Türk köylerinden bazıları şunlardır: Cumalı, Karajalar, Beşirli, Dorfullu (Günümüzde Köprülü belediyesine bağlı olan bu köyde az sayıda

[204] Mehmet Dalkılıç, *a.g.m.*, s.68

Türk yaşamaktadır.), Kadirfakova ve Erceli gibi köyleri tamamı göç etmiş yerlerine Makedonlar yerleştirilmiştir. İştip ve Negotin arasında bulunan Türk köylerinden geriye sadece boş köyler kalmıştır. Hacı Seydili, Hacı Recepli ve Hacı Hamzalı, Hamza Beyli, Hacılı ve İş Obası gibi köylerde günümüzde ya tamamen boş veyahut ta Makedonlar ve Ulahlar yaşamaktadır.[205]

Harita 3: İştip'e Bağlı Türk Köyleri

Harita 3: İştip'e Bağlı Türk Köyleri

Yukarıdaki haritada Sarı olarak belirlenen köylerde; Poçuval, Şaşavarlı, Stepantsi, Puhçe bu köylerde sadece Türkler yaşamaktadır. Yeşil renkle gösterilen köyler ise şunlardır; Lakavitsa, Baltalı ve Seltse köyleridir bu köylerde Türkler ve Makedonlar birlikte yaşamaktadır. Mor olarak belirlenen yerler ise eskiden Türklerin yaşadığı ancak günümüzde Türklerin göç etmesi ile boşalmış veya farklı milletlerin yerleştirildiği (Şop, Ulah, Makedon) köylerdir.

Sahadaki Gözlemler

[205] Burhanettin Zaim, *a.g.e.*, s.47-49

İştip Şehri ve köylerinde yapılmış olan arazi çalışmaları sonucu elde edilen bulgular şu şekilde sıralanabilir. İştip Türklerinin SHS Krallığı (Sırp Hırvat Sloven) döneminde çok fazla baskıya maruz kalmadıklarını, Sırp yöneticilerinin Türklere karşı tutumlarının oldukça hoş görülü olduğu ifade edilmektedir. Buna karşın özellikle İkinci Dünya Savaşı süresince Bulgar birliklerinin Türklere karşı acımasız ve gaddarca uygulamalarda bulunduğu, bölgedeki yaşlılarca ifade edilmektedir. Bulgarların İştip bölgesindeki küçükbaş hayvanların tamamını toplayarak Bulgaristan'a göndermesi, vakıf ormanlarını zorla Türklere kestirerek taşıtması, Türklerin mecburi demir yolu işçisi olarak çalıştırılması, kadın ve kızların ırzına geçilmesi, güzel bulunan kadın ve kızların Bulgaristan'a götürülmesi gibi keyfi olaylar söz konusu olmuştur. Tüm bu süreçler boyunca insanların geçim kaynaklarının ellerinden alınması, din ve namusları kirletilmiş bir şekilde aç ve sefil olarak hayatlarını devam ettirmeleri istenmiştir. Ekonomik olarak büyük bir yokluk içerisinde olan Türkler ilk fırsatta Türkiye'ye Göç etmişlerdir. Savaş süresince Komünistler tarafından Türk gençleri zorla silahaltına alınmış ve cephelere sürülmüştür. Cephelerde ölen Türklerin sayısı oldukça yüksek olarak dile getirilmektedir. Neredeyse her köyde Türklerin, ait olmadıkları bu savaşta şehit verdikleri belirtilmektedir.

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları'ndan sonra Makedonya topraklarından Doğu Trakya'ya ve Anadolu'ya doğru geri çekilmiştir. Makedonya sınırları içinde kalan Türkler bu tarihten sonra kendilerine sahip çıkacak bir Türk yönetimi olmadığından her fırsata göç etmeye çalışmıştır. Makedonya'da Türklerin can, mal konularında kendilerini güvende hissetmeyip göç etmiştir.

SONUÇ

Osmanlıdan günümüze kadar İştip bölgesinde varlıklarını sürdüren Doğu Makedonya'daki İştip Türklerinin yaşadıkları bölgelerde yapılan alan araştırmalarında bu toplumun göç olgusunun sebep ve sonuç analizi yapılmış ve bu göçte etkili olan belli sebepler ve Saikler açıklanarak bazı önerilerde bulunulmuştur. Balkan Savaşlarından sonra İştip bölgesinde yaşayan Türkler, göç etmeye başlamış ve daha sonra I. Dünya Savaşı ile göç akımı hız kazanarak 1939 yılına kadar dalga dalga devam etmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında Bulgar baskısına maruz kalan İştip Türkleri, Bulgarlardan kurtulmak amacı ile Halk Kurtuluş Savaşında yer almıştır. Baskı ve züllümden kurtulmak için savaşan Türkler, savaş sonrası düzende istenmeyen ve arzulanmayan grup olarak addedilirmiştir. Milli, manevi ve ekonomik olarak sömürülmeye çalışılmıştır. Türk soy isimlerine Bulgar "-ov" ve "-ova" ekleri getirilmesi ile Türkler Bulgarlaştırılmaya çalışılmıştır. Komünist rejim tarafından İbadet yerlerinin kapatılması veya sınırlandırılması gibi insani, mülki ve vicdani haklarına yönelik tecavüzlerde bulunulmuştur. Türklere ait vakıf mallarına el konuşmuş, tarım politikaları ile Türk toprakları Makedonlar arasında paylaşılmıştır.

1953 Göçünden sonra İştip Türklerinin ağırlıklı olarak dağlık, engebeli arazilerde yer alan köyleri ayakta kalabiliştir. Söz konusu olan "Serbest Göç Mutabakatı" sonucunda birçok Türk köyü ıssızlaşmıştır. Issızlaşan bu Türk köylerinin bir kısmına Şop (Bulgar-Sırp arası bir dağ halkı), Ulah ve Makedonlar yerleşmiştir. Günümüze kadar ayakta kalan Türk köylerinden göç, halen devam etmektedir. Selse, Stepansi köylerinden son yıllarda Türkiye'nin Tekirdağ İline göçler yaşandığını görmekteyiz. Az sayıda bulunan İştip Türklerinin göç etmeleri Makedonya Türklü özelikle de İştip Türklerini olumsuz etkilemektedir. Göçün engellenmesi için şu önlemlerin alınması zaruridir.

1- İştip Türkleri an itibarı ile kırsal bir toplumdur ve şehirli yapıda değildir. Şehirde karar mekanizmalarında, belediyede ve kamu birimlerinde bir ağırlıkları, kayda değer bir yüzdeleri yoktur. Emniyet, Sağlık, Milli Eğitim ve diğer kamu kurumlarında İştip'teki yüzdeleri kadar yüzdelere sahip değildirler. Bu sebepten

de yaşadıkları ortamda "yabancılık" duygusunu ağır şekilde hissetmeleri kaçınılmazdır. Şehirli toplumun yıllar önce göç etmesinin ardından hak arama konusunda kendi "Şehirli" kurumlarına da sahip değildirler. Şehirlilik veya şehirde belli bir örgütlü nüfusa sahip olmak, her nevi kültürel, sosyal ve hukuki varlığını devam ettirmesi için azınlık bir topluma zaruri bir ihtiyaçtır.

2- Makedonya Türklerinin doğu kanadını oluşturan İştip Türklerinin şehirsel bir merkezi yoktur. Bu merkezsizlik, onların organize olmalarında neredeyse tamamı Batı Makedonya'daki Gostivar ve başkent Üsküp merkezli Türk kurumlarına bağlı kalmalarına sebep olmaktadır. Her ne kadar Makedonya küçük bir ülkede ekonomik olarak gücü kısıtlı olan Doğu Makedonya Türk Toplumunun Üsküp ya da Gostivar'a sıklıkla gidip gelmesi ve etkileşim içerisinde olması zordan öte imkânsızdır. Hayvancılıkla geçinen ve oldukça iptidai şartlarda varlıklarını sürdüren insanların, kültürleşme ve okullaşma süreçleri içerisinde Batı Makedonya'ya sirküler bir şekilde gidip gelemeyecekleri ortadadır. Bunun için bazı kurumların deyim yerinde ise onların ayağına getirilmesi zaruridir.

3- İran'da konar göçerler için uygulanan mobil okullar, Avustralya'da çöle yakın yerde yaşayan toplumlar için gezici kurumlar, kütüphane ve mobil sağlık hizmetleri hatta tiyatro gibi gezici hizmetler varken dağınık şekilde adeta kendi kaderine terk edilmiş olan Doğu Makedonya Türklüğünün lokal bazı tedbirlerle desteklenmesi şarttır.

4- Makedonya'da Türkler her ne kadar nüfusun yaklaşık olarak toplamda %4'e yakınını oluştursalar bile bu nüfus, toplu halde tek bir bölgede yaşamamaktadır. Makedonya Türk Toplumu içerisinde belki en karışmamış ve en rafine Türk toplumu olan Doğu Makedonya Türklerinin toplam nüfusun %1'ini teşkil etmektedir. Buna rağmen kurumlarda aynı oranı sağlamaları için çalışılması, Özellikle yoğun olarak yaşadıkları İştip ve Radoviş'te yüzdesel açıdan çok daha fazla olmalarına rağmen kamusal alanda neredeyse varla yok arasında olmaları, gerek diplomatik ve gerekse hukuki açıdan takip edilmelidir.

5- Ağırlıklı olarak İştip ve Radoviş'te yaşamakta olan Türklerin ilkokulları olmasına karşın lise ve dengi okullara yaygın şekilde sahip olmamaları, İştip'te tek lise dengi okul olan Hamidiye Lisesinin İmam Hatip Özellikli olması gençlere farklı mesleklere yönelmesine imkân tanınmamaktadır. Bölgedeki gençlerin

sosyal hayata atıldıklarında ara sektörler, şehir içerisinde ihtiyacı duyulan mesleki ve endüstriyel bilgileri ile üretken kılınacakları okullara sahip olmamaları bir eksikliktir. İştip'te bir Türkçe eğitim veren meslek lisesinin olması, Endüstri meslek lisesi türü bir mekânın, yaşadıkları bölgede şehirleşme adına şehirde ihtiyaç duyulacak hizmet alanlarında kazanç elde edebilecekleri işleri yapmaları üzere bir geleceğe hazırlanmaları elzemdir. Dini ve milli kimliklerini korumaları adına Hamidiye Lisesi gibi İmam Hatip dengi bir okul her ne kadar önemli bir boşluğu kapatsa dahi sayıları on binlerle ifade edilen bir topluma çeşitlilik sunmak şarttır. Gençliğin tamamı imam olamayacağına göre İştip Türklerinin geleceği, sosyo-ekonomik durumları ne ölçüde değişecektir? Yaşadıkları bölgedeki sektörel çeşitlilik içerisinde nasıl bir yaşam imkânı bulacak ve ne şekilde katma değer üreteceklerdir? Yoksa Türkiye olarak imam hatip mezunu çobanlarla dolu olan ve kırsal yaşamına devam eden bir toplum mu arzu edilmektedir? Buradaki halk, bunları da sormaktadır zira mevcut hali ile halkın ezici bir çoğunluğu hayvancılıkla meşguldür. Dünyada bazı toplumlar kırsal karakterlerini terk ederek terakki etmiş ve gelişmişlerdir. 1900'lerin başında tümü kırsal karakterli olan İsviçre, günümüzde bir bankacılık, finans ve turizm ülkesidir. 1960'lara dek çölden ibaret olan Arap Emirliklerinde Dubai ve Abudabi de benzer şekilde şehirleşmiş ve çağ atlamıştır. Bu durumda anlayış değişikliği şarttır. Makedon halkının eğitim ve teknik bazda birçok seçeneği varken Türklerin sadece Türkçe İmam Hatip Lisesine sahip olmaları, sosyokültürel alanda tek tip gıda demektir.

6- Makedonya'nın doğusundaki Türk toplumunun İstanbul Büyükşehir Belediyesince başlatılan ve idame ettirilen İSMEK meslek edindirme kursları benzeri bir yapı ile zanaatkâr hale getirilmeleri, bir zamanlar çarşısının tamamı Türk olan İştip şehrinde Türklüğün yeniden filizlenmesi adına bir mihenk taşı olacaktır. Bu doğrultuda Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı TİKA'nın, köprü, çeşme, türbe gibi yapı restorasyonu gibi tarihi özellikli yapılardan başını kaldırıp bir parça da insana yatırım için Türkiye'deki muadil kuruluşları bölgeye davet etmesi ve insanın taştan daha yatırıma değer ve muteber olduğunun artık kavranması gerekmektedir.

7- Büyük çoğunluğu 20 ve bazısı 50 seneden beridir boş duran, sahipleri Türkiye'de yaşayan toprak ve arazilerin yeniden kullanıma açılması, bunların ucuz bedellerle satın alınması ya da kiralanması ile Türklerin organik tarım yöntemlerine özendirilmesi şarttır. İklimi son derece tarım ve bahçeciliğe müsait olan İştip'te

Türklerin ürettikleri tarımsal ve hayvancılık ürünlerini üretir ve ihraç eder hale gelmesi gereklidir. Mevcut durumda Türkler, günlük yaşamakta, kendilerinden mal alan komisyoncu kimselere kazançlarının önemli bir kısmından tenzilat yaparak ucuz üretici halinde hayatlarını devam ettirmektedirler. İşte yukarıda altı çizilen "İştip Türklerinin şehirli hale getirilmesi" veya "bir şehirli toplumun var edilmesi" bu açıdan tekrar önemini belli etmektedir.

8- Kaplıcaları ile ünlü olan İştip'te Türk yatırımcıların olmaması, buradaki turistik çekiciliklerin bilinmemesi, Makedonya'ya yönelik gezilerde Türk yetkililer dâhil hiç kimsenin Doğu Makedonya'ya gelmemesi bir eksikliktir. Gerek bu ülkede sahibi Türkiye kökenli acentelerin gerekse Türkiye'den Makedonya'ya turlar düzenleyen kimselerin "kar amaçlı" olarak birbirine yakın Batı Makedonya şehirlerini gezdirmeleri sebebi ile Doğu Makedonya Türkleri, gelen turist sirkülasyonundan hiçbir şekilde nasiplenememekte ve ürettikleri ürünlere turistik alıcı bulamamaktadır. Bu durumda tatil veya tur destinasyonlarına İştip'in de dahil edilmesi, ettirilmesi adına buraya öncelikle Türk yatırımcıların çekilmesi zaruridir.

9- Makedonya'daki Türk toplumu içerisinde Doğu Makedonya Türklerinin sözünün az geçmesi ve çoğunluğu Üsküp ve Gostivar ağırlıklı bir grubun sesinin çok çıkması sebebi ile Doğu Makedonya Türkleri adeta kendi kaderlerine terk edilmiş çöl bedevileri ya da Amerika'daki Amish halkı gibi medeniyetsizlikten memnun, dağda kırda yaşayan bir halk gibi görülmektedir. Bu halkın sosyal sınıfının ve yaşam şartlarının iyileştirilmesi, kırsal özellikli karakterinden şehirli ve tam donanımlı bir kültür toplumuna dönüştürülmesi, Makedonya Türk Toplumu da dahil kimsenin ajandası içerisinde değildir. Bu durum da değiştirilmelidir.

10- Türkiye Cumhuriyetinin bölgenin fiziki ve coğrafik yapısına uygun olarak tarım, hayvancılık ve tekstil alanında kalkınma projeleri geliştirmeli ancak mesele bununla kalmamalıdır. Eğer bu ufak toplumun Makedonya'dan silinmesine engel olmak isteniyor ise evvela onların sosyoekonomik ve sosyokültürel seviyelerini yükseltici tedbirleri almalıdır. Bunun için de bu toplumu şehirli ve modern bir kültür toplumu haline getirmek için yukarıda sıralanmış olan tedbirler bilaistisna uygulamalıdır. Türkiye'de tıp tahsil etmiş olan bir genç, Türkiye'de mühendislik tahsil etmiş bir genç, İştip'in Penuş köyünde ne yapabilir? Sorusu sorulmalıdır. Burada yapacağı bir şey yoksa pek tabii ki göç edeceği aşikârdır. İstanbul'da birkaç yüz kişilik

Rum cemaatinin bile hastaneleri bulunurken İştip Türklerinin de benzer kurumları olması akla uygun olmalıdır. Türkiye'ye hayallerindeki mesleklere sahip olacakları üniversitelerde okumak için gelen gençler, bu mesleklere sahip olduktan sonra Doğu Makedonya köylerinde hayallerini kırsal hayatla değiştirmek yerine pek tabii ki Almanya, İskandinavya, Avustralya ve Türkiye'de bir hayat kuracaklardır. Bu küçük Türk toplumunun İştip'te şehir merkezinde istihdam olabilmeleri amaçlanmalı ve buna yönelik olarak entelektüel ve vizyon sahibi insanlarla, bölgeyi bilen ve eksiklerini gören kimselerle birlikte projeler geliştirilmelidir.

11- İştip'te en kısa sürede bir konsolosluk açılmalı ve bu halkın sorunlarına yönelik olarak kalıcı ve köklü tedbirlere artık neşter vurulmalıdır. Makedonya Türklerine yönelik olarak alışıldık sünnet ve iftar gibi toplumda bir karşılığı olmayan makyaj projeler yerine onların sosyoekonomik ve sosyokültürel seviyelerini yükseltip Makedonlarla aynı seviyede çağa hazırlayıcı ve eşitleyici projelere başlanmalıdır. Büyük milletler, kendi toprakları dışında kalmış küçük azınlıklarına büyük vizyonla yaklaşırlar. Makedonya'daki İştip Türkleri, bu açıdan bir pilot bölge olarak belirlenmeli ve ortaya konacak kısa, orta ve uzun vadeli programlarla bu toplum artık ayağa kaldırılmalıdır. Tüm çalışmada boşalan köyler ve bitmekte olan Türklük ana hatları ile gösterilmiştir. Halen bir miktar insan topraklarında yaşıyorken, çocuklar halen Türkçe konuşuyorken bu önerilerin dikkate alınması ve en kısa sürede uygulamaya geçilmesi zaruridir.

KAYNAKÇA

I. Kaynak Metinler

a. Türkçe

AĞANOĞLU, H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi Göç*, 1. Baskı, İstanbul 2001.

AKKAYA, Taylan, *Göç ve Değişme*, İstanbul 1979.

ARDIC, Mehmet Şerif, *Makedonya'da Müslüman Direniş Yücelciler 1947,* İnsan Yayınları, İstanbul 1991.

Aşıkpaşaoğlu Tarihi, Hazırlayan: Hüseyin Nihal Atsız, 8. Basım, İstanbul .

BARKAN, Ömer Lütfi, "*Osmanlı İmparatorluğu'nda bir iskan ve kolanizasyon metodu olarak Vakıflar ve Tmelikler"*, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 2, Ankara 1942.

BARUCH WACHTEL, Andrew, (Çev. Ali Cevat Akkoyunlu), *Dünya Tarihinde Balkanlar, 1. Baskı, Doğan Kitap,* İstanbul 2009.

BAYRAKLI, Cemile, *Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği,*(Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2007.

BHARADWAJ, Prashant-Rinchan Ali Mirza, *Displacement and Development: Long Term Impacts of Population Transfer in India,* August 2018.

BOZKURT, Giray Saynur, "Tito Sonrası Dönemde Eski Yuoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar", *Türk Dünyası İncelemeler Dergisi*, Kış 2010.

ÇAVUŞOĞLU, Halim, "Yugoslavya- Makedonya'dan Türkiye'ye Yapılan 1952-67 Kitlesel Göçü ve Bursa'daki Göçmen Kesim"

ÇAYIRLI, Neçati "Makedonya Türklüğü", *Yeni Türkiye Dergisi Sayı 53-54, 2013*

…. "Makedonya Türk Kimliği Bağlamında Makedonya'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşları", *T.C. İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, Sayı 48, 2015

DALKILIÇ, Mehmet "Kuzey Makedonya Müslümanlarının Günümüzde En yaygın Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 1, 2019

DELİORMAN, Altan*, Yugoslavya'da Müslüman Türk'e Büyük Darbe*, 2. Baskı, İstanbul 2011.

DENİZ, Taşkın, *"Uluslar Arsı Göç Perspektifinde Türkiye," Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Sayı 181, 2014.

EDİRNELİ, Metin, *(Balkanlar Ve..),* 1. Baskı, Özdoğan Matbaa, Ankara 2016.

GEZGİN, Mehmet Fikret, *İşgücü göçü ve Avusturya'daki Türk İşçileri*, İstanbul 1994.

HACISALİHOĞLU, Mehmet, "Makedonya", *Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi*, C.27, Ankara 2003.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu, 5. Baskı, Ankara 2014.

HAMZAOĞLU, Yusuf, *Balkan Türklüğü II*, Üsküp 2010.

HOŞ, Yüksel, "Balkanlarda Muhacir Bir Balkan Toplumu. Arnavutluk'ta Borake Ve Koxhas Köyleri Örneği", 2019, UBTAS, Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Edirne

… Etnokültürel Coğrafya ders notları

İBRAHİMSOYLU, İzet, *Makedonya Kızılalma-Karaman Yörükleri Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük),* (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2018.

…, "Peçenek Türkleri'nden Makedonya'nın 'İzletova Dolayında Kalan Yer Adları", *Yeni Balkan Gazetesi*, (Erişim Tarihi: 15.05.2019).

İNALCIK, Halil, "Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi üzerine Yeni Araştırmalar", *GAMER*, Cilt 1, Sayı 1, Yıl 2012.

KAHRAMANYOL, Mustafa - EMGİLİ, Fahriye "*Tito ve Balkan Siyaseti"*

KARPAT, Kemal Haşim, *Osmanlı Nüfusu 1830-1814*, 2. Baskı, İstanbul 2010.

..., (Çev. Bahar Tırnakçı), *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, 3. Baskı, İstanbul 2017.

MCCARTHY, Justin, (Çev. Bilge Umar), *Ölüm ve Sürgün*, 2. Baskı, İstanbul 1998.

…, Justin, (Çev. Mehmet Tuncel) *Osmanlı'ya Veda,* 1. Baskı, İstanbul 2006.

Erdjan Memişoski, *Makedonya'da Sıradışı Bir Sivil Toplum Kuruluşu: Yücel Teşkilatı,* (Trakya üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2019

KASABA, Reşat, *Bir Konargöçer İmparatorluk*, (Çeviri: Ayla Ortaç), Kitap yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2012.

CASTLES, Stephen, – Mark J. Miller, *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri,* 1. Baskı, İstanbul 2008.

KÖKSAL, Ülkü, *Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçler (1923-1960),* Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Tarih Bilim Tezi, Trabzon 2004.

KIEL, Machiel, "İştip" Maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.

KAYADİBİ, Nuray "Makedonya'da Türkçe Öğretmeni, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Yetiştirmek

NUREDİN, Abdulmecit, *Osmanlı Sonrası Makedonya*, Üsküp 2008.

ORAN, Baskın, Balkan "Türkleri Üzerine İncelmeler (Bulgaristan, Makedonya, Kosova)", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi,* 1993.

ÖZTAŞ, Cemal, Eyüp Zengin, *Göç Ve Azerbaycan*, 8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler, 2005 İstanbul.

TÜMERTEKİN, Erol, *Beşeri Coğrafya*, İstanbul 1994.

TÜMTAŞ, Mim Sertaç-ERGUN, Cem, "*Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerine Etkileri*," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C. 21, Sayı.4, Isparta 2016.

TÜRKEŞ, Mustafa, *Yugoslavya Devleti'nin Kuruluşu ve Krallık Dönemi*, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, 2007.

JELAVİCH, Barbara, *Balkan Tarihi 2*, (Çev.: Zehra Savan, Hatice Uğur), İstanbul 2006.

YILDIRIM, Seyfi, "Balkan Savaşları ve sonrasında Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkisi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmalar Dergisi,* Sayı: 16, Ankara 2012.

ZAİM, Sebahattin, *Son Yugoslav Muhacirleri Hakkında Rapor*.

ZAİM, Burhanettin, *İştip ve Köprülü Hatıraları*, İstanbul 2005.

b. Makedonca

Историја На Македонскиот Народ, Кница Прва, Институт За Национална Историја, Скопије 1969. **(İstorya Na Makedonski Narod, Knica Prva İstorya Za Nasionalna, Skopye 1969)**

ТОДОРОВСКИ Глигор, *Македонја По Балкански Војни*, Скопје 1981. **(Todorovski Gligor, Makedonya Po Balkanski Voyna, Skopye 1981),**

Штип низ вековите, Книга прва, Штип 1986. **(Ştip Niz Vekovite, Kniga Prva Ştip, 1986)**

ШТРАКОВСКИ, Никола, *Опиштините во Социјалистичка Република Македонја,* Скопије 1983. **(Ştrakovski Nikola *Opiştinite vo Sosyalisticka Republika Makedonya,* Skopye 1983)**

Македонја Како Природна и Економска Целина, Институт За Национална Историја, Скопје 1977. **(Makedonya Kako Prirodna i Ekonomski Selina İstatut Za Nasionalna İstorya Skopye 1977)**

Радовиш и Радовишко, Радовиш 1984. **(Radoviş i Radovişko, Radoviş 1948)**

c. Bulgarca

ИВАНОВЪ, Йорданъ, *Съверна Македония,* София, 1906. **(İvanov Yordan, Severna Makedonya, Sofya, 1906)**

ç. Sırpça

Подаци за Мецни Градски Народни Одбор, Становништво По Народности, Книзи 15/Марта 1948, Белград, 1954.

Укупно Становништво По Народности (Halkların Toplam Nüfusu), Devlet İstatistik Kurumu, Belgrad 1953.

II. Kaynak Kişiler

İzzet İBRAHİMSOYLU, Kurfallı,

Raman USEİN, Selse,

Şaban DEMİR, Baltalı,

İbrayım FETA, Stepantsi,

Batliman ARİFOV, Selse

Ömerli RUŞİD, Kurfallı,

Payazit MEMET, Stepantsi

Mümin Mahmut, Prnallı

III. İnternet Kaynakları

Esin Muzbeg, Kardeşlik Birlikten Çok etnikliğe (Tito Yugoslavya'sındn, UNMIK Kosova'sına Değişimin ve Dönüşümün Portresi), http://www.paradigmarc.org/w-content/uploads/Esin-Muzbeg-Kardeslik-Birlikten-%C3%87ok-Etniklilige.pdf, (Son Erişim Tarihi 21.12.2019)

Yusuf Hasan, https://www.dunyabulteni.net/balkanlar/makedonya-da-turk-olmak-dr-yusuf-hasani-dunya-bulteni-ne-konustu-h438329.html

https://www.trthaber.com/haber/dunya/makedonyada-nufus-sayimi-12192.html, (Son Erişim Tarihi, 25.11.2019)

http://www.hurriyet.com.tr/gundem/makedonyada-nufus-sayimi-sancili-basladi-18878563, (Son Erişim Tarihi, 31.12.2019)

https://www.sondakika.com/haber/haber-makedonya-da-nufus-sayimi-sancili-basladi-3030605/, (Erişim Tarihi 31.12.2019)

http://yenibalkan.com/tr/makedonya/nufus-sayimi-2020de-yapilacak, (Son Erişim Tarihi 31.12.2019)

http://yenibalkan.com/tr/makedonya/2020-de-yapilacak-nufus-sayiminda-etnik-mensubiyet-sorulmayacak-mi, (Son Erişim Tarihi 31.12.2019)

http://www.arhivyu.gov.rs/active/srlatin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije.html, (Son Erişim Tarihi 25.12.2019)

EKLER

Ek- 1

Selse Köyünden Partizanlar tarafından silahaltına alınıp cephelerde ölen kişiler anısına yapılan Selse köyündеki çeşme anıtı

Ek- 2

Selse Köyünden Partizanlar tarafından evinden zorla alınan Niyazi Bekirov

Ek- 3

Penuş Köyünde Türklerin göç etmesi sonucunda boş kalan harap bir Türk evi

